POLIROM

Irène Némirovsky

Neînţelegerea

BIBLIOTECA POLIROM

Irène Némirovsky

Neînţelegerea

Traducere din limba franceză
de Nicolae Constantinescu

POLIROM
2014

Irène Némirovsky, *Le malentendu*
© 2014 by Editura POLIROM, pentru traducerea în limba română

www.polirom.ro
Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1;
sector 4, 040031, O.P. 53

ISBN ePub: 978-973-46-4840-5
ISBN PDF: 978-973-46-4841-2
ISBN print: 978-973-46-4692-0

Coperta: Carmen Parii
Foto copertă: © Everett Collection/Shutterstock.com

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright şi este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parţială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziţia publică, inclusiv prin internet sau prin reţele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informaţiei, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum şi alte fapte similare săvârşite fără permisiunea scrisă a deţinătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislaţiei cu privire la protecţia proprietăţii intelectuale şi se pedepsesc penal şi/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Lectura digitală protejează mediul

Versiune digitală realizată în colaborare cu elefant.ro

IRÈNE NÉMIROVSKY (1903-1942) s-a născut la Kiev, în familia unui bancher din Ucraina. Și-a petrecut copilăria la Sankt-Petersburg, dar familia sa a fugit din Imperiul Rus la începutul Revoluției, în 1917, stabilindu-se în cele din urmă la Paris, în 1919. A făcut studii de filologie la Sorbona și a început să scrie la doar 18 ani. 1926, anul în care a absolvit studiile, a marcat și debutul său literar, cu romanul *Le Malentendu* (*Neînțelegerea*). În 1929 a definitivat romanul *David Golder*, care a avut un succes imediat și de proporții, fiind adaptat pentru marele ecran un an mai tîrziu. Apoi, în 1930, a publicat romanul *Le Bal* (*Balul*), la rîndu-i adaptat pentru film și scena de teatru, căruia i-au urmat o serie de alte romane, ca *Le Vin de solitude* (*Vinul singurătății*, 1935), *Jézabel* (1936) sau *Deux* (*Doi*, 1939). Deși lucrările antume i-au adus admirația publicului și recunoașterea criticilor, inclusiv a celor antisemiți, în 1938 i-a fost refuzată cetățenia franceză, iar în 1940 i s-a interzis să mai publice. În 1942 a fost arestată împreună cu soțul ei și trimisă la Auschwitz, de unde nici unul dintre cei doi nu va mai ieși. Cele două fiice au scăpat însă cu viață și au reușit să salveze o parte din manuscrisele mamei lor. Printre acestea se afla și celebra *Suite française* (*Suita franceză*), publicată cu un succes răsunător în 2004 în Franța, recompensată cu prestigiosul Prix Renaudot, acordat pentru prima oară postum.

I

Yves dormea ca un băiețel, răsuflând cu voluptate. Își ascunsese fruntea în scobitura cotului îndoit, regăsind din instinct, odată cu somnul profund și fără griji de altădată, gesturile și până și zâmbetul de pușțan inocent și serios; visa o plajă mistuită de soare, de soarele serii scăpătând în mare, de soarele filtrat printre tufele de tamariscă.

Nu mai venise la Hendaye de mai bine de paisprezece ani și, în ajun, sosit noaptea, nu zărise din acel colț splendid de ținut basc decât un hău de umbră plin de zgomote – marea –, câteva lumini într-o obscuritate mai densă, unde ghicise că se afla o pădure de tamariscă, apoi alte lumini la marginea apei – Cazinoul –, acolo unde, pe vremuri, se legănau numai bărcile pescarilor. Dar, în amintire, paradisul însorit al copilăriei rămăsese intact și visele îl replăsmuiau la fel, până în cele mai infime detalii, până la mireasma aparte a aerului.

Copil fiind, Yves își petrecuse la Hendaye cele mai frumoase vacanțe. Savurase zile aurite și pline, coapte ca niște fructe frumoase, de un soare care părea cu totul nou, ca în veacurile de început ale lumii, în ochii lui extaziați. De atunci, universul parcă-și pierduse treptat culorile vii, vechiul soare fiind el însuși mai lipsit de strălucire. Dar, în unele dintre visele sale, tânărul, care își păstrase imaginația vie și plină de grație, se întâmpla să le simtă din nou în toată splendoarea lor primitivă;

dimineţile care urmau acestor nopţi erau atunci parcă vrăjite de o tristeţe încântătoare.

În dimineaţa aceea, Yves se trezi brusc, aşa cum făcea la Paris, pe la ora opt. Deschise ochii şi dădu să sară din pat; dar văzu strecurându-se prin fanta obloanelor o rază ascuţită de soare, ca o săgeată de aur, şi în acelaşi timp auzi acel zumzet uşor al frumoaselor zile de vară de la ţară, amestecat cu strigătele jucătorilor de tenis din grădinile vecine, alături de zgomotul aparte, vesel – sonerii, paşi, voci străine –, menit să dezvăluie hotelul, o locuinţă mare plină de oameni lipsiţi de ocupaţie.

Atunci, Yves se culcă la loc, zâmbi, se întinse, bucurându-se de toate gesturile unei leneveli încântătoare ca de un lux regăsit. În cele din urmă, căută firul soneriei, care atârna între barele de cupru ale patului, şi apăsă pe buton. După un timp, chelnerul intră aducând tava cu mâncare, deschise obloanele şi soarele inundă camera, ca un talaz auriu.

— E foarte frumos afară, îşi zise Yves cu glas tare, ca atunci când era licean şi toate plăcerile şi grijile sale depindeau de vreme.

Sări din pat şi, în picioarele goale, alergă la fereastră. La început, se simţi dezamăgit: cunoscuse Hendaye încă de pe vremea când era doar un cătun de pescari şi contrabandişti, cu două vile numai, cea a lui Pierre Loti, puţin mai departe, în stânga, spre Bidassoa, şi cea a părinţilor lui, în dreapta, exact acolo unde se ridicau acum vreo douăzeci de case într-un fals stil basc. Văzu că la malul mării fusese ridicat un dig plantat cu copaci sfrijiţi; acolo parcau automobile. Se întoarse cu spatele, bosumflat. De ce stricaseră acel colţ de lume binecuvântat, pe care el îl iubea tocmai pentru simplitatea şi farmecul său

liniștitor? Totuși, rămase în picioare lângă fereastra deschisă și, încetișor, întocmai cum recunoaștem pe un chip schimbat de trecerea anilor un zâmbet, o privire și, ghidați de ele, regăsim ezitând trăsăturile iubite, redescoperi și el, cu o emoție nespus de plăcută, linii, nuanțe, conturul munților, suprafața lucitoare a golfului, „părul“ viu și delicat al tamariștei. Și, după ce simți din nou în aer acel parfum de scorțișoară și de portocali înfloriți adus de adierile vântului ce sufla dinspre Andaluzia, se împăcă pe deplin cu înfățișarea preschimbată de timp a locului, zâmbi și inima i se umplu de bucuria de altădată.

Plecă cu părere de rău de lângă fereastră și intră în baie: vopsită cu ripolin, cu pardoseala albă, strălucea în plin soare. Yves trase storurile și, cum erau din dantelă, cu desene complicate, pe podea se iviră instantaneu aceleași desene, acoperind-o cu un covor subțire, mișcător și delicat, ce se deplasa de fiecare dată când suflarea mării mișca perdelele. Yves urmări încântat acest joc de umbre și lumini; își aminti că era distracția lui preferată în copilărie. Și, de fiecare dată când regăsea în bărbatul care devenise o parte din acele trăsături puerile, simțea puțin din înduioșarea pe care o încercăm privind vechile noastre fotografii, amestecată cu o vagă neliniște.

Ridică pleoapele și se zări în oglindă. În dimineața aceea, sufletul îi era atât de asemănător cu cel din diminețile radioase ale copilăriei, încât imaginea reflectată în oglindă îi provocă o surpriză neplăcută. Fața unui bărbat de treizeci de ani, obosită, lipsită de strălucire, cu tenul palid, cu mica lui grimasă tristă în colțul gurii, ochii de un albastru ce părea stins, cearcăne și pleoapele lipsite acum de genele lungi și mătăsoase… Desigur, era un chip de bărbat tânăr, dar deja schimbat, lucrat de mâna

timpului care, încetișor și fără milă, trasase în prospețimea netedă a pielii adolescentine o întreagă rețea subțire, prima schiță ironică a ridurilor viitoare. Yves își trecu mâna peste frunte; părul i se rărea deja pe la tâmple. Apoi, cu un gest mașinal, palpă îndelung, sub părul care crescuse mai aspru în acel loc, urma ultimei sale răni, provocată de schija de obuz care a fost cât pe ce să-l ucidă acolo, în Belgia, lângă acea porțiune sinistră de zid calcinat, printre copacii uscați...

Dar chelnerul, intrând să ia tava, îi alungă aceste gânduri care se întunecau domol, așa cum se întâmplă în unele zile de vară, când cerul prea albastru se închide la culoare, fără să băgăm de seamă, până ajunge de un cenușiu de furtună. Yves își puse espadrilele, un costum de baie, își trase pe umeri un halat de baie și coborî pe plajă.

II

Întins cât era de lung pe nisipul cald care îi scârțâia sub picioarele goale, Yves închise ochii, stând cât putea de nemișcat, ca să se bucure cât mai deplin, cu pielea înfierbântată de soare, cu fața îndreptată în sus, spre lumina intensă a cerului de august palid de căldură, de o senzație unică de bucurie tăcută, perfectă, aproape animalică.

În jurul lui, bărbați și femei, cei mai mulți tineri și frumoși, incredibil de bronzați, se mișcau agili și dezgoliți. Alții, culcați în grupuri, își uscau la soare, ca și el, corpurile ude: adolescenți dezbrăcați până la brâu se jucau cu mingea la marginea valurilor, alergau de-a lungul plajei albe ca niște umbre chinezești. Yves, obosit de baia prea lungă, închise ochii; strălucirea amiezii i se strecura prin pleoapele închise, cufundându-l în tenebre de foc, unde se rostogoleau sori enormi, întunecați și mistuiți de vâlvătăi. Aerul vibra de tumultul valurilor, care se loveau de nisip cu zgomot de aripi puternice. Un râs ascuțit de copil îl trezi din toropeală; piciorușe grăbite alergară prea aproape de el și se simți îndată împroșcat de firișoare de nisip. Se ridică și auzi o voce de femeie, exclamând scandalizată:

— Francette, ce faci? Te rog să fii cuminte și să vii imediat aici!

Yves, trezit de-a binelea, se așeză turcește și deschise larg ochii. Zări o siluetă feminină plăcută, într-un costum de baie

negru ce se lipea de corp, trăgând de mână o fetiță de numai doi sau trei ani, robustă și tare hazlie, cu un păr blond pe care soarele îl decolorase până se făcuse de culoarea paiului și un trup durduliu și atât de bronzat de-ai fi zis că era al unui negrișor.

Yves le văzu îndreptându-se spre mare. Le urmări îndelung cu privirea, cu o plăcere inconștientă, stârnită atât de copilă, cât și de mama drăguță. Nu-i văzuse chipul, dar tânăra femeie avea un trup de statuie încântătoare. Nu se putu abține să zâmbească, gândindu-se la concursul de împrejurări care ar fi fost necesar la Paris pentru a se bucura de această imagine, ce părea atât de naturală aici, la malul mării. Așa cum stătea acolo, brunetă și rozalie, cu toate ondulările corpului ce se ghiceau pe sub costumul subțire de baie, acea tânără femeie îi aparținea și lui, un necunoscut, pentru că era pentru el la fel de goală ca în fața iubitului ei. Poate de aceea simți, când ea se pierdu în mijlocul celor care se scăldau, o vagă și efemeră neliniște, unul dintre acele regrete stranii care, în comparație cu marile deznădejdi, sunt ca înțepătura unui ac față de rana făcută de un cuțit.

Se întinse pe o parte, cuprins de o melancolie confuză și bruscă; începu să se joace distrat cu o mână de nisip auriu, pe care îl lăsa să i se scurgă printre degete, ca un păr subțire, mătăsos și iritant. Apoi privi din nou marea, sperând s-o vadă ieșind din apă pe tânăra întrezărită. Forme feminine, negre și rozalii, treceau prin fața lui; dar degeaba se enerva, căci tot n-o zărea pe cea de mai devreme. În sfârșit, o recunoscu datorită copilei, care îi atrase atenția pentru că plângea și bătea din picioare; apa sărată, din care biata copilă probabil înghițise o gură, era de vină acest protest zgomotos. Mama râdea puțin, îi

spunea „prostuțo“ și încerca s-o împace. Deodată, se aplecă, o luă în brațe, o ridică pe umeri și începu să alerge. Yves văzu clar conturul sânilor ridicați și cu formă frumoasă, talia suplă și robustă pe care o au numai femeile foarte tinere de acum, care n-au purtat niciodată corset, merg mult și dansează dintotdeauna; părea viguroasă și totodată fină, aducând vag cu o grecoaică ce aleargă fără să-și îndoaie corpul sub greutatea amforei așezate direct pe umăr. Își ducea astfel frumoasa copilă și era foarte simplă și foarte frumoasă, în mijlocul acelei naturi frumoase și simple. Simțind un fel de neliniște, Yves se ridică pe coate ca s-o vadă mai bine când avea să treacă pe lângă el: voia să-i observe cu atenție chipul. Și îl văzu, aproape la fel de bronzat ca al fetiței, cu o bărbie rotundă cu gropiță în mijloc, o gură întredeschisă, umedă și roșie, care simțea probabil gustul sării și al stropilor de apă aduși de vânt, și acel aer de candoare și seninătate pe care îl au copiii și uneori femeile foarte tinere. Apoi îi observă părul tuns scurt, șuvițele negre răvășite de briza aspră în jurul frunții mici și pure, care semănau astfel, asprite și rebele, cu buclele de marmură ale statuilor grecești care înfățișează corpuri de adolescenți. Era într-adevăr foarte drăguță. Dispăru repede în cortul ei. Atunci, el constată cu dezamăgire că nu avusese timp să-i remarce culoarea ochilor.

După câteva minute, Yves străbătea grădina hotelului; aerul tare și soarele puternic îi produceau un fel de amețeală, o ușoară durere de cap care iradia tenace. Mergea încet și clipind des, fără să reușească să scape de lumina aceea necruțătoare, care părea să-i fi rămas între gene și îi stânjenea privirea, obișnuită cu nuanțele difuze ale cerului parizian. Intră în hol, unde zări mai întâi fetița care aruncase cu nisip în el și care sărea, râzând în hohote, pe genunchii unui domn îmbrăcat în

alb. Yves îi privi și i se păru că-l recunoaște. Îl întrebă pe liftier cine era acel bărbat.

— Domnul Jessaint, răspunse tinerelul.

„Dar îl cunosc“, își zise Yves.

Nu se îndoi nici un moment că era soțul acelei ființe drăguțe pe care o zărise pe plajă; dar, în loc să-i pară bine că întâmplarea îi permitea să o cunoască într-un mod atât de simplu, de rapid și de comod, bombăni, ilustrând aplecarea naturală spre ilogic a bărbatului:

— La naiba! Iar mutre de-acolo! Chiar nu poate omul să stea cincisprezece zile singur și liniștit?

III

Yves Harteloup se născuse în 1890, în plin „sfârșit de secol“, epocă binecuvântată, când mai existau la Paris oameni care nu făceau nimic, când puteau să fie sârguincioși în perversitate și să se mândrească cu viciile lor, când, pentru majoritatea muritorilor, viața curgea, îngustă și tihnită, ca un râuleț căruia îi poți prevedea cu aproximație, încă de la izvor, drumul neted și lungimea probabilă.

Yves era fiul unui „clubist“, cum se zicea pe atunci, al unui parizian de rasă care dusese existența agitată și trândavă a tuturor celor asemenea lui. Avusese totuși două pasiuni: femeile și caii. Ambele îi stârniseră aceleași senzații de exaltare, de panică disperată și de pericol iminent. Grație cailor și femeilor putuse să spună pe patul de moarte că, nepărăsind Parisul decât ca să se ducă la Nisa sau la Trouville, necunoscând din lume altceva decât bulevardele, hipodromurile sau Bois de Boulogne, limitându-și privirea doar la ochii femeilor și dorințele numai la gurile lor, putuse așadar, înainte de a muri, să-i răspundă preotului care îi promitea viața veșnică:

— La ce bun? Vreau doar odihnă. Le-am cunoscut pe toate.

Yves avea optsprezece ani când i-a murit tatăl. Își amintea foarte bine mâinile lui catifelate, zâmbetul plin de tandrețe și ironie, parfumul discret dar înțepător pe care îl lăsa întotdeauna în urma lui, ca și cum ar fi păstrat în cutele hainelor mireasma tuturor femeilor mângâiate. Yves îi semăna;

avea și el mâini frumoase, făcute anume pentru trândăveală și amor, și aceiași ochi fini și albaștri; dar ai tatălui său erau nespus de pătrunzători și de plini de pasiune, pe când ai fiului, atât de terni uneori, erau cumplit de plini de tristețe și de stânjeneală și cu o profunzime de apă adâncă.

Yves și-o amintea la fel de bine pe mama lui, cu toate c-o pierduse foarte devreme. În fiecare dimineață, guvernanta îl ducea la ea, cât timp era coafată. Purta capoate subțiri, înzorzonate cu dantele care făceau un zgomot ca de aripi de pasăre când mergea; își amintea chiar și corsetele ei de satin negru, care i se mulau pe corpul subțirel și drăguț, cu silueta cambrată impusă de modă, părul roșcat și pielea rozalie.

Avusese o copilărie fericită de copil bogat, sănătos, răsfățat. Părinții îl iubeau, se ocupau de el și, crezând că știau dinainte ce viață urma să ducă, una liberă, opulentă, lenișă, se străduiau să-i insufle de timpuriu gustul pentru frumos, pentru gândirea care înnobilează existența, precum și alte o mie de nimicuri subtile legate de eleganță, de luxul care o înfrumusețează și o împodobesc cu o desfătare incomparabilă. Și Yves creștea, învățând să iubească lucrurile frumoase, să cheltuiască bani, să se îmbrace bine și, grație lecțiilor discrete ale tatălui său, să privească femeile ca pe singurul lucru bun din această lume, voluptatea ca pe o artă și, în sfârșit, viața ca pe ceva simpatic, plăcut și grațios, din care înțeleptul n-ar trebui să obțină decât desfătare.

La optsprezece ani, Yves a rămas orfan și îndeajuns de bogat, cu studiile terminate. Doliul i-a impus o singurătate relativă, s-a plictisit, a început să pregătească vag o licență în litere, apoi i-a venit ideea să călătorească, căci se deosebea în această privință de tatăl lui, precum și de întreaga generație de

dinainte, pentru că el nu limita universul la Avenue de l'Opéra și la calea Virtuții. Străinătatea îi stârnea o curiozitate vie, pe care tatăl lui o numea „romantică", zâmbind disprețuitor. Așadar, Yves a petrecut câteva luni în Anglia, a visat la o călătorie în Japonia pe care n-a făcut-o niciodată, a vizitat câteva vechi orășele moarte din Germania, a trăit zile liniștite și fericite la Siena și o întreagă primăvară în Spania, dorința aceasta fiindu-i stârnită de perioada cea mai frumoasă a copilăriei sale, petrecută la Hendaye, pe frontiera spaniolă, într-o casă străveche a părinților, unde îl trimiteau să meargă vara împreună cu guvernanta. Și a trăit astfel, în deplasări permanente, puțin mai mult de doi ani, apoi, la începutul anului 1911, a revenit la Paris, unde s-a instalat definitiv. A aranjat să facă serviciul militar la Versailles și doi-trei ani au trecut repede și plăcut. Acum și-i amintea ca pe niște primăveri scurte și pline de soare, ca pe acele aventuri amoroase efemere care par foarte îndepărtate, foarte goale, dar nespus de fermecătoare. Apoi, deodată, în mijlocul acelei existențe a izbucnit războiul, ca un bubuit de tunet sub un cer senin.

1914: plecarea, primul elan de entuziasm, spaima morții. 1915: frigul, foamea, noroiul din tranșee, moartea devenită tovarăș apropiat, care îți merge alături și doarme în adăpostul tău subteran. 1916: din nou frigul, mizeria, moartea. 1917: oboseala, resemnarea, moartea... Un lung, lung coșmar... Dintre cei care supraviețuiseră, unii, burghezii, cei calmi, reveniseră acasă neschimbați, întorcându-se la vechile obiceiuri, la vechea stare sufletească, de parcă s-ar fi întors la niște papuci uzați. Alții, cei înflăcărați, aduseseră printre oameni revolta, înfrigurarea, dorințele lor zbuciumate. Iar cei ca Yves se întorseseră pur și simplu obosiți. La început crezuseră că asta

va trece, că amintirea ceasurilor negre va păli pe măsură ce existența va redeveni calmă, normală, binevoitoare, că într-o bună dimineață se vor trezi viguroși, veseli și tineri ca înainte. Dar timpul trecea și „asta“ stăruia ca o otravă lentă. „Asta“ era strania privire distantă care a observat toate ororile omenești, toate mizeriile, toate spaimele, disprețul față de viață și dorința aprigă de bucurii cât mai grosolane, cât mai trupești, lenea, pentru că singura muncă acolo, atâția ani, fusese să aștepte moartea cu brațele încrucișate, un soi de ostilitate tristă față de ceilalți, toți ceilalți, pentru că ei nu suferiseră, pentru că nu văzuseră... Mulți se întorseseră cu gânduri identice sau asemănătoare; mulți continuaseră să trăiască la fel ca Lazăr sculat din morți, care pășește printre cei vii cu brațele întinse, cu mersul stânjenit de giulgiu și pupilele mărite de o spaimă posomorâtă.

Yves, rănit de trei ori, decorat cu Crucea de Război, revenise definitiv la Paris abia în 1919 și începuse să-și pună ordine în afaceri și să calculeze ce-i mai rămăsese din avere. Aceasta fusese împărțită în două când devenise major, din grija notarului său. Ceea ce moștenise de la mamă fusese plasat în uzina fratelui ei, un industriaș foarte bogat. Această investiție nu-i mai aducea nimic: unchiul murise ruinat în 1915. Rămăsese moștenirea de la tată, convertită înainte de război în acțiuni străine, majoritatea germane și rusești. În final, Yves ajunsese beneficiarul unei rente care îi permitea în mare parte să-și plătească țigările și taxiurile. Trebuia să muncească ca să-și câștige existența. Mai târziu, amintirea acelor ore sumbre îi provoca un fior pe șira spinării. Acest tânăr, care fusese patru ani un fel de erou, se dovedea laș în fața efortului zilnic, a muncii impuse, a tiraniei meschine a existenței. Desigur, ar fi

putut, la fel ca oricare altul, să facă o căsătorie din interes, să ia de soție o fiică de nou îmbogățit sau o americancă plină de dolari, dar educația îl înzestrase cu toate acele scrupule și finețuri care sunt un lux, ca și celelalte, dar unul încă mai stânjenitor, ba chiar cu acele principii care sunt pentru conștiință un fel de jilț gotic foarte tare și cu spătar înalt, foarte frumos, dar cumplit de incomod. Până la urmă, Yves găsise un loc liber în birourile administrației unei mari agenții de informații internaționale – două mii cinci sute de franci pe lună, o situație nesperată.

Din 1920 – acum era august 1924 –, Yves ducea această viață de funcționar pe care o ura, la fel cum unii băieței foarte leneși și foarte sensibili urăsc internatul. Își păstrase vechiul apartament plin de amintiri, de flori, de lucruri frumoase aranjate cu dragoste. În fiecare dimineață la ora opt, când trebuia să se trezească, să se îmbrace în grabă, să părăsească acea penumbră, acea atmosferă călduță și să iasă în frigul brutal al străzii ca să intre în biroul ostil și auster unde își petrecea toate zilele primind ordine, scriind, vorbind, Yves simțea aceeași deznădejde, aceeași tresărire de revoltă dușmănoasă și zadarnică, aceeași plictiseală oribilă, sumbră, strivitoare. Nu era nici ambițios, nici activ; îndeplinea cu atenție sarcinile pe care le avea de făcut, aproape la fel cum își pregătesc liceenii lecțiile.

Lui Yves nici măcar nu-i trecuse prin minte că ar fi putut să facă afaceri, să se zbată, să încerce să se îmbogățească. Fiu și nepot de oameni bogați, de trândavi, suferea de lipsa traiului înstărit și fără griji așa cum alții suferă de foame și de frig. Treptat, se obișnuise cu viața lui, pentru că omul se obișnuiește, de bine, de rău, cu toate, dar resemnare lui era apăsătoare și

posomorâtă. Zilele treceau toate la fel, aducând, odată cu venirea serii, o senzație de mare oboseală, o durere de cap și o nevoie de singurătate tristă și maladivă. Cina în grabă la restaurant sau lângă foc, avându-l la picioare pe Pierrot, un cățeluș alb și creț, care semăna cu un bibelou sub formă de oaie, și se culca devreme, pentru că localurile de dans și cabaretele erau scumpe și pentru că trebuia să se scoale devreme a doua zi. Avea amante, relații de două-trei luni cel mult, care se terminau la fel de iute cum se înfiripaseră: toate îl plictiseau foarte repede. Schimba des femeile, căci considera că numai prima înlănțuire trupească are oarece valoare; practica de minune arta esențialmente modernă de „a părăsi femeile“; știa să se descotorosească de ele cu blândețe. Uneori, când părăsea una cu senzația de ușurare pe care ți-o dă o corvoadă îndeplinită, își amintea de tatăl lui, care crezuse că găsise sensul vieții în acei ochi, acei sâni, acele spasme scurte. Femeia... Pentru Yves, nu era nimic mai mult decât un obiect drăguț și comod: întâi, după război, fuseseră foarte multe, foarte abordabile... Apoi, chiar nu, nu, degeaba zăbovise asupra acelor priviri mângâietoare și mincinoase, nu descoperea în ele fiorul intim al sufletului, acel licăr necunoscut la care tatăl lui crezuse că ajunsese și pe care îl căuta și el fără să-și dea seama. Și își zicea că pentru cel care și-a cufundat privirea în cea a unui muribund, care a căzut rănit, care a căscat cu disperare ochii încercând să zărească un petic de cer înainte să moară, femeia nu are nici secrete, nici mistere, nici alt farmec decât acela de a fi îngăduitoare, drăguță și plăcută. Iubirea... trebuia să fie o senzație de pace, de calm, de seninătate infinită... Iubirea trebuia să fie repaus... Dacă există așa ceva.

IV

În fiecare vară, Yves obținea un concediu de câteva săptămâni și, cum iarna făcea economii, își putea permite să și-l petreacă unde și cum îi plăcea. În anul acela, se întorsese la Hendaye dornic să revadă plaja încântătoare din copilărie, dar și pentru că i se părea că la Hendaye existau, spre deosebire de alte locuri, mai puține tentații de tot felul, fiind totuși în apropiere de Biarritz și de San Sebastián, adică două dintre cele mai atrăgătoare centre cosmopolite. De altfel, îi plăceau la nebunie talazurile libere și sălbatice și lumina strălucitoare a ținutul basc. În sfârșit, traiul bun și trândav din marile hoteluri îi dădea aceeași senzație agreabilă de confort regăsit pe care o încerci când te cufunzi într-o cadă plină cu apă caldă, după o călătorie lungă cu trenul.

În acea zi coborâse pe la două din camera lui, unde își făcuse toaleta cu minuțiozitate, și termina acum de mâncat, aproape singur în sala imensă a restaurantului. În pofida storurilor de pânză cenușiu-cafenie care acopereau geamurile mari, soarele pătrundea, se revărsa, strălucea arămiu, ca o podoabă capilară fabuloasă. Yves încerca să reziste dorinței copilărești de a mângâia cu degetele, în treacăt, razele aurii care dansau pe fața de masă și pe tacâmuri, iscând focuri rubinii și sângerii pe fundul paharului cu vin vechi. În jurul său, câteva familii de spanioli care tocmai terminaseră de dejunat flecăreau cu voci guturale. Femeile erau greoaie și ofilite, tinerii, foarte frumoși;

dar aproape toți aveau ochi minunați, ochi de catifea și de foc, și, privindu-i, Yves își aducea aminte de Spania apropiată și se gândea să se ducă acolo în octombrie, să revadă casele roz și curțile interioare cu fântâni arteziene. Dar trezindu-se la timp și cu brutalitate din visarea-i șovăielnică, își aminti brusc data la care i se termina concediul, precum și valoarea pe care o atingea peseta în acea lună august a anului de grație 1924 și își întoarse cuminte și cu tristețe privirea, care hoinărea spre Pirinei, către para mare și zemoasă pe care o curăța de coajă. O mâncă, apoi ieși pe terasă.

Câteva grupuri așezate în jurul unor măsuțe de răchită beau cafea și răsfoiau ziarele de la Paris și de la Madrid. Pe un capăt de estradă, câțiva muzicanți își acordau alene instrumentele. În grădină, adolescenți neobosiți jucau deja tenis. Briza umfla storurile mari de dril, care plesneau în vânt ca pânzele unei ambarcațiuni. Yves se apropie de balustradă să privească marea; nu se mai sătura de ea.

Deodată, se auzi strigat pe nume.

— Ce mai faci, Harteloup? Ești de mult aici?

Se întoarse și-l recunoscu pe Jessaint. Lângă el, tânăra femeie întrezărită mai devreme se legăna într-un scaun balansoar; era îmbrăcată în alb, avea capul descoperit și picioarele goale – niște picioare fine în sandale cu panglici. Fetița țopăia lângă ea pe dalele călduțe ale terasei.

Jessaint întrebă:

— O cunoști pe soția mea? Denise, ți-l prezint pe domnul Harteloup.

Yves se înclină, apoi răspunse la prima întrebare care i se pusese:

— Am sosit abia ieri-seară. Probabil se cunoaște, adăugă el, zâmbind și întinzând în față mâinile albe de parizian.

Tânăra femeie râse și zise:

— Adevărat! Noi suntem toți tuciurii ca niște negri! Apoi, uitându-se mai atent la Yves, adăugă: Dacă nu mă înșel, în dumneavoastră a aruncat cu nisip fetița mea mai devreme, pe plajă! Ar fi trebuit să vă cer scuze imediat, dar am preferat să cred că dormiți... Mi s-a făcut rușine că am o fetiță atât de prost crescută, zise la sfârșit, trăgând-o către ea pe copilă, care ridică spre ei o față rotundă și zâmbăreață.

Yves zise, adoptând un ton grav:

— Dumneata, domnișoară, îi chinui astfel pe bieții băieți pașnici care nu ți-au făcut nimic?

Copila izbucni în râs, ascunzându-și capul între genunchii mamei.

— Pare bine dispusă, constată Yves.

— E insuportabilă, răspunse mama cu mândrie în ochi.

Apoi îi ridică cu degetul bărbia mică și rotundă, ascunsă între cutele rochiei, și adăugă:

— În fine, trebuie să ne iertați, cu toate că suntem foarte zburdalnice și foarte răutăcioase, pentru că suntem încă tare mici, nu-i așa, domnișoară Francette? Încă n-am împlinit doi ani și jumătate.

— Nici vorbă, n-am s-o iert, răspunse Yves.

O luă pe fetiță în brațe și o aruncă în sus; ea dădea din piciorușele goale și râdea în hohote. Când Yves se prefăcea că o lasă jos, ea implora: „Din nou, din nou, domnule!“. Iar Yves, încântat să se joace cu acel boț de copilă cu pielea bronzată și rozalie, o lua de la capăt cu și mai mult elan. Și amândoi se

întristară apoi când fură nevoiți să se despartă, căci bona venise s-o ia pe domnișoara Francette ca s-o ducă pe plajă.

— Îți plac copiii? întrebă Jessaint, după ce micuța se îndepărtă cu regret.

— Îi ador, mai ales când sunt frumoși și sănătoși și râd mereu, ca Francette.

— Nu chiar mereu, mai ales aici..., remarcă Denise zâmbind. Marea o zăpăcește pe micuța noastră... Acum râde, acum plânge, cu o ușurință și o repeziciune care mă exasperează.

— Cum o cheamă?

— Francette, France, pentru că s-a născut de ziua armistițiului.

— Ciudat că-ți plac copiii..., zise Jessaint. Eu sunt mort după a mea, e adevărat, dar nu pot să-i sufăr pe-ai altora. Fac gălăgie, sunt enervanți...

— Și-a ta nu? protestă Denise. Face gălăgie cât o școală întreagă!

— Întâi, exagerezi; apoi, e a mea, după cum ai spus, dar mai ales a ta, încheie el, sărutând ușor mâna soției.

Yves îl privi și văzu cum fața i se lumina de tandrețe când vorbea cu Denise. Jessaint surprinse privirea pe care le-o aruncase tânărul, se temu ca el să nu considere aceste efuziuni de tandrețe de prost gust și zise, ușor jenat:

— Probabil că par stupid... Plecarea apropiată mă face să fiu atât de tandru...

— Ah! Pleci?

— Da, la Londra... Pentru câteva săptămâni... Plec diseară.

Și, reproșându-și că vorbea prea mult despre el și ai lui, întrebă:

— Dar dumneata, dragă Harteloup, ce mai faci?

Yves făcu un gest vag.

Jessaint continuă, explicându-i soției sale:

— Eu și Harteloup am fost vecini de pat la spitalul Saint-Anges, în acel orășel oribil și sumbru din Belgia, căruia i-am uitat numele…

— Wassin… sau Lieuwassin?

— Exact… Lieuwassin… Era stâlcit rău de tot, bietul băiat!

— Mi-a trecut un glonț prin plămânul stâng, dar m-am vindecat, zise Yves.

— Foarte bine… Pe mine mă mai supără încă piciorul și asta mă împiedică să călăresc…

— Dar v-ați mai văzut de-atunci? întrebă Denise.

— Da, la soții Haguet, din când în când, și la Louis de Brémont, nu-i așa? Pe strada Bassano? Dar nu știam că erai căsătorit, Jessaint…

— Nici nu eram… Doar logodit… De când m-am căsătorit, nu mai ieșim deloc. Călătoresc mult în interes de afaceri…

— Știu… Am auzit de invenția dumitale, zise Yves.

Era vorba despre o metodă de a capta și a reutiliza fumul coșurilor de uzină, ceea ce îi adusese tânărului inginer Jessaint, în timpul războiului, notorietate și o mare avere.

Jessaint roși puțin: avea o figură simpatică, deși puțin cam simplă, cu trăsături late și aspre, dar luminată de niște ochi albaștri foarte blânzi și foarte fini.

Șeful de sală aduse cafeaua și Denise o servi. Soarele făcea să strălucească firișoarele de păr pe brațul ei gol. Avea un zâmbet serios de statuetă. Apoi își încrucișă mâinile la ceafă, închise ochii și începu să se legene în scaun, lent și fără zgomot, în timp ce bărbații continuau să vorbească încet despre război,

despre cei care rămăseseră acolo și cei care se întorseseră. După o vreme, ea îi întrerupse:

— Îmi cer scuze… Puteți să-mi spuneți cât e ceasul?

— Aproape patru, doamnă.

— Oh! Atunci trebuie neapărat să mă duc să mă îmbrac! Mergem la Biarritz să-ți cumpărăm valiză, Jacques?

— Mergem.

— Eu mă duc să mă scald a doua oară, zise Yves, ridicându-se și el.

— Nu vă e teamă că vă obosiți?

— Deloc, aș trăi numai în apă!

Plecară împreună, în timp ce Jessaint rămase pe terasă să-și termine de băut cafeaua. Yves o privea mergând în fața lui pe tânăra femeie îmbrăcată în alb; în lumina strălucitoare, părul negru era ușor și albăstrui, ca rotocoalele de fum ale țigărilor orientale. Când ajunseră la treptele de la intrare, se întoarse spre el zâmbind.

— La revedere, domnule și, probabil, pe curând…

Îi strânse mâna, fixându-l cu frumoasa ei privire fățișă, deschisă, pe care el o remarcase și care îi plăcea. Apoi, părăsindu-l, intră pe ușa turnantă a hotelului, în timp ce Yves se îndreptă încet spre plajă.

V

A doua zi o revăzu la ora siestei, pe nisipul cald. Jessaint plecase la Londra, după cum spusese. Yves se apropie, mângâie părul blond și ud al micuței France, vorbi cu mama despre soțul ei și despre acei prieteni comuni pe care ni-i descoperim destul de repede dacă începem să ne dăm osteneala cât de cât.

La restaurant, unde se reîntâlniră mai târziu, văzu că mesele lor erau învecinate; în hol, o zări din nou în timp ce citea ziarele. Și, tot așa, o întâlni de acum în fiecare zi și la orice oră. Dar nu era deloc de mirare: Hendaye era un loc destul de mic și nici unul dintre ei nu-l părăsea. Tinerei femei nu-i plăcea să se îndepărteze de fiica ei; avea inima temătoare și imaginația neliniștită a mamelor adevărate. Yves era parcă toropit de traiul acela monoton și încântător, care trecea cu repeziciunea neobișnuită a unor vise fericite... Dimineți radioase, zile lungi pline de lene și de soare, amurguri scurte și nopți spaniole, care abăteau spre mare toate parfumurile Andaluziei...

Prezența tinerei femei i se părea lui Yves la fel de firească și de neobișnuit de dragă ca aceea a oceanului; silueta feminină aluneca prin decorul mișcător de tamariscă precum o imagine reflectată, grațioasă, plămădită din soare și umbră. Denise nu-l mai uimea pe Yves. Cu aceeași strălucire, zgomotul valurilor îi umplea ceasurile de veghe și de somn cu nuanțe violente și o muzică sălbatică, astfel că, obișnuindu-se cu el, nu-l mai auzea. Frumusețea tinerei femei îl lăsa rece; alerga dimineața pe plajă

în costum de baie, agilă și dezgolită, cu lipsa de pudoare calmă a ființelor foarte tinere și foarte frumoase, dar nici un sentiment de dorință nu-l tulbura pe Yves, nu simțea iritarea, arsura curiozității care îi chinuie pe bărbați la începutul iubirii. Era drăguță, era mai ales simplă și sănătoasă, iar această simplitate și această sănătate îl fermecau pe Yves într-un mod aproape inconștient. Nu se întreba dacă era virtuoasă, dacă avea unul sau mai mulți amanți. N-o dezbrăca din priviri. La ce bun? Femeia nu avea nici un secret și, în consecință, nici un mister. Nu se gândea la ea când se afla acolo. Dar nu era acolo tot timpul? Dimineața, când o zărea, era mulțumit: oare nu era pentru el un fel de simbol, de semn vizibil al acelor vacanțe fericite? Pe când era licean vedea la Hendaye, trecând în fiecare seară pe dig, două femei cu mantile negre pe cap, spanioloaice... Vorbeau limba aceea aspră și răgușită pe care pe-atunci n-o înțelegea. În umbra nopții, nu le vedea chipurile, dar când fasciculul luminos al farului ajungea la ele se iveau brusc, învăluite într-o lumină prea intensă, ca cea a rampei; apoi se îndepărtau legănându-și fustele.

Yves nu schimbase nici o vorbă cu ele. Mai târziu, crezuse că erau cameriste de la hotel. Nici măcar nu erau frumoase și, chiar dacă era ușor îndrăgostit de ele, așa cum suntem la cincisprezece ani, era cu siguranță mai amorezat de fata paznicului, prima lui amantă, și de tânăra din America cu care se săruta pe gură în spatele cabinelor. Totuși pe ele le uitase, în timp ce, când îi venea în minte acea perioadă a adolescenței, își amintea imediat de acele două femei străine, vorbind între ele într-o limbă necunoscută, legănându-și fustele și purtând pe cap mantile negre... Tot așa, acum își zicea că dacă o va revedea apoi pe Denise la Paris, pe stradă, în minte îi va apărea cu o

precizie halucinantă plaja aurie și caldă, sub formă de arc, pe malul fluviului Bidassoa, în splendoarea arămie a unei zile de vară. Muzica, de preferință cea foarte simplă, are puterea să reînvie astfel amintirea zilelor trecute, precum și chipul unor femei, își zicea Yves.

VI

Într-o zi, Denise nu mai apăru pe plajă. Yves nu observă imediat. Intră în apă ca de obicei, înotă multă vreme, cu ochii orbiți de paietele strălucitoare care dansau în scobitura valurilor. Se culcă pe nisip în locul obișnuit, foarte aproape de cortul tinerei femei. Denise nu era acolo. Micuța Francette, în costum de baie, făcea movilițe de nisip și le strica imediat, lovindu-le cu lopățica, cu o energie distructivă plină de brutalitate; bona citea.

Yves se întoarse pe o parte, de la stânga la dreapta, oftând adânc, neliniștit, un oftat de câine care visează. Se simțea nervos fără să reușească să-și lămurească motivul, respira cu greu, inima îi bătea înăbușit, precipitat. „Am stat prea mult în apă“, își zise. Se ridică pe un cot și o chemă cu un gest pe micuța France. Ea îl recunoscu, începu să râdă, se ridică, făcu doi pași înainte, apoi îi întoarse spatele și o luă la fugă, mânată de inexplicabilul instinct de a tachina al copiilor. Yves se întinse la loc, nedumerit, gata să-și muște buza de jos de iritare. Totuși, continua să caute cu încăpățânare cauze fizice, naturale pentru indispoziția sa. Era cald, soarele îl apăsa pe umeri ca o mantie de plumb; nisipul, stârnit din când în când de o adiere fierbinte, îi atingea ușor picioarele, gâdilându-i insuportabil pielea goală. Nu se întreba în mod clar unde era doamna Jessaint, dar dădea acestei întrebări neformulate răspunsuri vagi, ipocrite: „O să vină… A întârziat… Poate că nu se simte bine… Nu intră acum

în apă, dar o să coboare când se va scălda fetița... Încă nu e târziu...“ Și se răsucea pe nisipul cald ca un bolnav în pat, fără să-și poată găsi odihna, nu cu adevărat nefericit, dar simțindu-se „inconfortabil“, după cum zic englezii, fără să reușească să înțeleagă de ce. În tot acest timp, soarele urca deasupra capului său. Plaja se golea; mai rămăseseră doar câțiva băieței pe jumătate goi, care se jucau cu mingea la marginea valurilor. Apoi plecară și ei. Șeful salvamarilor, împreună cu oamenii lui, trecu și el, trăgând după sine barca de salvare, care era pusă la adăpost la ora mesei. Își întindeau ca pe niște cabluri brațele bronzate, ude, musculoase; se îndepărtau lent. Plaja pustie și plată se întindea imensă, orbitoare, sub soarele amiezii. Yves rămânea pe loc, nemișcat, cu capul greu și cu un nod în gât. Deodată, tresări și își zise că e un idiot; dacă ea nu s-ar fi simțit bine, n-ar fi venit în dimineața aceea pe plajă, dar ar fi coborât la dejun! Nu putea fi chiar atât de bolnavă încât să stea în pat în ziua aceea frumoasă, își zise el. Numai că trebuie să fi fost foarte târziu; până să se îmbrace, să se bărbierească, n-ar mai fi găsit-o. Își aruncă în grabă halatul pe umeri și alergă spre hotel.

După douăzeci de minute, se afla în hol, dar Denise nu era acolo; la masa ei, tacâmul era neatins. Cotletul de oaie i se păru ars, mazărea, nefiartă, cafeaua, imposibil de băut și avu impresia că nici un chelner nu-l servea ca lumea. Îl mustră cu asprime, răutăcios, pe șeful de sală și ceru să fie chemat somelierul, ca să-i spună că în orice birt din Paris vinul roșu al casei era mai bun decât Corton-ul lui din 1898, remarcă ce îl jigni pe respectabilul om aproape până la lacrimi.

Fără să se atingă de para pe care o pusese pe farfurie, Yves aruncă șervetul și ieși pe terasă. În scaunul balansoar al lui Denise se legăna acum serioasă domnișoara Francette, care

purta o rochie scurtă de linou, albastră ca cerul senin. Când îl văzu apropiindu-se pe tânăr, sări din scaun și se repezi de gâtul lui.

— Cântă-mi *„Ladies Go to Market“*, domnule Loulou!

Nu reușea să pronunțe „domnule Harteloup“, ca mama ei, astfel că tălmăcise în grai propriu numele prietenului ei. Yves o săltă pe genunchi, fredonând refrenul cântecului englezesc. Apoi întrebă, iar vocea fără timbru i se păru chiar și lui ciudată:

— Spune-mi, Fanchon, mămica ta e bolnavă?

— Nu, nu, răspunse Francette, și dădu din cap de la dreapta la stânga, apoi de la stânga la dreapta, ca o jucărioară chinezească.

— Unde e?

— A plecat.

— Lipsește mult?

— Ha, nu știu!

— Ba da, știi. Hai, amintește-ți! insistă Yves. Pun prinsoare că mămica a spus-o de față cu tine. Și sărutându-te, de dimineață, înainte să plece, n-a zis: „La revedere, fetița mea, să fii cuminte, mă întorc peste una… două zile.“? Nu ți-a spus așa?

— Nu, n-a zis nimic, răspunse Francette. Și adăugă, după ce se gândi puțin: Înțelegi, făceam nani când m-a sărutat dimineață, înainte să plece. Așa a spus *miss*.

Yves se gândi s-o întrebe pe bonă, dar nu îndrăzni; se temea să nu stârnească inutil bănuieli, Dumnezeule mare! O puse pe fetiță jos și se îndepărtă.

Plecase, dar unde? Pentru cât timp? Tocmai asta era cel mai absurd: își dădea foarte bine seama că această absență nu putea fi de lungă durată, pentru că Francette rămăsese la Hendaye. Poate că Denise era la Biarritz la cumpărături? Dar, atunci, cu

cine lua dejunul? Cu prieteni? Care prieteni? Pentru prima dată, mintea lui începu să dea exasperată târcoale acelei regiuni necunoscute care o împresura pe Denise, ca pe toate ființele, dar al cărei mister nu-l făcuse să sufere până atunci. Poate era un dejun intim? Își imagină pe rând toate restaurantele de la Biarritz pe care le cunoștea, de la marile hoteluri la hanurile din împrejurimi, cuibărite la țară. Se simți cuprins de o furie oarbă. Își folosi toată forța voinței să se calmeze și se simți rușinat, năuc și cuprins de un tremur ușor. Apoi o porni la întâmplare pe plajă. Poate niște prieteni o luaseră într-o excursie! Oh, prieteni inofensivi, poate rude... Nu-i spusese nimic cu o zi înainte, dar, în general, schimbau foarte puține cuvinte... Da, asta trebuia să fie... O excursie... Unele sunt foarte lungi, de două-trei zile... Și, dacă se dusese în Spania sau la Londra, avea să stea o săptămână departe de Hendaye... Departe de el... Opt zile, opt dimineți, opt seri lungi... Nu pare mare lucru, dar e îngrozitor... S-o fi chemat brusc soțul ei la Londra?... Un accident, o boală, cine știe... Nu se va mai întoarce... Bona o va duce pe Francette în Anglia... Își pierdu cumpătul, ca și cum i s-ar fi anunțat moartea tinerei femei. Se aruncă la pământ. Soarele era fierbinte; își băgă mâinile în nisip să găsească adâncimile umezite de apa mării. Răcoarea neașteptată îl făcu să se înfioare; se ridică.

Deodată, se mânie, deveni furios, își zise că era o brută: „A plecat... Și ce dacă?... N-o iubesc, nu-i așa? N-o iubesc! Păi, și-atunci?... Mi-e indiferent... Sunt idiot, complet idiot...“

Își spunea asta cu vehemență, dar buzele tremurătoare repetau mecanic primele cuvinte: „A plecat... gata... a plecat“.

Atunci, se întoarse în cameră să se culce; stătu mult timp fără să se miște, cu fața spre perete, ca atunci când era mic și

era supărat.

La ora cinci, ieși, străbătu terasa în toate direcțiile și parcurse de câteva ori grădina; apoi, resemnat, se duse la Cazinou, deși ea mergea rar acolo. Tineri și tinere cu capul descoperit dansau pe estrada construită pe piloți, în apă. Veșnica mișcare a mării în jurul stâlpilor, pânza care o acoperea plesnind în vânt evocau cu tenacitate o corabie amarată în port, răsunând de trosnete și plină de miresme saline. Yves crezu că o să-i placă acolo, comandă un cocktail, îl bău numai pe jumătate și plecă.

Marea pălea sub soarele de la ora șapte. Norișori roz se ghemuiau delicat pe cer. Yves ascultă marea; îl consolase întotdeauna. Avea să îi încredințeze și în acea seară bietu-i trup ostenit.

Se dezbrăcă și, încet, se îndreptă spre Bidassoa. Digul, întreținut cu grijă cale de câțiva metri, era, mai jos, năpădit de nisip; nu mai exista balustradă. Tufișuri neobișnuite, pline de spini, se agățau printre pietre. Apoi digul se termina brusc. Yves se rostogoli până pe plajă. Era în formă de arc, îngustă, măcinată de apă; în stânga, golful, în dreapta, marea, legate de fluviul Bidassoa, atât de liniștit, încă nici măcar nu lucea, palid ca oglindirea vag însuflețită a cerului pal. În față se afla Spania.

Yves se așeză cu picioarele îndoite sub el și cu bărbia sprijinită de pumn. Singurătatea era deplină. Era ciudat… Vuietul valurilor nu întrerupea liniștea extraordinară a serii. Trecu o barcă, alunecând pe râu de la un mal la celălalt, din Franța în Spania, fără zgomot; o lumină de un auriu mai fin, mai prețioasă decât cea de la amiază, scălda piscurile munților, dar văile se umpleau deja de întuneric. Furia lui Yves se risipi dintr-odată și se simți cuprins de o tristețe inexplicabilă.

Noaptea se lăsa cu repeziciune. Marea, în înserare și singurătate, redevenea distantă, plină de o maiestate sălbatică. Yves se simțea mic de tot, pierdut în imensitatea vechiului pământ. Se gândi la el, la viața lui ratată. Era jalnic, era singur, era sărac. De acum înainte, zilele aveau să-i fie lipsite de bucurie. Nimeni nu avea nevoie de el. Viața era apăsătoare, apăsătoare… Îi venea să plângă; își reținea lacrimile cu un ultim efort disperat al pudorii masculine, dar ele îi strângeau inima, îi urcau până în gât, îl sufocau.

Un crepuscul splendid, cu nuanțe vagi de albastru și roz, învăluia șesul; se înnegura. Și se auzea dangăt de clopote. În față, orașul Fontarabia își aprindea luminile. Se vedeau ferestrele caselor, tramvaiele luminate, conturul străzilor; numai turnul mare și pătrat al vechii biserici rămânea întunecat și sever. Clopotele răsunau lent, parcă ostenite, descurajate, triste. Și în munți, fermele se luminau una câte una, ca stelele. Se făcuse noapte.

În jurul lui Yves se trezea o viață misterioasă, plină de șușoteli, rumoare, fojgăieli de ființe însuflețite, insectele nevăzute care trăiesc în nisip și pe care nu le auzim decât atunci când vine seara. Yves asculta, tremurând de o teamă inexplicabilă. Deodată, amărăciunea prea apăsătoare se sparse în lacrimi. Își așeză capul pe mâini și plânse – pentru prima dată după mult timp –, plânse ca un copil, își plânse propria soartă.

— Dumneata ești? întrebă o voce cunoscută, puțin ezitantă. O să răcești, e târziu…

Yves ridică imediat capul și făcu ochii mari. Denise era acolo, iar forma ei desena o pată albă în noapte. Tânăra femeie continuă, pe un ton ușor glumeț:

— Trebuie să te cert… N-ai mai multă minte decât fiica mea… Să faci baie la ora asta?

— E chiar atât de târziu? bâigui Yves.

— E trecut de nouă.

— Oh, într-adevăr!… Nu… nu știam… Nu, zău că nu mi-am dat seama…

— Doamne, ce ai, prietene? întrebă ea cu vioiciune.

Încerca să-i zărească fața, dar era prea întuneric. Totuși vocea, întretăiată de suspine reținute, îi trăda lacrimile… Din instinct, mâinile ei blânde de mamă, care știau atât de bine să consoleze, să liniștească, se întinseră spre el. Yves stătea în picioare în fața ei, tremurând, cu capul plecat; plângea încetișor, fără să-i fie rușine, și i se părea că odată cu lacrimile se scurgeau și veninul și sângele unei răni foarte vechi; cu o voluptate ciudată, le gusta savoarea uitată, de sare și de apă.

Ea murmură din nou, înduioșată:

— Ce ai? Ce s-a întâmplat?

— Nimic, nimic, răspunse el.

Deodată, tinerei femei îi trecu prin minte că tulburase poate pudoarea unei suferințe solitare. Dădu să plece, dar Yves ajunse imediat lângă ea și-i simți pe brațul gol mâna caldă.

— Nu pleca, nu pleca, bâigui el, fără să știe prea bine ce spunea. Te rog…

Apoi, brusc, cu un fel de furie, strigă:

— Unde ai fost toată ziua?

Surprinsă, ea nu putu decât să răspundă cu docilitate:

— La Biarritz.

Apoi, cu o intuiție ciudat de pătrunzătoare a suferinței lui, adăugă:

— Mama locuiește acolo…

O clipă de tăcere. În lumina îndoielnică a stelelor, Denise putu să-i vadă chipul chinuit, gura răutăcioasă, dar tandră, ochii în care stăruia rugămintea.

Își petrecu deodată brațele după gâtul lui. Nu se sărutară; rămaseră lipiți unul de altul, tulburați, cu inima bătând cu putere, grea de o tristețe fermecătoare.

Cu un gest mașinal, etern, își ascunse fața în scobitura umărului ei și Denise îi mângâie în tăcere fruntea, venindu-i și ei deodată să plângă.

În jur, marea își rostogolea talazurile libere și sălbatice. Vântul aducea din Spania ecourile slabe ale unei muzici. Vechiul pământ tresărea, însuflețit de viața confuză, misterioasă a nopții.

Lent, cu regret, își dezlipiră trupurile. Yves stătea în fața ei, pe jumătate gol; ochii tinerei femei, obișnuiți cu lumina slabă a nopții căzând dinspre cer, distingeau vag corpul mare de bărbat, acoperit numai de costumul de baie. Îl văzuse așa de mai bine de o sută de ori, dar abia în seara aceea, ca Eva, își dădu seama că era gol. Atunci se simți cuprinsă de rușine și de teamă, ca o adolescentă. Îl respinse încet și, urcând duna, dispăru în noapte.

Yves nu îndrăznea să se întoarcă la hotel dezbrăcat; își aminti că se culcase de multe ori, copil fiind, pe plajă. Se înfășură în halat, se cuibări într-o dună de nisip și se lăsă cuprins de un somn vag și agitat, presărat cu vise, în care răzbăteau cântecul și mireasma mării.

VII

În seara aceea, ca în toate serile, Denise se așeză lângă pătuțul în care dormea Francette. Cu un deget în gură, Francette călătorea prin țara lui Moș Ene. Pe gâtul ei mic, în penumbra tandră, se zărea o cută trandafirie, ca un colier. Fetița era ca o păsărică firavă și caldă, cuibărită între penele-i călduțe.

Denise se aplecă să o privească mai bine. Revedea încă, cu o claritate stranie, vremurile în care ea însăși dormea în pătuțuri asemănătoare cu acela. Dar, pentru prima dată, se minuna de lungimea drumului parcurs; păruse foarte scurt din cauza monotoniei, a blândeții sale lesnicioase. Totuși pentru ea începea deja vara vieții... Își puse pe pernă, lângă buclele ciufulite ale micuței, capul cu păr scurt și ondulat și, închizând ochii, începu să-și amintească... Copilăria, plină de zile luminoase, de vacanțe fericite, de mici supărări puerile, a căror amintire devine, odată cu trecerea anilor, Dumnezeu știe cum, mai prețioasă decât aceea a bucuriilor... Adolescența, întunecată dar și înnobilată de umbra războiului... Logodna... Căsătoria, o adevărată căsătorie franțuzească din înclinație și interes, maternitatea – o viață bună și frumoasă, bine ordonată, desigur... Și totuși, în seara aceea se simțea nesatisfăcută, decepționată, cu o biată inimă încă nepotolită...

Tânăra femeie se ridică, se apropie de fereastră și urcă pe balconul îngust de lemn plin cu flori; miroseau bine, aveau un

parfum amar și răcoros. Noaptea de vară strălucea domol... În față se vedea mica plajă pustie, măcinată de mare, unde Yves o așteptase, o chemase... Ora aceea fugară și încântătoare semănase atât de mult cu un vis, încât se întreba acum dacă o trăise cu adevărat; rămăsese cu o senzație ciudată de irealitate. Și apoi, treptat, totul se schimbă... În timp ce stătea acolo, învăluită de umbra și parfumurile nopții, clipa prezentă se estompa, devenea îndoielnică, un vis, în timp ce amintirea căpăta proporții, creștea, se revărsa în inima și în trupul ei ca un val. Mâinile se întindeau instinctiv, ca și cum ar fi încercat să modeleze forma corpului îmbrățișat, fața mângâiată; păreau să sculpteze în gol, bâjbâind dar sigure, ca mâinile unui artist orb. Deodată, tresări din tot corpul; i se păru că simte sub degete conturul acelei guri, ușor proeminentă și fină. Strânse din dinți: ceea ce simțea semăna cu spaima, și asta îi făcea atât de rău și atât de bine în același timp, încât murmură, ca și cum ar fi rostit numele unui trecător:

— Iubire?

Mai târziu, când, în camera alăturată de cea a micuței Francette, se culcă în patul în care dormise soțul ei, când căută instinctiv sub cuvertură forma familiară a corpului mare întins în așternut, abia atunci își aminti de el, de tandrul și încrezătorul ei tovarăș de viață. Ochii i se umeziră de milă; ținea mult la el. Când era lângă ea, se plictisea și se gândea înadins la altceva, dar se străduia să-i facă viața plăcută, să răspundă la iubirea lui cu multă blândețe și cu o înțelegere delicată. În fond, îl înșelase. Nu-și inventă scuze. Știa foarte bine că-l jefuise. Iubirea... mai curând o aventură scurtă, în care ea avea să-și lase inima, dar în care celălalt nu era mânat decât de vanitate sau de dorință. Nu-și dorea poezia facilă a unui roman

de vară. Știa prea bine... Ca toți bărbații, îi va face curte douăzeci și patru de ore și apoi, seara, va veni să bată la ușa ei, iar asta va dura așa trei săptămâni sau mai mult, sau poate mai puțin, pe urmă se vor despărți ca doi străini. Dar ea nu voia. Își imagina de pe acum privirea insistentă a lui Yves de a doua zi, pentru că o văzuse de multe ori la bărbații care o găsiseră pe gustul lor; numai că până atunci râsese... Acum, însă... Începu să plângă, cu inima grea de o milă plină de o tandrețe nemărginită și neclară, milă de ea însăși, de soțul ei singur în străinătate, bolnav poate, dar mai ales milă de Yves, de suferința posibilă a iubirii lui dezamăgite.

Denise își propunea ca a doua zi când avea să-l vadă să-i arate o răceală distantă. Dar el se jucă toată dimineața pe nisip cu Francette. Abia dacă ridica privirea când îi vorbea, părea mai jenat decât ea. Asta o dezarmă. Seara, când îi propuse o plimbare înainte de cină, ea acceptă, cu inima bătându-i cu putere, dar pregătită să respingă cuvintele de iubire pe care cu siguranță avea să i le spună. Numai că el nu-i spuse nimic. Soarele apunea pe mare, printre nori zbârliți, de culoarea furtunii. Era ora fluxului; valurile loveau cu putere digul, se rostogoleau, albe și cenușii, iar păsările se roteau deasupra lor scoțând țipete triste. El îi vorbi ca înainte, despre lucruri oarecare. Se așezaseră pe parapet; noaptea se lăsa cu repeziciune. Începură să cadă picături mari de ploaie. El o prinse de braț s-o ajute să alerge spre hotel. O clipă, Denise avu impresia că bărbatul tremura puțin, dar se liniști repede. Ploaia cădea în rafale furioase; începu să bată un vânt tăios, îndoind tufele de tamariscă, strivind florile. Yves își aruncă haina pe umerii tinerei femei; alergau ca nebunii prin ploaia torențială; bărbatul o ținea lipită de el; Denise simțea pe talie strânsoarea

degetelor lui crispate, dar Yves tăcea cu încăpățânare, strângea din dinți, nu se uita la ea, în timp ce femeia își îndrepta spre el, pe ascuns, privirea supusă și temătoare.

VIII

Zilele treceau, iar el nu-i spunea nimic; nu încerca s-o sărute; nu-și permitea nici măcar să-i rețină mai mult decât trebuia în mâini palmele tremurătoare și ușoare. Era prea fericit. Cu un fel de spaimă superstițioasă, se temea de cuvinte ca de o vrajă rea. Savura acel moment din viața lui ca pe o bomboană; era un cadou frumos, neașteptat, făcut de soartă: liniștea, răgazul, marea, acea femeie fermecătoare. Deocamdată, numai prezența ei îi era indispensabilă; lunga lui castitate, în loc să-l apese, îi era prețioasă ca o copilărie regăsită; dorința îi pricinuia una dintre acele suferințe rafinate, pe care ne place să le facem să dureze, așa cum, în miezul verii, când ne este sete, ne distrăm ținând cât mai mult lângă buze, fără să-l bem, paharul cu apă rece, aburit de mici perle răcoroase. Trăise și simțise îndeajuns cât să recunoască valoarea emoției sale; o cultiva cu egoism, cu gelozie, ca pe o floare rară. Era ciudat, dar alături de Denise avea senzația unei siguranțe absolute... Privirile bărbaților, dimineața pe plajă, sau seara, când apărea în holul hotelului, în rochie decoltată, cu diamante la gât, îi insuflau un calm profund. Era sigur de ea; o ghicea cucerită, supusă, liniștită de indiferența lui prefăcută și totuși mai legată prin toate lucrurile neexprimate între ei decât ar fi putut să o facă cele mai înfierbântate declarații de dragoste. Aștepta, nu dintr-un calcul real, ci dintr-un fel de lene înnăscută și care, în această împrejurare, îl slujea mai bine decât faptele sau cuvintele.

Totuși, vara era pe sfârșite; vremea se stricase. Vilele se închideau una după alta; dimineața, plaja se întindea complet pustie, sub un cer alb, acoperit de vălul unor averse bruște. Plimbările luară locul lungilor sieste pe nisipul cald. Denise străbătu împreună cu Yves ținutul basc, micile cărări întortocheate de pe flancul Pirineilor, pădurile pe care toamna începea să le îmbrace în veșmânt arămiu, satele liniștite, unde seara vine mai repede ca în alte părți din cauza munților înalți care le cufundă în umbră îndată ce începe să scapete soarele. Într-o zi, fericit ca un copil, culese mure pentru Francette dintr-o pădurice de pe malul râului Nivelle, în timp ce ea își băga mâinile și brațele goale în apă: aveau tot timpul impresia miraculoasă că întinereau, că se întorceau spre un fel de inocență uitată.

Spre sfârșitul lunii septembrie, au mai fost câteva zile frumoase. Yves îi propuse lui Denise să vadă procesiunea de la Fontarabia; era o ceremonie veche și respectabilă, aplaudată atât de francezi, cât și de spanioli. La Fontarabia se trăgeau salve de tun și de pușcă; era praf, zgomot, muzică; grupuri de copii cu bereta pe ureche, ținându-se de mijloc, blocau străduțele înguste, cântau și răcneau cât îi ținea gura; călărețiі soseau din toate părțile în galop; caii nechezau, speriați de zarva mare și de mirosul prafului de pușcă; berline trase de catâri, cu pompoane și clopoței, făceau să duduie pavajul ascuțit; animalele se cabrau când treceau automobilele enorme; toată lumea din Biarritz, din San Sebastián și din toate provinciile spaniole, de la Irun la Pamplona, se afla acolo. Zgâmboi murdari se băteau, aruncându-și ocări imposibil de înțeles, într-un grai în care se amestecau basca și castiliana; tinere frumoase cu capul descoperit se plimbau, cu basmaua

brodată pe umeri; cele care veneau din interiorul ținutului purtau un coc înalt și o floare în pieptene; câteva femei în vârstă îmbrăcau încă mantila neagră; toți râdeau, strigau, cântau, se certau, se îmbrânceau în jurul fântânilor și al barăcilor în aer liber, unde negustoresele vindeau limonadă, sirop, portocale, prăjituri rotunde acoperite de făină, hârâitoare, baloane și evantaie. Valul de oameni umplea strada îngustă. Denise se distra privind prăvăliile cu tarabe unde vedeai rozarii, crucifixe, medalii sfințite. Casele străvechi cu acoperișuri bombate aproape se uneau deasupra șoselei; balcoanele era împodobite cu șaluri, cuverturi brodate sau fețe de masă cu dantele. În vechea biserică neagră și aurie, clopotele băteau cu putere. Yves o duse pe Denise pe terasa unei mici cafenele și-i oferi ciocolată cu scorțișoară și vin de Xeres; ciocolata, prea groasă și prea dulce, nu-i plăcu, dar bău două-trei păhărele de vin, care era foarte bun; avea obrajii aprinși, iar ochii îi luceau; își scoase pălăria și acum soarele îi trecea prin păr, făcându-l să pară ușor și albăstrui, ca rotocoalele de fum. Se sprijiniră cu coatele de balustradă ca să privească trecerea procesiunii; era interminabilă, cu drapele, vechi tunuri ruginite, bărbați beți care se cramponau de pușți cu mâini tremurânde. În sfârșit, își făcură apariția preoții cu patrafire brodate, ținând în fața lor o icoană mare a Fecioarei, înconjurată de lumânări aprinse; mulțimea se lăsă în genunchi la trecerea ei și, în liniștea care se așternu deodată, clopotele începuseră să bată nebunește, făcând parcă să vibreze până și străvechile ziduri înnegrite.

Apoi porniră toți spre biserică. Piața începu să se golească treptat; pe terasă rămaseră curând numai Denise și Yves, împreună cu un grup de țărani spanioli care beau într-un colț.

Amurgul era trandafiriu și munții păreau să se apropie, învăluiți într-o umbră răcoroasă și plină de mister. Denise tăcea, puțin ametită de vin, cu ochii fixați cu obstinație asupra diamantului care strălucea pe degetul ei; vântul serii începuse să sufle, răvășindu-i buclele.

Și zise deodată:

— Soțul meu trebuie să vină zilele astea.

Apoi, uluită, tulburată, rușinată de minciuna ei, roși. Dar el nu observă. O întrebă neliniștit:

— Curând?

Ea schiță un gest vag, care o scutea de răspuns. Și văzu, cu o emoție extraordinară, că buzele lui Yves tremurau ușor.

— Vine să te ia? murmură el. Apoi, imediat, parcă pentru sine, adăugă: Frumoasa vacanță s-a sfârșit... Uitasem... Peste două zile e întâi octombrie... Peste două zile voi fi la Paris.

— Peste două zile! exclamă ea.

Avu impresia că i s-a oprit inima în piept. Totuși, își zicea că e nebună: nu mai deschisese un calendar de o lună? Nu văzuse că venea toamna? Și, la urma urmelor, ce-i păsa ei de plecarea acelui străin, a acelui necunoscut?

— Denise..., zise el încetișor.

Ea nu îndrăzni să răspundă, parcă sufocată. El o prinse de mâna așezată pe masă; își lăsă fruntea caldă pe ea.

— Denise, murmură el din nou, cu simplitate.

Apoi, îi auzi vocea sugrumată:

— Nu vreau să te părăsesc. Nu mai pot să trăiesc fără tine.

Atunci, uitând că trebuia să refuze, să se apere, să se facă dorită, ea zise imediat, în timp ce, fără voie, lacrimi mari i se rostogoleau pe obraji:

— Nici eu nu pot să trăiesc fără tine.

IX

În seara aceea îl aștepta. Nu aprinsese lumina. Stătea pe pat, cu mâinile împreunate între genunchii strânși. O implorase să ia cina cu el, la Fontarabia sau în împrejurimi, într-unul dintre acele mici hanuri cu pereții văruiți, care se cuibăresc pe flancul munților și capătă noaptea un aer feroce de bârlog de bandiți; totuși, acolo găsești un vin foarte bun din Spania, struguri și camere curate și răcoroase, cu paturi adăpostite de țânțari de o perdea din muselină și o podea din lemn încălzit ușor de soarele zilei și moale pentru picioarele goale. Denise refuzase din cauza micuței Francette și, imediat, el se învoise s-o aducă înapoi la Hendaye, fără să-și schimbe deloc buna dispoziție.

Oh, întoarcerea cu barca, pe Bidassoa, peste care seara își revărsa recile reflexii trandafirii!... Bătrânul marinar cu pielea aspră, cu un cercel de aur în urechea stângă, se prefăcea că moțăie pe vâsle; vântul avea miros și gust de sare. Când ajunseră la Hendaye, se lăsase deja noaptea și pe cer se aprindeau stele enorme; nu observaseră venirea umbrei, cu buzele strânse și ochii închiși, lipiți unul de altul, în timp ce ambarcațiunea aluneca lin, fără zgomot, pe apa neagră...

Denise își prinse capul cu mâinile tremurânde. În camera vecină, o voce micuță o strigă: „Mami!“. Denise se ridică cu părere de rău și se duse la fiica ei. Francette nu dormea; ochii îi străluceau. Întinse brațele spre mamă.

— Mămico, mi-ai adus ceva de-acolo?

Indiferent că se ducea într-o excursie sau la un bal, Denise îi aducea întotdeauna ceva; azi uitase. O privi o clipă încurcată, dar îi veni imediat ceva în minte.

— Bineînțeles, răspunse ea, cu glas sigur. Ți-am adus mireasma procesiunii. Era gata-gata s-o pierd pe drum, dar nu, e tot aici. O simți?

Se aplecă serioasă spre Francette și-i dădu obrazul să-l miroasă. Francette inspiră din toate puterile, convinsă de aerul serios al mamei.

— Miroase foarte bine, zise ea. Apoi, întrebă: Mămico, când o să fiu mare, o să merg și eu la procesiune?

— Bineînțeles, comoară mică.

— O să fiu mare curând?

— Foarte curând, dacă ești cuminte.

Înduioșată, Denise își puse buzele pe mânuța încrezătoare care o ține de un deget. Era fericită că nu simțea nici rușinea, nici remușcarea de care se temea în fața acelei copile inocente, care adormea atât de împăcată. Desigur, Francette va fi mare „foarte curând“. Și își va aștepta și ea, noaptea, Stăpânul.

Dacă ar fi avut un fiu, Denise ar fi fost poate mai tulburată și mai stânjenită. Dar în fața acelei viitoare femei, cu buzele ei care vor deveni parfumate și se vor umple de sărutări, cu trupușorul pregătit pentru dragoste, Denise nu reușea să-și dea seama de gravitatea greșelii. O sărută, o înveli bine, ridicându-i cuvertura până la bărbie, și plecă închizând încet ușa. Se întoarse în camera ei, se așează pe patul desfăcut și așteptă, cu capul în jos și mâinile încordate, supusă, pândind pașii autoritari ai bărbatului.

X

Yves o părăsise în zori. Denise dormea, cu capul în îndoitura brațului. Bărbatul aproape că avusese impresia că posedase o fetiță, atât părea de stângace, de neștiutoare, cu un fel încântător de a-și înfrânge pudoarea în timp ce i se dăruia, care semăna mult cu cel al unei fecioare. Înțelesese foarte bine că, în pofida căsătoriei și a maternității, încă nu era cu adevărat femeie.

Mai târziu, pe când își făcea toaleta, Denise primi o telegramă strecurată pe sub ușă. O luă în mână, o deschise și citi:

Sosesc 3 octombrie la Hendaye. Sănătos. Sărutări.
Jacques

Lăsă capul în jos, cu o mică, foarte mică mustrare de cuget. Apoi începu imediat să se gândească, să combine datele... Yves își va întârzia plecarea cu două zile. Ea își va forța soțul să se întoarcă imediat împreună la Paris; de altfel, se făcuse răcoare, iar Francette devenea nervoasă din cauza șederii prelungite la malul mării. Va fi la Paris pe 4, cel mai târziu pe 5. Întreaga viață îi va fi schimbată, ce fericire! Se sfârșise cu zilele lungi, când își omora timpul cu mici vizite de curtoazie și cu probe la croitoreasă, se sfârșise cu orele interminabile în care nu avea nimic de făcut și cu acea impresie de gol, de plictiseală, care îi

otrăvea viața de femeie fericită. Va trebui să găsească un apartament micuț și discret; știa că Yves locuia într-o garsonieră, dar ar fi fost mult mai amuzant să aibă două camere drăguțe, unde toate bibelourile vor fi alese de ei și pe care ea le-ar umple de flori... Și lungile plimbări prin Paris! Știa că Yves iubea la fel de mult ca ea străzile și casele vechi; își imagină cât de frumos va fi, seara, când la lăsarea amurgului se aprind micile felinare de pe șlepuri, pe firul Senei, să hoinărească de-a lungul cheiurilor impunătoare de atâta umbră și singurătate. Își amintea emoționată de unele mici bistrouri de pe malul apei liniștite, pe care le privise cu multă curiozitate când se întorcea cu mașina de la o vizită pe malul stâng. Nimeni nu avea să-i descopere acolo; vor cumpăra castane de la negustorul din colț; vor intra în prăvăliile de antichități, în care vor găsi pentru „căsuța lor“ mici suveniruri absurde, scumpe și fermecătoare, cărți – le plăceau amândurora copertele vechi, paginile îngălbenite, mâncate de cari. În alte dăți, îl va duce la țară, în pădurile argintii de la Fontainebleau, și când va veni primăvara va face în așa fel încât să meargă să ia cina împreună în cartierele mărginașe, sub o boltă, pe malul unui iaz, unde se aud broaștele. Pentru că nici măcar nu-i trecea prin minte că iubirea lor ar fi putut să se sfârșească înainte de venirea primăverii: făcea parte dintre acele femei care nu-și pot închipui iubirea decât ca pe ceva etern. Să dăruise dintr-un singur elan și în întregime și aștepta în chip cât se poate de firesc, la schimb, o dăruire de sine întreagă, cu o încredere naivă, incomensurabilă, demnă de copila care încă era. Mototoli telegrama soțului, o aruncă pe masă și termină cu îmbrăcatul; avea inima plină de o emoție încântătoare, convingerea profundă de a fi împlinit un act care o lega de Yves pentru

totdeauna, pe scurt, ceva asemănător cu devotamentul fervent al unei soții.

Ziua trecu ciudat de repede; bătea vântul, ploua, iar spărturile luminoase care apăreau brusc printre nori făceau marea să strălucească ca o imensă placă de argint. Fără să le pese de noroiul de pe drumuri, Denise și Yves străbătură ținutul pentru ultima oară. Copacii zbuciumați de furtună își pierdeau frunzele; în acea regiune, unde timpul se schimbă la fiecare oră cu o repeziciune nemaivăzută, o noapte ploioasă fusese de ajuns să transforme peisajul însorit din ajun într-un tablou trist de toamnă. Treceau căruțe trase de boi. Păsări mari, venite de pe mare, se urmăreau până deasupra uscatului, aproape atingând solul cu vâjâit de aripi. Yves și Denise coborâră până în vechiul port; treptele lui de piatră roz, frecate de mare de atâta amar de ani, erau netede și lustruite ca marmura; vechile ziduri de apărare ale orașului, bărcile, căsuța lui Pierre Loti cu grădina ei deasă și obloanele verzi decolorate se oglindea în apă în răsfrângeri tremurătoare. Yves o ținea pe Denise lipită de el; fața lui de obicei obosită, puțin tristă, părea întinerită de o expresie de tandrețe pătimașă.

Denise îl rugă atunci să mai stea încă două zile cu ea la Hendaye, pe un ton în care se simțea certitudinea: era foarte sigură de răspunsul lui. Dar spre marea ei mirare, Yves, devenit brusc preocupat, o privi cu surprindere și spuse:

— Dar, Denise, poimâine este 1 octombrie… Concediul meu se sfârșește la 1 octombrie… Poimâine trebuie să fiu la Paris…

— Ești așteptat?

— Din păcate, mă așteaptă biroul!

— Ei, ce-ar putea să însemne două zile în plus sau în minus?

— Ar putea să însemne că-mi pierd slujba, îi explică el cu blândețe.

Ea tăcu, descumpănită. Nu se gândise niciodată să-l întrebe cu ce se ocupa. Soțul îi spusese că Yves era bogat; avea impresia vagă că se ocupa de afaceri, ca el și ca majoritatea bărbaților din lumea ei, acele afaceri din care femeile ca ea nu înțelegeau nimic, poate doar că se exprimau în cifre, de cele mai multe ori în milioane. Fusese un copil răsfățat, singura fiică a unor industriași bogați, soția alintată a unui bărbat care câștiga mulți bani, așa că unele laturi ale vieții materiale îi erau, prin forța lucrurilor, străine. Înțelese că Yves era doar un funcționar și ideea de dependență, legată de acele treburi de birou, o șocă și o întristă. Era, așadar, sărac? Atunci cum de venea la Hendaye, unde trebuia să cheltuiască cel puțin o sută de franci pe zi? Nu înțelegea foarte bine... E drept că acest fel de a trăi, în care își refuza necesarul pentru a avea inutilul, le-ar fi stârnit mirare și altora. Dar, după chipul iubitului ei devenit deodată grav, ghici că nu trebuia să insiste. Stăteau pe treptele portului. Se mulțumi să-i pună mâna pe frunte și îi înclină încetișor capul rebel, care se lăsă în jos, supus, până la brâul ei; atunci se lipi de el.

— Yves!

Apoi, murmură:

— O să pleci când vrei tu... Avem încă o zi lungă de petrecut împreună, iubitule...

— Nu chiar atât de lungă, Denise... Voi pleca mâine la șapte dimineața.

— De data asta, ți-ai pierdut mințile! exclamă ea râzând. De ce să te obosești inutil, Dumnezeule mare, când ai un tren

excelent la șapte seara, care ajunge la Paris poimâine, exact la ora la care trebuie să fii la birou?

— N-are decât vagoane de dormit și eu voi călători la clasa a doua... Mi-am trăit vacanța ca un mare senior; acum trebuie să fac puțină economie... Și adăugă, cu un fel de stângăcie mândră: Nu e vina mea, Denise, dacă sunt un om sărac... Nu trebuie să fii supărată pe mine...

— Oh, Yves! protestă ea.

Apoi zise cu timiditate:

— Parcă mi-ești și mai drag de când știu că nu ești fericit...

El zâmbi.

— Sunt foarte fericit, Denise; dar nu-mi lua niciodată fericirea, scumpa mea, pentru că acum, dacă m-ai părăsi, cred că n-aș putea să mai trăiesc ca înainte, singur.

Și repetă, cu acel zâmbet atât de blând care îi transfigura trăsăturile aspre:

— Sunt foarte fericit.

Își ținu îndelung buzele lipite de mâna ei mică, pe care o strângea într-a lui.

— Când te vei întoarce, Denise?

— Pe 5, pe 6...

— Atât de târziu?

— Ne întoarcem cu automobilul, îi explică ea, și simți deodată un fel de jenă pentru luxul și bogăția ei, pentru frumoasa mașină Hispano care o va duce la Paris, în timp ce Yves va fi zdruncinat într-un compartiment de clasa a doua.

Dar el se mulțumi să spună:

— E o călătorie frumoasă... Am făcut-o deseori pe vremuri... Dar drumurile sunt proaste, mai ales până la Bordeaux... Aveți grijă. Nu mergeți prea repede. O să fiu îngrozitor de îngrijorat...

XI

La Paris, copacii își pierdeau frunzele galbene, care putrezeau în noroiul gras al trotuarelor. Mișcarea și zgomotul erau extraordinare: Salonul Automobilului aducea, ca în fiecare toamnă, întreaga provincie în capitală.

În fiecare an, Denise, ca o adevărată pariziană ce era, regăsea cu o emoție profundă, absurdă și plăcută, ceața ușoară, mirosul de electricitate și de benzină, cerul vaporos de un cenușiu *distins* deasupra caselor înalte, zarva străzilor și, spre seară, torentul de lumini care se revărsa de pe Champs-Élysées spre Étoile. De obicei, îndată ce sosea, își făcea baia și dădea ordine servitorilor, apoi ieșea la o plimbare lungă. Se întorcea îmbujorată de aerul tare, cu un braț de flori, crizanteme, dalii de culoare violet, care miros a pământ și a ciuperci. Apoi aranja apartamentul, punea flori în toate vazele, pipăia și reordona bibelourile, tablourile, pernele, până când reușea să redea casei, pe care trei luni de părăsire o făcuseră impersonală și rece, vechea căldură și farmecul familiar.

În acel an, la revederea Parisului, plăcerea ei avusese ceva intens și dureros, un soi de voluptate. Fusese cât pe ce să strige de bucurie zărind Neuilly și, când la orizont apăruse Arcul de Triumf, ochii i se umpluseră de lacrimi. Dar după ce ajunse acasă nu aruncă nici o privire apartamentului. Își făcu baia, îmbrăcă o rochie de casă, refuză hainele de oraș pe care i le aduse camerista și se instală în salonaș, cu ochii țintă la

pendulă, așteptând plecarea lui Jessaint. Apoi dori să i se aducă telefonul, închise cu grijă ușa și ceru, cu o voce puțin tremurată, numărul biroului lui Yves.

— Alo? făcu o voce obosită.

— Bună ziua, Yves. Sunt eu, Denise…

O tăcere scurtă, apoi aceeași voce, foarte puțin schimbată:

— Dumneata, dragă prietenă… Ai călătorit bine?

— Te văd azi, nu-i așa?

— Bineînțeles, cu mare plăcere… Voi fi liber la șase și jumătate.

— Nu se poate mai înainte?

— Cu neputință.

Denise știa foarte bine că el nu putea să vorbească altfel: nu era singur; auzea zumzetul îndepărtat al unei discuții. Totuși, această distanțare a lui Yves îi dădea fiori reci, o întrista.

— Atunci, la șase și jumătate, consimți ea. Vrei să ne întâlnim în apropierea biroului tău?

— Da.

Și adăugă repede și în șoaptă:

— Scuarul Operei. E acolo un bar mic și liniștit, unde nu vine niciodată nimeni. Au un porto excelent. E chiar vizavi de biroul meu. Vrei acolo?

— Vreau.

— Atunci ne-am înțeles. Pe mai târziu.

Denise auzi soneria slabă și scurtă care le întrerupea conversația. Puse receptorul în furcă încet, cu inima dintr-odată grea, cu un inexplicabil sentiment de decepție și de îngrijorare. Oare o iubea? Speranța ei era atât de intensă, încât voia s-o ia drept certitudine. Ea îl iubea însă foarte mult!

Era ora patru. Începu să se îmbrace îndelung, cu grijă, cu o minuțiozitate nouă, iar acel fel de a-și scruta neîncetat chipul și corpul în oglindă ar fi fost de ajuns ca s-o dea de gol că era îndrăgostită. Totuși, a fost gata înainte de ora stabilită. Luă o carte, o răsfoi fără să citească, o aruncă. Apoi începu să-și netezească buclele rebele, își schimbă pălăria. În sfârșit, la șase plecă.

Când ajunse la locul de întâlnire, era trecut de șase și jumătate, din cauza aglomerației de pe străzile din Paris; dar Yves nu venise încă. Se așeză la o măsuță ascunsă într-un colț. Era un bar englezesc mic de tot, strălucind de curățenie, cu un aer „respectabil“ și serios. Era aproape pustiu; doar un bărbat și o femeie, la o masă vecină, se priveau drept în ochi, fumând în tăcere.

Denise comandă un porto și așteptă. Se simțea jenată, nervoasă; roși cumplit când barmanul îi aduse ziare ilustrate; văzuse, observându-l discret, că avea un aer blazat și înduioșat, ca și cum ar fi zis: „Încă una“.

În sfârșit, apăru și Yves. Simți că îi sare inima din piept. Murmură cu o voce mică și fără timbru:

— Ești bine, dragule?

— Denise, zise el.

Numai atât, dar părea profund tulburat. Îi sărută mâna cu pasiune.

— În sfârșit, iată-te!

Ea zâmbi.

— Îți pare bine? Păreai atât de rece mai devreme, la telefon.

— Cum, n-ai înțeles că nu eram singur? răspunse el surprins.

— Ba da, dar…

Se așeză și el. Începu s-o întrebe despre călătorie, sănătate, cu o luminiță de tandrețe și de fericire în adâncul ochilor. Însă ea îl privea pe ascuns, cu tristețe. Părea ostenit, îmbătrânit, cu cearcăne la ochi și o expresie plină de amărăciune; îi lipsea ceva greu de definit, acel aer de prospețime, de eleganță, pe care bărbații îl pierd din momentul în care nu se mai pot îngriji de ei clipă de clipă. Își aminti înfățișarea lui îngrijită de tânăr anglo-saxon, la Hendaye, când cobora la cină spălat, proaspăt bărbierit, cu talia frumos subliniată de smoching.

Totuși, el o întrebă:

— Vrei să vii la mine?

— Aș vrea, dar trebuie să fiu acasă la șapte... Soțul meu e întotdeauna acasă la ora asta...

— Ah, păcat! zise el nemulțumit.

— În fiecare zi ieși la șase de la birou, Yves? întrebă ea.

El făcu un gest ostenit.

— O să aranjez eu într-un fel... Dar e greu...

Apoi, cu o veselie puțin forțată, adăugă:

— Dar mâine, Denise, sunt liber, complet liber... E sâmbătă, sâmbăta englezească... O să vii, nu-i așa, draga mea?

— Oh! Mai întrebi? Bineînțeles...

Pendula arăta însă șapte fără cinci. Yves chemă un taxi. În mașină, o trase la el și o strânse în brațe nebunește.

— Trupușorul meu drag...

Ea se lăsă în voia lui, nespus de palidă, cu ochii închiși. El îi acoperi obrajii, gâtul, încheietura mâinilor cu sărutări furibunde... Apoi îi ceru șoferului să oprească în fața magazinului unei florărese și coborî; ea îl așteptă un moment. Yves se întoarse, aducând o singură orhidee, înfășurată în

hârtie de mătase, ca o bijuterie, o minune costisitoare cu petale îndoite, cu receptaculul catifelat de un roșu închis, înfocat.

— Oh, cât e de frumoasă! exclamă Denise extaziată.

— Chiar îți place? întrebă Yves. Îmi plac și mie aceste flori, dar prefer trandafirii. Însă nu mai avea. Așa că am luat-o pe-asta. Există femei care seamănă cu aceste flori, nu-i așa? adăugă el zâmbind. Cel puțin așa spun ele. Din fericire, tu nu. Ești atât de proaspătă și de simplă! Semeni cu un trandafir, te asigur, Denise, cu un trandafir ca aceia care cresc în grădinile din Anglia, cu petale delicate, de culoarea pielii, și un mijloc mai închis, iar parfumul lor seamănă și el cu al tău, te asigur, draga mea.

Denise își sprijinea capul de umărul lui Yves și îl asculta vorbind, impresionată, cu ochii închiși, sorbindu-i cuvintele, ca un copil căruia i se spune un basm. Yves tăcu; începu s-o legene încetișor. Atunci, ea murmură, oferindu-și inima deschisă: „Te iubesc“. Aștepta, cu tot instinctul ei de femeie, ca un ecou, eternul „te iubesc“, mai mult ghicit decât auzit. Dar el nu zise nimic. Se mulțumi s-o lipească și mai mult de el.

XII

Ei îi era puțin frică să meargă acasă la Yves; se temea să nu locuiască într-un apartament banal, unde s-ar fi simțit stânjenită. Dar a fost plăcut surprinsă intrând în apartamentul pe care el reușise să-l păstreze din 1912, unde se ghicea că fiecare obiect fusese ales cu dragoste, cu mobilă confortabilă, cumpărată din Anglia înainte de război, și un șemineu mare în care ardea un foc zdravăn. Măsuța era pregătită în dormitor; văzu fructe într-un bol de cristal de Boemia, vin într-o carafă mică, veche, din argint, și totul era luminat de două lămpi cu abajur roz, montate pe două sfeșnice vechi, din argint aurit, foarte frumos lucrate.

Yves părea cu adevărat la locul lui printre toate acele lucruri frumoase și costisitoare; cel mai mult o minunau schimbările bruște ale înfățișării lui. În ziua precedentă era bătrân, tern, aproape urât; în clipa aceea, era frumos și tânăr.

Făcu apoi cunoștință cu Pierrot, cățelușul alb care semăna cu o oaie creață și purta la gât panglici de un roz delicat. Apoi Yves îi arătă bibelourile preferate și o colecție mică de sticle de parfum, pe care o păstrase. O sili să primească una. Era de pe vremea reginei Elisabeta a Angliei; purta blazonul acestei prințese, cizelat în argint înnegrit pe o sticlă de un albastru închis, care strălucea la lumină ca o piatră prețioasă.

— Te rog, ia-o! o imploră el, văzând că ea părea să refuze. Dacă ai ști ce plăcere îmi face să ofer și cât de rar am această

ocazie! Te rog…

Apoi îi arătă portretul părinților lui. Îi vorbi despre tatăl lui, istorisi câteva dintre aventurile acelui bărbat, îndeosebi aceea când, îndrăgostit de o artistă rusoaică, își părăsise soția și copilul ca s-o urmeze; trăise cu ea un an, la Nisa, în vila „Sniegurocika“, unde, cum femeia era blondă și adora albul, toate încăperile erau albe, împodobite cu marmură, alabastru și cristal; în parc, prin care se plimbau păuni albi, erau plantate numai flori albe, tuberoze, camelii, trandafiri de culoarea zăpezii, iar pe cele trei lacuri pluteau lebede splendide. Pasiunea murise acolo, iar el se întorsese la soție.

— Ea l-a iertat și de data asta, ca de atâtea altele, sfârși Yves povestirea. Îl ierta întotdeauna: trădările lui semănau cu niște opere de artă… Nu puteai să te superi pe el… Și, apoi, era irezistibil… Avea fascinația ființelor prea iubite. E adevărat că atunci când era îndrăgostit se dăruia în întregime și de fiecare dată pentru totdeauna… Noi nu mai știm să iubim așa…

Stătea la picioarele tinerei femei, lipit de genunchii ei, în fața căminului; privea țintă focul.

— De ce? întrebă Denise.

El făcu un gest vag.

— De ce? Nu știu… Întâi, viața e acum prea grea… Forțele risipite fără limită în pasiune, în iubire, aceste forțe sunt uzate de miile de tracasări zilnice, îndobitocitoare, fatale… Ca să iubim ca ei, trebuie să avem timp, bogăție… Și apoi, erau atât de fericiți… Duceau o viață calmă, în deplină siguranță, liberă, veselă… Aveau nevoie de emoții, pe când noi avem nevoie doar de odihnă. Și poate că iubirea cere, mai mult decât se spune, palate de marmură, păuni albi și lebede.

Ea se aplecă spre el și îl prinse de umeri:

—Yves, mă iubești? întrebă.

Dar vocea ei nu mai semăna cu aceea a unei îndrăgostite care murmură „mă iubești?“ ca pe o afirmație, dumnezeiește de sigură dinainte de răspuns, ci era una plină de neliniște și de suferință. Totuși, spera. El nu răspunse. Într-un final, zise:

— La ce folosesc cuvintele, Denise? Cuvintele nu înseamnă nimic.

— Spune-mi totuși, te rog… Vreau să știu.

— Vezi tu, mă întreb acum dacă pot să iubesc, să iubesc așa cum aș vrea, răspunse el oftând. Și totuși, Denise, simt că-mi ești nespus de dragă. Patima cu care te doresc se îngemănează cu o imensă tandrețe…

— Dar asta e iubirea, bâigui ea, parcă implorând, cu inima strânsă și privindu-l drept în ochi.

El răspunse simplu:

— Dacă tu crezi că asta e iubirea, atunci te iubesc, Denise.

Ea simți, pentru prima oară, un fel de barieră între inimile lor, ca o mică frontieră neclară, dar imposibil de trecut. Însă nu zise nimic: preferă să închidă ochii, să uite, să nu vadă, să nu fie sigură, dar să nu-l piardă, mai ales să nu-l piardă. Și în timp ce el o săruta, își șterse pe furiș două lacrimi mari, rostogolite din inima ei prea grea.

XIII

Într-o duminică de decembrie, la soții Jessaint luau masa mama tinerei Denise, doamna Franchevielle, și Jean-Paul Franchevielle, un tânăr drăguț de douăzeci și trei de ani, cu privirea impertinentă și o mutrișoară rumenă de paj, vărul lui Denise. Era o zi frumoasă de iarnă, senină, foarte rece și plină de soare; sufrageria era luminată de raze jucăușe și rozalii, care făceau să danseze pe pereți reflexiile paharelor de cristal. Fața tinerei femei apăru deodată în lumină, palidă, cu acele umbre perfide care se strecoară uneori pe chipurile tinere, subliniindu-le pleoapele, marcându-le colțurile gurii în locul ridurilor viitoare, ca un avertisment discret.

— Nu te simți bine, Denise? întrebă doamna Franchevielle.

La patruzeci și nouă de ani, mama tinerei femei era încă o ființă încântătoare, care nu se temea să se arate seara în rochie de bal, cu brațele goale, sub lumina puternică a lustrelor, lângă fiica ei. Chiar și în ziua aceea, în bătaia soarelui necruțător, părea mai tânără decât Denise, fardată cu multă pricepere, cu dinții lucitori, părul bogat și strălucitor și un aer de sănătate și bună dispoziție. Denise o iubea mult; îi era recunoscătoare că fusese o mamă atentă, inteligentă și bună, ascunzându-și tandrețea puternică sub un aer oarecum distant, oarecum ironic. Se arătase puțin expansivă, puțin dezmierdătoare; dar, în trecutul ei, Denise regăsea amintirea celor nouă nopți de scarlatină, când văzuse necontenit prin delir și febră ochii

mamei ațintiți asupra ei, plini de voința tenace de a o salva, cu o încăpățânare care o smulsese cu adevărat din ghearele morții. Drăguță cum era, văduvă de timpuriu, doamna Franchevielle avusese și probabil mai avea aventuri discrete în lumea bună, despre care Denise nu voia să știe nimic precis, dar pe care le ghicea vag; acestea, în loc să-i micșoreze respectul față de ea, aproape că-l sporea, căci făceau din mamă simbolul femeii prin excelență, care știe tot, vede tot și înțelege mai mult. Perspicacitatea doamnei Franchevielle era proverbială; fiica nu reușise niciodată să-i ascundă ceva. Chiar și în ziua aceea, la întrebarea mamei sale se tulbură și roși, fără să răspundă.

— Sper că n-ai să mă faci a doua oară bunică! exclamă doamna Franchevielle cu oroare, prefăcându-se că se înșală.

— Nu, nu, fii liniștită, mamă, răspunse Denise, schițând un zâmbet atât de trist, încât doamna Franchevielle schimbă imediat, cu multă pricepere, subiectul.

Venind rândul cafelei, mesenii părăsiră sufrageria și se retraseră în micul salon-bibliotecă de alături, împodobit cu gravuri frumoase, flori și cărți rare. Jean-Paul se ridică s-o ajute pe Denise.

— Așa, faci pe fata în casă, îi spuse Denise, cu aceeași răsfrângere înțepenită a buzelor care voia să treacă drept surâs.

Jean-Paul, făcându-și cu abilitate loc printre cești, îi șopti:

— Acum sunt sigur de asta.

— Sigur de ce?

— Ai un amant, frumoasa mea… Bietul Jacques, e…

Și făcu un gest copilăresc spre spatele lui Jessaint. Denise se albi la față.

— Stai, stai, nu te pierde cu firea! Dar ai o mutră, Denise! Nu-ți merge bine sau dragostea te obosește?

— Taci, te rog, taci! repetă ea.

În ochi îi stăruia o oboseală atât de frumoasă, încât Jean-Paul o privi cu o expresie de simpatie sinceră și tandră.

— Micuță Denise! Suferi... Dacă tot trebuia să-l încornorezi pe veselul tău bărbățel, de ce nu m-ai ascultat acum un an, chiar aici?

Ea nu-și putu reține zâmbetul, pentru că își aminti scena în care Jean-Paul, cu verva lui de licean, făcându-i declarații de dragoste pe jumătate ironice, pe jumătate pasionate, o urmărise de la o masă la alta și din colț în colț cu atâta însuflețire, încât agresiunea lui se transformase curând într-un fel de joc care amintea mult de partidele de baba oarba din copilăria lor.

— Bietul meu Jaja! îi zise ea, ca atunci când era mică. Te auzi ce spui? Erai brutal și naiv ca un cocoșel.

— Așa ți se părea, pentru că nu-ți juram iubire eternă și nu amestecam luna și stelele cu micul meu sentiment. Denise, draga mea, ești ultima dintre romantice. Cuvintele te vor duce la pierzanie. Și totuși, cuvintele nu înseamnă nimic.

— Și tu crezi asta, zise ea frapată. Totuși, erai tânăr. Mă iubeai?

— Întâi, te doream și pe urmă, am avut întotdeauna ceva aici pentru tine, dar nu știu dacă e iubire, răspunse el cu sinceritate.

— Toți sunt la fel, murmură ea, cu vocea puțin schimbată. Tandrețe, dorință... „Ceva aici“... De ce să nu-i spunem pur și simplu dragoste? Ți-e teamă de cuvânt?

— Și de treaba concretă, fata mea! Plus că, de la război, nu se mai știe ce e asta... Uite, când săream în cârca ta, te adoram, cum ai numi tu asta, pe urmă, când m-ai trimis la plimbare, să știi că am plâns ca un vițel, dar am știut tot timpul foarte clar că

mă voi consola, pentru că, în fond, nu există femeie de care să nu te consolezi… Noi știm asta de când ne naștem.

— Noi nu știm.

— Tu și alte câteva specimene sortite fatalmente suferinței și care ne considerați bădărani, pentru că ne oferiți eternitatea pe o tavă de argint și avem impertinența s-o refuzăm. Dar voi sunteți excepția. Celelalte femei au pus de mult în practică versul lui Baudelaire cu varianta: „Fii fermecătoare, nimic să nu zici… Și-ntinde-o de-aici!“.

În timp ce mânuia linguriţele, făcu în așa fel încât să atingă ușor mâinile tinerei femei.

— Cu toate astea, dacă ai nevoie vreodată de cineva care să te ajute să treci „ceasurile lente ale amurgului…“ – așa se spune, nu? – gândește-te la Jaja… Dar nu e vorba numai de asta! În acest moment nu mă adresez verișoarei Denise, ci doamnei Jessaint, soția superbogatului Jessaint (Jacques). Amintește-ți – oh, Denise! – că ne-am jucat împreună, că te-am ajutat să șterpelești dulceață, că am fost cavalerul tău de onoare în ziua binecuvântată a căsătoriei tale, că…

— Ai nevoie de bani?

— Nimic nu-ți poate ascunde omul!

— Ai o iubițică?

— Nu, am o mașinuță! E mai bună decât o femeie, dar consumă la fel, și tata m-a trimis la plimbare săptămâna trecută, când l-am tapat.

— Chiar n-ai o iubită?

— Ba da, dar nu mă costă nimic, o întreține un bătrân.

— Oh, Jean-Paul!

— Ce, „oh, Jean-Paul“? Când cheltuiesc, sunt certat; când fac economii, sunt certat…

— E drăguță?

— Oh, da! E fină, brună, strălucitoare, cu o capotă puțin alungită.

— O ce?

— O capotă. Nu știai că mașinile au capotă?

— Vorbeai de mașină?

— Bineînțeles, de ce vrei să vorbesc?

— Jean-Paul, mă dezarmezi… Vei primi două mii de franci. Și acum, du-te să servești băuturile.

El o șterse englezește, fără măcar să-i mulțumească. După ce servi cafeaua, se așeză cu o ceașcă în locul ei preferat, pe o pernă, lângă focul aprins, privind cum dansau limbile roz ale flăcărilor. Vocea mamei sale o trezi din visare.

— Denise, dormi? Mi-am lăsat pălăria în camera ta. Vii cu mine?

În camera tinerei femei, doamna Franchevielle se apropie de Denise și o prinse de umeri.

— Scumpo, nu arăți bine deloc. Spune-i mamei tale ce te frământă.

— Nu pot.

— Aș putea să te ajut?

— Nu, măicuță, mulțumesc. Nu-ți face griji. E încă bine… Când n-o s-o mai pot duce singură, poate o să-ți spun… Dar nu mă întreba nimic acum.

Doamna Franchevielle miji puțin frumoșii ochi miopi, care păreau să citească până în adâncul sufletelor.

— Ne-am înțeles, scumpa mea, promise ea.

Pe la ora trei, Denise rămase singură. Doamna Franchevielle plecase. Jessaint plecă și el, spunând că avea vizite de făcut.

— Ia uite ce monden a devenit Jacques! zise Denise cu puțină ironie, acel strop de ironie agresivă pe care femeile nu se pot abține să îl aibă față de soți îndată de amanții le fac nefericite.

Dar se feri să-l urmeze sau să-l rețină. Apoi îl expedie pe Jean-Paul, care întârzia pe lângă fustele ei.

O rază oblică, de culoarea caisei coapte, se strecura în salonaș, luminând mica pendulă de fildeș. Denise se uită cât era ceasul. În ajun, ca în toate zilele, îl întrebase pe Yves înainte să-l părăsească: „Ne vedem mâine?“. De fiecare dată, își jura să aștepte ca el să rostească primul aceste cuvinte, dar întotdeauna, în ultima clipă, ea le murmura temătoare, cu timiditate, repede și aproape șoptit. Totuși, o dată sau de două ori avusese curajul să tacă; a doua zi, el îi telefonase la ora obișnuită, dar incertitudinea cu care trăise până în acel moment o făcuse să simtă că-și pierde judecata. Incertitudinea... acesta era numele suferinței sale. Era aproape sigură că n-o înșela. De ce? Nu avea timp, nici ocazia, probabil nici chiar tentația. „Dar asta nu e nimic, se iartă“, își zicea. Ea avea nevoie, așa cum ai nevoie de aer ca să respiri, de certitudinea că e iubită. Nu știa. Nu știa nimic. Deși el era mereu obosit, preocupat, plictisit, Denise simțea că-i stârnea tandrețea și dorința. Dar avea tot timpul impresia că numai ea singură se crampona, din toate puterile, de iubirea lor; dacă îl părăsea, știa că el nu avea să facă nici un gest s-o rețină, din lene, din descurajare înnăscută și, din cauza asta, Denise simțea un fel de oboseală morală, ca și cum ar fi purtat tremurând, în mâinile ei slabe, o povară prețioasă și prea grea. Totuși... nu era om rău; era nobil și delicat, dar nu înțelegea, nu-i simțea suferința. La întrebarea ei: „Ne vedem mâine?“, Yves răspundea întotdeauna: „O să-ți telefonez, draga mea“. I se părea ceva

foarte simplu: Denise îi repetase constant că era liberă, că-și va organiza întotdeauna zilele astfel încât să-l poată întâlni; el era prea prins cu treaba la birou, cu afacerile, cu miile de preocupări ale unui celibatar sărac, despre care nu voia să-i vorbească. Era mai bine să aranjeze întâlnirile în ultima clipă, decât să rișteă să fie tulburate de un impediment subit. Era foarte corect și, totuși, așteptarea lângă telefon era o tortură zilnică, un lent supliciu rafinat pe care nu i-l putea explica, pe care el ar fi trebuit să-l înțeleagă. Și această lipsă de înțelegere era tocmai una dintre dovezile cele mai cumplite că lor le lipsea acel straniu fir sensibil care leagă două ființe, îngemănându-le într-una singură, făcându-le în mod misterios să se bucure de aceleași plăceri și să se chinuie de aceleași suferințe; da, lor le lipsea ceva invizibil, inexprimabil, poate pur și simplu ceea ce se numește iubire reciprocă.

Ora trei… Se simțea totuși încă ușoară, încrezătoare. Așa era mereu. Luă o carte și-și aruncă dezinteresată ochii pe câteva pagini. La trei și zece, începu să nu mai înțeleagă ce citea. Cuvintele își pierduseră orice semnificație; nu mai erau decât mici semne negre pe alb, care îi dansau în fața ochilor. Citi și reciti de câteva ori la rând: „Luna, sus pe cer, părea vârful unui con de lumină albă…“. „Luna, sus pe cer…“. „Luna…“. Nu înțelegea; închise cartea cu o mișcare bruscă. Luă un polisoar și începu să-și frece cu obstinație unghiile, lăsându-se hipnotizată de suprafața lor strălucitoare; dar mintea îi rămânea prea liberă. Se ridică și ezită un moment pe culoar. Chiar nu știa ce să facă. Nu avea nimic de făcut, nimic, nimic… Deschise ușa de la camera fetiței. Francette decupa poze, așezată pe un scaun înalt, lângă englezoaică. Preț de o clipă, calmul, albul acelei încăperi îi insuflă tinerei femei un sentiment de liniște, de

blândețe. Francette flecărea cu un glăscior ascuțit de vrăbiuță, focul ardea în șemineu, pisica neagră se lingea torcând cu un zgomot de apă care fierbe. Se așează lângă fiica ei și îi mângâie părul. Dar, deodată, tresări nervoasă.

— N-ai auzit telefonul, *miss*?

— Nu, doamnă, răspunse calm englezoaica.

Totuși, Denise era în continuare preocupată. Își zise că nu va auzi bine din camera copilului soneria subțire, înăbușită de draperii, și servitorii erau foarte distrați. Nu putea sta locului; de fiecare dată când trecea un autobuz pe stradă, când Francette făcea să sune animalele din porțelan de Copenhaga care îi împodobeau camera, tresărea și-și încorda auzul. Deodată, se ridică și aproape că alergă până în camera ei: de data asta, era sigură.

— Alo, alo…

Era o cunoștință îndepărtată. Se văzu nevoită să suporte întrebări banale, să se arate prefăcut interesată, să se informeze despre lucruri care îi erau indiferente. În sfârșit, puse tremurând receptorul în furcă. Ora patru fără un sfert… Poate Yves încercase să-i telefoneze… Fără zgomot, se așează pe un scaun jos, între fereastră și foc. Ce liniște! În apartamentul pustiu, se auzeau cele mai mici zgomote, trosnetul unei mobile, pasul ușor al servitorului în sufragerie; jos, poarta mare de la intrare se închise cu sunetul ei înăbușit de clopot… Afară, pe Avenue d’Iéna, care duminica era la fel de calmă ca o stradă de provincie, trecu un automobil… Apoi se făcu din nou o liniște strivitoare, moartă, pacea aparte a duminicilor pariziene din cartierele bogate.

Cu coatele pe genunchi și capul în mâini, Denise se încăpățâna să privească focul, fără să se gândească la nimic, așa

cum facem uneori când vrem să adormim și ne forțăm să ne prindă toropeala, cu mintea pustie și cu ochii în gol, fără să raționăm și, mai ales, Dumnezeule, fără nici un gând!... Și, treptat, lent, irezistibil, fața i se întorcea spre colțul de umbră în care se afla telefonul. Părea să implore acel obiect neînsuflețit ca pe un mic zeu din oțel și lemn, ironic și tăcut. Trecuse de patru... Nu telefona... Uitase... Nu, nu era posibil, nu uitase... Dar de ce nu telefona, Dumnezeule? De ce? Oh! Ce supliciu să stea acolo, cu mâinile înghețate și inima abia bătându-i, cu întreaga viață suspendată de obiectul acela mic și oribil care strălucea acolo, într-un colț întunecat, ironic, mut... Supliciul de a pândi zadarnic și în tăcere zbârnâitul micii sonerii! Patru și jumătate... Pendula bătu jumătatea de oră. Denise tresări pe scaun, schimbată la față. Apoi începu să plângă încetișor, descurajată. Deodată, puternică, insolentă, clară, soneria telefonului răsună pe neașteptate.

Denise apucase receptorul cu o mână care se străduia să nu tremure, temându-se să nu fie o greșeală. Dar nu, era chiar vocea lui Yves, acea voce puțin voalată, profundă.

— Denise?

— Dragule?

— Denise, sunt foarte ocupat... Am putea să ne vedem abia într-o oră, o oră și jumătate. Iartă-mă.

— Duminica?

— Asta e.

Denise percepu o undă de asprime în glasul lui. Dădu imediat înapoi.

— Când vrei tu. La tine?

— Nu la mine.

— De ce?

— O să-ți explic.
— Atunci?
— Ești singură?
— Da.
— Voi trece pe la tine.
— Bine, zise ea cu răceală, dezamăgită, bănuitoare.

El închisese deja. Cu toate astea, se simți cuprinsă de un calm profund. Își aminti deodată că avea o mie de lucruri de făcut. Nu verificase scriptele majordomului; i se livrase de la Georgette o pălărie pe care n-o încercase; trebuia să aleagă dantelele pentru lenjeria pe care o comandase. Se concentră asupra acestor ocupații diverse timp de aproape o jumătate de oră, cu inima ușoară; apoi își aranjă din nou părul, se pudră, își parfumă îndelung ceafa și brațele în locurile unde el obișnuia să o sărute; îmbrăcă rochia de interior preferată, așeză chiar ea ceștile de ceai pe măsuță, turnă porto în carafa mică de sticlă închisă la culoare, care lucea ca un rubin, aranjă florile, puse țigări într-o cutie lăcuită, verde cu negru, primită de la Moscova și care îi plăcea foarte mult, așeză totul lângă foc, în lumina trandafirie a lămpii. Și apoi începu din nou să-l aștepte. Așteptarea devenise acum toată viața ei. Aștepta telefonul, aștepta vizita lui sau ora întâlnirii... Ah, cumplitul chin al iubirii! Și pentru ce? Nu mângâierile lor o legau de el; nu era senzuală ca majoritatea femeilor și, în brațele lui, nu era deloc fericită, ci permanent chinuită de o spaimă vagă, înăbușită, care o consuma ca o boală căreia îi simțim în adâncul nostru prezența fără să-i știm numele. Însă în ciuda acestei neliniști, uneori – oh, foarte rar! – , când stătea pe genunchii lui, mâna îi aluneca pe sub cămașa întredeschisă de mătase fină, pe pieptul iubitului ei, în locul unde bate inima, și se întâmpla atunci să fie

cuprinsă de o senzație de calm dumnezeiesc… Și, pentru acest moment rar de pace delicioasă a iubirii, era pregătită să suporte toate suferințele. Acum aștepta… Vederea, nervii îi erau amorțiți; numai auzul trăia, ascuțit în mod miraculos, concentrat asupra celor mai mici zgomote ale străzii… Pașii se apropie, trec de casă, se îndepărtează… O mașină reduce viteza, se oprește, nu, trece mai departe… Apoi zbârnâitul înăbușit al ascensorului și sunetul cristalin al soneriei la etajul de sus… De ce întârzia? Dacă avusese un accident? În fiecare zi auzea despre taxiuri tamponate în colțul bulevardului… Și apoi, de ce nu dorise să se vadă la el acasă? Imaginația ei mărea, amplifica monstruos, denatura cele mai mici detalii… Cine știe? Poate o înșela! Puteai să știi? Poate avea o altă amantă! Poate, sătul de ea, se întorsese la o veche relație!… Sau era o aventură recentă! Își imagina iubitul culcat lângă alta, zicându-și plictisit: „Ei lasă, azi Denise poate să aștepte…“. Își tortura mintea degeaba, ca un copil bolnav… Apoi, altă spaimă… Una care stăruia permanent în adâncul sufletului ei, ca teama de moarte ce moțăie în inima omului și se trezește și rânjește în unele momente oribile… Spaima de a-l vedea părăsind-o… Oh, nu se gândea la marea scenă a despărțirii, cum se spunea pe vremuri!… Asta nu se mai juca, nici măcar la teatru…. La ce bun un cuvânt atât de mare pentru un lucru atât de mărunt? Acum părăsirea e simplă: nu mai vii într-o zi la întâlnire și pe urmă gata, dispari… Asta se numește „a părăsi o femeie“ și e foarte bine, foarte comod, foarte gentil… Dar pe cadran minutele treceau grăbite, rapide, ca niște mici rozătoare perfide, care fugeau fiecare cu o părticică de viață. Denise aștepta.

Să iubești fără să fii iubit,
Să stai în pat făr-a dormi

Și să aștepți fără speranță
Sunt trei lucruri care te fac să mori.

Parcă așa se spune…

XIV

— Iată, bătrâne, viața mea, conchise Jean Vendômois. În nordul Finlandei, complet izolat de lumea civilizată, pe malul Oceanului Arctic... O existență de colonist canadian din secolul trecut... Nouă luni pe an, o iarnă pe care nu e posibil să ți-o imaginezi fără s-o fi văzut... Zăpada... Albul, limpezimea, puritatea extraordinară a aerului... Pădurile acelea imense, adânci, adormite sub zăpadă... Nici o adiere de vânt, nici un zgomot... numai clopoțeii săniilor... Trei luni de vară, când soarele nu apune niciodată...

— Înțeleg, murmură Yves, cu ochii măriți și visători.

Stăteau de vorbă de la dejun, în fața cafelei pe care uitaseră s-o mai bea. Pierrot, printre picioarele lor, își ridica spre ei boticul roz și ascuțit, cu aerul acela veșnic vesel al cățelușilor creți. Vendômois, scund și îndesat, cu ochii inteligenți și o față pătrată, bronzată, înăsprită, se aplecă spre Yves.

— ...Gândește-te, bătrâne, gândește-te, departe de Paris, departe de viața nenorocită și grea de după război... Acolo, independența absolută... Și apoi, să simți că tot ce faci cu aceste zece degete este muncă adevărată, că, în sfârșit, creezi... Uite, în urmă cu trei ani, într-un sat, erau douăzeci și doi de cai; acum sunt o sută șaptezeci și cinci... E impresionant... Ah! Visul meu ar fi să creez o linie de cale ferată care să lege satul de Haparanda; acum suntem forțați să ne transportăm produsele

cu caii și cu renii... Calea ferată ar însemna bogăția, succesul asigurat! Înțelegi?

— Cum să nu-nțeleg! exclamă Yves cu voce tare. E frumos, bătrâne!

— Da, e frumos... Ah, Yves, vino cu mine! Ce-ai să devii aici? O să vegetezi, o să te înnămolești aici. Ți se potrivește ție biroul, viața banală și limitată de funcționar? Acolo vei fi propriul tău stăpân, Yves... Și apoi, știi, fabrica aceea e încă mică de tot, dar o să se mărească, o să se mărească... E minunat să vezi cum crește an de an, ca un copil... O să-ți explic... Fabricăm chibrituri, după cum știi... Ei bine, pădurile acelea inepuizabile, pe care le cumperi aproape pe nimic de la guvernul care are nevoie de bani străini, pădurile acelea furnizează până și lemnul necesar pentru lăzile de ambalat... Înțelegi?

Și lui Yves îi străluceau ochii când asculta cifrele înșirate de celălalt.

— Cinci ani de muncă îndârjită și ți-ai făcut la loc averea de altădată, pe care ai pierdut-o. Știi că eu nu mă entuziasmez degeaba.

— Știu.

Urmă un moment de tăcere adâncă.

— Cât te invidiez! zise, în sfârșit, Yves.

— Atunci, vino!

Celălalt ridică din umeri fără să răspundă.

Jean Vendômois îl privi cu atenție.

— O femeie?

— O femeie.

— Ce importanță au lucrurile astea mărunte?

— Suferă.

— Ei, aș! Trebuie să ne gândim întâi la noi!

— Nu pot.

— O fătucă?

— Nu, o femeie adevărată, devotată, sinceră și tandră... De-asta nu pot...

— Sărmane prieten, e stupid...

— Știu.

— Ascultă, zise din nou Vendômois. Voi semna puțin mai târziu un contract cu un englez... Dar dacă tu zici „da“, îl trimit la plimbare... O să-mi dai cuvântul tău și-o să te aștept acolo...

— Nu pot să-mi dau cuvântul.

— N-o să vii?

Yves tăcea; privea focul.

Vendômois se ridică.

— Asta e! zise el oftând scurt. Atunci, rămas-bun, prietene, și să fii sănătos!

Se îmbrățișară. Yves era palid.

Înainte să plece, Vendômois mai zise:

— Auzi... Dacă într-o zi se strică treaba... nu se știe niciodată... Promite-mi că vei veni...

— Promit.

— În regulă... Adio...

Rămas singur, Yves se întoarse lângă foc, se lăsă în genunchi, își așează capul pe cel al lui Pierrot cu un suspin adânc, un fel de hohot scurt și dureros de bărbat, fără lacrimi.

— Cățelușul meu, cățelușul meu cuminte, murmură el, cu gura în blana deasă a lui Pierrot. Oh, ce bine ar fi! Ia gândește-te! O viață sălbatică și liberă, în zăpadă, în pădurile întinse și adânci, vânătoarea, munca, o muncă sănătoasă, care uzează membrele și creierul, libertatea... Te-aș lua cu mine... Oh, odihna de seară în casa de lemn, liniștea, luna luminând

zăpada, stelele acelea mari pe care le descrie Jean, mai mari și mai strălucitoare decât ale noastre... Brațele frânte de oboseală ale unui muncitor, dar inima liberă, mulțumită... Cățelușul meu, ce vis!

Zări pe covor micile fotografii pe care i le arătase Vendômois și pe care le uitase sau le lăsase în urmă înadins. Le luă. Văzu câmpii, colibe de lemn, sănii ușoare trase de reni, păduri de brazi, lacuri rotunde, transparente, în care se reflectau mestecenii...

Le privi îndelung, apoi le aruncă în foc.

— Denise, micuță Denise, nu vei ști niciodată ce sacrific pentru tine! zise el oftând.

XV

Când ajunse la Denise, cu o întârziere de mai bine de o oră, Yves o găsi suspinând, ghemuită lângă fereastră. La început se sperie.

— Dumnezeule, Denise, ce ai? S-a întâmplat ceva?

Ea făcu semn că nu, fără să poată vorbi. El vru să o ia în brațe, dar Denise îl respinse cu amândouă mâinile întinse, încordate de furie.

— Egoistule, egoistule! Și eu, care îmi pierdeam capul, îmi imaginam că s-a întâmplat Dumnezeu știe ce, o nenorocire, un accident... Dar nu, vii frumos, fără să catadicsești măcar să-mi explici, să-mi spui un cuvânt...

— Nu mi-ai dat răgaz, răspunse el cu răceală, cu privirea înăsprită dintr-odată.

— Taci, lasă-mă, ești rău, laș, crud... N-ai dreptul, auzi? N-ai dreptul să mă faci să sufăr așa...

Denise se sufoca de furie. El făcu un pas spre ușă.

— Denise, cred că nu mai judeci... La revedere, o să mă întorc când ai să te calmezi.

Atunci, ea scoase un adevărat geamăt de animal rănit.

— Yves, Yves, nu mă lăsa... Nu pleca, Yves...

Și, cu mâinile tremurătoare, înnebunite, i se agață de haine, de brațe, de gât. El o apucă cu putere și o ținu lipită de piept cu o strângere care avea în ea mai multă violență decât mângâiere. Treptat, Denise se liniști; bătăile puternice ale inimii i se

domoliră. Ridică spre el o față udă de lacrimi, tulburată, albă ca varul.

— Yves…

Apoi, încetișor, timid, îl imploră:

— Mă ierți? Spune-mi.

El ridică ușor din umeri și o privi cu o expresie imposibil de definit, un amestec de milă, tandrețe și dispreț.

Stăteau îmbrățișați pe divan, într-un con de umbră; în șemineu, jăraticul roz și argintiu strălucea din când în când, lăsând să țâșnească flăcări scurte, luminoase, care se stingeau repede.

Denise, cu fruntea pe pieptul lui Yves, se lăsa în voia unei destinderi încântătoare, acea voluptate lașă și molatică de după marile crize nervoase ale femeilor. Din când în când, era scuturată de un suspin adânc, care se domolea încet, ca hula după furtună; inima, atât de grea mai adineauri, părea ușoară acum, ca un bloc de gheață transformat în apă, acea apă sărată care îi umezea ușor colțul pleoapelor.

Se uita la Yves cu coada ochiului.

El tăcea copleșit, cu sprâncenele încruntate.

— Niciodată, niciodată nu trebuie să mai faci asta, Denise! Înțelegi? zise el în cele din urmă, aproape pe șoptite.

Ceva din vechea ranchiună se agită în sufletul încă puțin neliniștit al tinerei femei.

— Unde ai fost la ora la care trebuia să fii aici? întrebă ea pe un ton aproape dușmănos. De ce n-ai venit mai devreme?

— Am fost cu un prieten, răspunse el, cu un aer voit rece, detașat.

Ea nu îndrăzni să spună: „Nu te cred“, dar el îi observă mica contracție tristă și severă a buzei. Se depărtă ușor de ea și

rămase nemișcat. Un fel de ostilitate înăbușită se năștea între ei. Denise o simțea foarte clar; voia s-o alunge ca pe farmece, cu sărutări și mângâieri; dar el rămânea crispat, cu gura închisă, cu mâinile nemișcate.

Atunci, ea murmură:

— Yves, mă iubești? Spune-mi că mă iubești... Îmi ești foarte drag. Spune-mi, vorbește-mi...

El tăcea cu încăpățânare. Denise avea impresia că se lovește cu disperare de o ușă închisă, că se izbește zadarnic cu capul de ea, vătămându-se ca o biată pasăre într-o cameră fără lumină; totuși, repeta cu încăpățânarea cumplită și stângace a femeilor:

— Spune-mi... Vorbește-mi...

Până la urmă, el răspunse:

— Nu știu să vorbesc, Denise, micuța mea Denise. Dăruiește-mi calmul, odihna, tandrețea... Am nevoie de mâinile tale pe fruntea și pe inima mea, de vocea ta cristalină, care râde lângă mine... Dar nu pot, nu știu să spun cuvinte de dragoste... Gândește-te că o mulțime de ani am tăcut... Nu mă forța să spun minciuni frumoase... Nu vreau... Sunt foarte obosit... Dăruiește-mi liniște... Am nevoie de liniște...

— Dar eu am nevoie de toate astea! răspunse ea revoltată. Am nevoie să mi se spună că sunt cea mai frumoasă și cea mai dragă și singura. Am nevoie de cuvinte, chiar dacă știu că ele mint... Am nevoie...

— Nu pot să-ți dau ce-mi ceri. Nu e vina mea, Denise. Sunt sărac în sentimente, ca și în bani, poate, nu știu... Dar îți dau tot ce pot să-ți dau...

— Nu e mult... Și eu sufăr, totuși, zise ea șoptit.

— Atunci, să ne despărțim, răspunse el, oftând și respingând-o încetișor.

O senzație subită de frig o îngheță din cap până în picioare.

— Vorbești serios?

— Nu vreau să fii nefericită.

— Ah! exclamă ea. Prefer de o mie de ori să sufăr din cauza ta decât să te pierd, știi bine asta…

Și, în tăcere, Denise își lipi obrazul cald de al lui.

— Egoistule! murmură ea cu tristețe, fără mânie.

— Egoist, răspunse el, cu un oftat slab și ciudat.

Rămaseră îmbrățișați, fără să-și vorbească, el privind în depărtare, ea uitându-se la el.

XVI

Yves deschise ușa camerei sale și, înainte s-o închidă, se adresă, ca în fiecare seară, întunericului din oficiu, cu voce stinsă:

— Pregătește-mi, te rog, baia, Jeanne… Repede…

Apoi se trânti în primul fotoliu.

Această baie de seară o înlocuia pe aceea pe care nu avea timp s-o facă înainte să plece la birou. Dimineața, trebuia să se mulțumească cu o toaletă sumară cu apă rece, dârdâind în baia prost încălzită, în timp ce lumina slabă și cenușie de la ora opt tulbura imaginea melancolică de dincolo de fereastră: copaci, cer și acoperișuri, acoperișuri cât vedea cu ochii. Trecuseră patru ani și Yves tot nu se putuse obișnui cu acel frison care îl cuprindea la trezire, cu acea greață și acea poftă nervoasă de a căsca, de a se întinde, care îi aminteau de nopțile din tranșee, când alarma, făcându-l să sară în picioare în întuneric, îi întrerupea brusc visele. Și tot restul zilei rămânea cu o senzație de rău greu de definit, de epuizare; și visa la acel moment de destindere când își cufunda, în sfârșit, în cada adâncă, plină cu apă caldă și parfumată, corpul ostenit, așa cum școlarii închiși în colegii își închipuie supiera aburindă, sub lumina lămpii, seara, la masa familiei. I se părea că, odată cu praful zilei, scăpa dintr-odată și de oboseală, și de proasta dispoziție, și de griji, și de toată atmosfera fizică și psihică a biroului detestat.

În ziua aceea, munca zilnică i se păruse și mai grea decât de obicei; cum era sensibil ca o femeie, vremea acționa asupra lui cu o atotputernicie tiranică. În plus, de dimineață tocmai începuse să cadă o ploaie măruntă, cenușie și domoală, care clipocea pe geamuri cu un zgomot sfios și încăpățânat de-ți venea să scrâșnești din dinți. Îndată ce Yves ridica încet capul, zărea strada neagră și noroioasă; oameni triști și încovoiați sub umbrele lucitoare mergeau cu grabă, ca o cireadă mânată de o mână invizibilă; afișe mari și luminoase se roteau pe cerul negru. Pe la ora cinci, ploaia se oprise și la orizont apăruse o fâșie trandafirie de lumină; preț de un moment, străzile umede o reflectară și străluciră ca ametistele; dar în birou se aprinseră lămpile cu abajur verde și afară se făcu imediat noapte. Clinchetul mașinilor de scris, un miros de cerneală, junghiuri în ceafă și în spatele curbat, furnicături în pleoape… coloane de cifre care se aliniază și cresc mereu… un teanc de scrisori care nu scade niciodată, ca sacul de aur al spiridușului din basmul german, sacul pe care erai condamnat să-l golești și să-l umpli fără încetare preț de o mie de ani și încă o mie de ani, pentru că l-ai văzut pe bătrânul Rin jucându-se în amurg cu paietele de aur ale valurilor… Veșnic aceleași capete în jurul lui, funcționari atenți aplecați asupra lucrărilor lor… Nu reușea să înțeleagă cum ceea ce i-ar fi părut subordonatului său visul întregii sale existențe, acel loc lângă fereastră căruia îi corespundea salariul lunar de două mii cinci sute de franci, era pentru el ceva asemănător deopotrivă cu internatul și cu închisoarea.

La masa vecină, Mosès, tipul tânărului israelit bogat, elegant, cu nas lung și ascuțit și o față fină și palidă, examina cu atenție cifre, ca un îndrăgostit care recitește cu ochi avizi o scrisoare pentru iubita lui. Indiferent că era vorba de trecerea pe curat a

raportului ultimei adunări generale, de notat creșterea lirei sterline sau scăderea prețului trestiei de zahăr pe piața din Haiti, Mosès venea de hac tuturor sarcinilor cu aceeași hărnicie extraordinară și același interes fervent. Yves îl invidia și își amintea ce-i spusese într-o zi șeful lui – și el tot evreu, dar de viță veche, cu un nas aproape indecent și o barbă de un gri-murdar:

— Dragul meu Harteloup, dumitale îți lipsește o picătură, o picătură mică de tot din sângele nostru…

Revedea gestul mâinii moi și păroase și își amintea accentul teuton:

„…O bigadura, o bigadura mica da dod…“

Zâmbi fără jenă.

„Poate avea dreptate, animalul!“

Se enerva că nu putea să scape de amintirile zilei; îi obsedau mintea ostenită, ca un refren stupid care se agață de memorie sau ca acele frânturi de coșmar care stăruie în minte, când încă nu s-au răspândit de tot aburii somnului.

Își trosni nervos degetele.

„Blestemată viață…“

Apoi strigă iritat:

— Jeanne, gata baia?

Jeanne intră cu pași ușori; cum era puțin surdă, când i se vorbea se apropia cu o față curioasă și ochii clipind obosiți, resemnați, ai femeilor din popor.

— Domnul m-a chemat?

— Baia mea.

Ea răspunse mirată:

— Dar, domnule… Domnul știe bine că aparatul de încălzit cu gaz s-a stricat dimineață.

— Și n-ai chemat meșterul?

— Ba da, domnule.

— Și?

— Și n-a venit, domnule.

Yves deschise gura s-o facă, mânios, dobitoacă – nu era deloc răbdător –, dar când îi văzu chipul calm și blajin i se făcu rușine. Se mulțumi să schițeze cu mâna un gest de lehamite.

— Lasă… Pregătește-mi un lighean… De ce-ai lăsat focul să se stingă?

Ea mormăi un „am uitat“ și se lăsă greoi în genunchi să sufle peste buturugile umede, care scoteau fum și nu voiau să ardă. Apoi zise:

— Provizia de lemne se va termina curând… Domnul nu mi-a lăsat bani.

— Bine, bine, răspunse el.

Se mulțumi de bine, de rău, cu două căni mari de apă pe care Jeanne o încălzi la bucătărie. Apoi își puse pijamaua și se așeză în fața gustării, lângă șemineu. Pierrot, culcat la picioarele lui, dormea și gâfâia ușor prin vis.

Mâncă distrat ouăle prost fierte, o bucată de piftie și bău un pahar de Montrachet, pe care Jeanne i-l aduse prevenindu-l că era ultima sticlă. Apoi, femeia urcă să se culce. În apartamentul pustiu, orologiul bătea ca o inimă. Yves își aminti cât de mult îi plăcea, când era foarte tânăr, pacea camerelor în care nu se aflau oameni. Singurătatea îl îmbăta atunci ca un lichior tare și amar. Acum, ea îi trezea un sentiment confuz, care semăna cu teama. Fără să vrea, se întâmpla să-și închipuie că putea să se îmbolnăvească în mijlocul nopții, să se sufoce, să geamă, să strige zadarnic după ajutor, în timp ce Jeanne dormea la etajul al șaselea. Îi era rușine de frica lui, dar se înfiora involuntar

privind umbra care se îngrămădea în colțurile încăperii și în cutele perdelelor. În astfel de momente, înțelegea cu claritate de ce oamenii se căsătoresc… Ca să aibă „asta“, o prezență, un foșnet de fuste, pe cineva căruia să-i povestești lucruri mărunte, pe care să-l bombăni fără motiv când ești prost dispus și care să fie acolo când taci. Totuși, era ciudat… În acele momente, nu se gândea niciodată la Denise… În fond, relația lor nu însemna pentru el decât oboseală. La oră fixă, trebuia să fie tandru, îndrăgostit, pasionat, preocupat de puzderia de mici griji cotidiene care îl hărțuiau ca mușteleîntr-o zi de caniculă, trebuia să spună lucruri frumoase, să zâmbească, să mângâie. Când migrena îi chinuia tâmplele, trebuia să vorbească ca să nu vadă ochii neliniștiți ai tinerei femei, ca să nu audă veșnica întrebare tristă; „Ce ai? La ce te gândești? Nu mă iubești?“. Nu voia ca acea femeie tânără și frumoasă, bună și fermecătoare, destinată veseliei, fericirii și iubirii, să fie confidenta nenumăratelor lui griji meschine. De altfel, o amantă e în stare să consoleze o mare durere romantică, credea el, dar nu să-l asculte prea mult, agasată, pe bărbatul care i-ar spune: „Uite, mai am nevoie de trei sute de franci ca să-mi plătesc impozitele. Jeanne a uitat iar să cheme meșterul pentru aparatul care încălzește apa la baie. E praf pe mobilă; perdeaua de dantelă s-a rupt. Mătasea fotoliilor ar trebui schimbată, pentru că se scămoșează încet-încet. Dar n-am timp… nici să-mi cumpăr lenjerie, așternuturi, șosete…“. Așa că trebuia să tacă, sau să vorbească despre lucruri neînsemnate, sau să spună nimicuri drăguțe, care nu erau tocmai minciuni, dar îi pricinuiau, pentru că se simțea forțat să le rostească, o oboseală crâncenă…

„Cu ea, ar trebui să fiu întotdeauna sufletește în smoching“, își zise el, cu o iritare neobișnuită. „Dar, din păcate, asta îmi

depășește posibilitățile…“

Apoi își aminti, mai mult cu resemnare decât cu speranță, că-i promisese să-i dea telefon pe la ora zece. Va veni probabil la el, pretextând că se duce la teatru sau la o prietenă. Oftă. Ce ciudat era! Când era sigur că o va vedea, întârzia cât putea de mult momentul întâlnirii. Ceea ce simțea nu era chiar plictiseală, ci absența dorinței; voia să amâne clipa, hoinărea pe străzi, inventa o mulțime de pretexte ca să întârzie, prea sigur de prezența, de tandrețea, de iubirea ei. Dar era de-ajuns ca Denise să nu poată veni dintr-un motiv oarecare ca să se simtă din nou îndrăgostit, îngrijorat și cuprins de o nerăbdare seducătoare. Când se întâmpla ca Denise să fie puțin bolnavă, își pierdea capul, se frământa, devenea drăgăstos și blajin. Trupul lui se chinuia când ea suferea. Nu putea s-o părăsească; îi devenea brusc mai prețioasă decât orice pe lume. Dar, a doua zi după ce Denise se vindeca, Yves reîncepea să-și târască iubirea ca pe o povară.

În seara aceea, așteptând telefonul ei, se așeză la masă, îl împinse la o parte pe Pierrot, care se încăpățâna să-i adulmece mâna cu nasul lui umed și negru și, cu un oftat de resemnare, trase spre el un teanc de hârtii – facturi achitate sau nu, note de plată de la croitori, caietul de socoteli al lui Jeanne. Pe la sfârșitul lunii, îi lipseau întotdeauna câteva sute de franci indispensabili; de aceea, în apropierea datei de 20, se silea să facă o revizuire a cheltuielilor, lungă, încurcată, care îi strica întotdeauna buna dispoziție, întrucât observa că iar nu își ținuse promisiunea de a economisi. Cu salariul lui de două mii cinci sute de franci, unii dintre colegi, căsătoriți și cu copii, păreau să trăiască de minune. Dar Yves era strâmtorat bănește de la 1 la 30 ale fiecărei luni, în mod regulat. E drept să spunem

că înțelegea perfect cauza și modul în care obiceiuri costisitoare, ca, de exemplu, taxiuri luate dimineața ca să nu ajungă cu întârziere la birou, țigări de lux, haine prea scumpe, bacșișuri prea frecvente și prea generoase, îi compromiteau grav echilibrul bugetului. Știa, dar nu avea forța să renunțe la toate astea. Prefera să sacrifice necesarul inutilului, totuși suferea din pricina asta. Nu avea un caracter boem, nu mai era suficient de tânăr ca să fie nepăsător. Numai dinții de douăzeci de ani mușcă cu plăcere dintr-o bucată de pâine uscată.

Oftă, împinse într-o parte hârtiile și își sprijini capul în mâini. Era trecut de zece. Probabil că Denise nu va telefona. Îl încercă un sentiment mai curând de ușurare decât de decepție. În fundul încăperii, lampa aprinsă lumina patul pregătit pentru noapte, așternutul alb; își imagină cu mare plăcere răcoarea pânzei, perna moale, odihna unui somn solitar, calmul, pacea. Oh, să se întindă în pat! Să tragă pe el cuvertura grea de satin verde, brodată cu albine aurii, care fusese a unui frate al bunicului, senator în timpul Imperiului… Să aprindă o țigară, să aleagă de pe masa turnantă, încrustată cu sidef și scoici de lângă pat, unul dintre vechile volume preferate, citite și recitite de nenumărate ori, să-l răsfoiască un moment, apoi să stingă lampa, să se întoarcă cu fața la perete… Să adoarmă… Ochii i se îngreunau, îl dureau… Îi deschise larg, asemenea copiilor care nu vor să se culce. Sună telefonul. Ridică receptorul. Era Denise.

— Yves, dragule, peste o oră o să fim la Perroquet. Vii?

— Nici să nu te gândești, răspunse el.

Ea îl rugă cu voce stinsă și dezamăgită:

— Oh, Yves! Vino, te implor!

Implorarea ei era atât de umilă, încât i se făcu milă și oarecum rușine. „La urma urmelor, s-ar zice că am nouăzeci și

opt de ani“, își spuse. Și, oftând resemnat, răspunse:

— Bine… Ne vedem, Denise…

Pierrot îl privea dând din coadă, apoi ochii lui aurii se îndreptară spre pat cu un aer îmbietor. Părea să întrebe: „Ei bine, de ce nu te culci? E târziu… Stingem lumina; eu mă așez în locul meu preferat, lângă foc, pe blana aia de animal care are un miros atât de încântător de șobolan, pe care tu nu-l simți, tu, om, ființă incompletă… Lumina flăcărilor va dansa, înainte să se stingă, până la tavan și eu voi veghea asupra ta, în timp ce tu vei dormi… Vom fi amândoi, singuri, liniștiți…“. Dar Yves cotrobăia prin apartamentul rece, cu pleoapele grele de somn, căutând prin șifoniere și prin întunericul dulapurilor diferitele piese ale ținutei: frac, șosete de mătase, plastron tare scrobit și fularul acela mare de crep alb de China, marcat cu inițiale negre ajurate, căruia Jeanne se încăpățâna să-i schimbe locul în fiecare săptămână.

XVII

La Perroquet, pe divanul de catifea roșie, se aflau Jessaint, Yves, doamna Franchevielle și niște prieteni de-ai soților Jessaint, englezi, domnul și doamna Clarkes: el, suplu, slab și roșcat, ea, înaltă și cu pieptul plat, cu brațe puternice și roșii ca ale jucătoarelor de tenis, părul de un blond fin, foarte mătăsos, bătând puțin înspre gri, cu mișcări bruște și brutale și o voce ascuțită de pasăre.

În trecere prin Paris, sosiți în ajun de la Londra, priveau localul cu acea uimire naivă a străinilor care confundă, în admirația lor confuză, Luvrul (muzeu și magazine), Notre-Dame și Pigall's din Montartre.

Perroquet era plin în seara aceea. De altfel, spectacolul era simpatic: sala era mai mare decât cele obișnuite, înaltă, vastă și bine aerisită, iar femeile – era relativ devreme încă – se mișcau mai mult sau mai puțin în voie între pereți, pe care își etalau penajul vopsit papagali de toate culorile. Femeile păreau toate încântătoare... dar de departe, de foarte departe chiar; de aproape însă, erai uimit să le vezi atât de urâte, cu puține excepții, atât de trecute sub fard, cu picioarele deformate de pantofii prea strâmți, spatele gras și brațele roșii, în pofida stratului gros de pudră care le acoperea. Yves, cu un fel de plăcere plină de cruzime, le urmărea îndelung cu privirea, în timp ce dansau în rochiile lor până la jumătatea pulpei, cu coafurile băiețești și întorcându-și brusc spre el, fără teamă,

fețele mincinoase de femei bătrâne. La masa vecină, o americancă fără vârstă, cu umerii ascuțiți de schelet împodobiți cu perle ce se pierdeau printre încrețiturile gâtului, se fandosea legănând în brațe o păpușă îmbrăcată în Pierrot; sub pudră și fard, pungile de sub ochi i se umflau, devenind proeminente în chip monstruos… O alta, ce semăna vag cu un broscoi, cu capul ei mare și corpul pitic, înfășurată în pliurile unei rochii splendide, sorbea din ochi cu o tandrețe înspăimântătoare de căpcăun un nefericit de copil zăpăcit, îngrozit și resemnat, pe care brațele ei îl strângeau ca două tentacule… Yves le detesta pe toate cu sălbăticie, fără să le cunoască.

De altfel, totul îl agasa, îl plictisea, îl irita în seara aceea: muzica stridentă de jazz, râsul epileptic al negrului, micile strigăte, mutrele de bunicuțe în rochie scurtă, toate acele copilării idioate, veselia aceea forțată, totul, până și Denise, nepăsătoare, veselă, luxoasă, cu pantofii ei argintii și rochia albă care scânteia domol în lumini. Denise se amuza, râdea, în timp ce el era furios, trist și crispat, bând fără să-i fie sete, râzând fără să aibă chef să râdă, constrâns să fie amabil și zâmbitor, în pofida unei dorințe secrete și violente de a-i trimite pe toți la dracu'!… Simțea lângă el, sub fața de masă, piciorul fin al lui Denise, care îl căuta pe-al lui; răspundea distrat atingerii ușoare, urmărind neliniștit cu privirea numărul sticlelor de șampanie de pe masă, care creștea de la un minut la altul.

Prevedea, cu un ușor fior dezagreabil, momentul inevitabil în care va trebui să-i întrebe pe Jessaint sau pe domnul Clarkes, din vârful buzelor, cu indiferență: „Apropo, dragă prietene, cât vă datorez?“. Refuzul politicos, insistența lui, răspunsul neglijent – o sumă care reprezenta a patra parte din salariul lui lunar –, mâna dusă la portofel cu zâmbetul pe buze, cele câteva

bancnote de o sută de franci aruncate șefului de sală, țigara aprinsă apoi cu dezinvoltură... De o lună încoace, era a cincea oară când se repeta această mică petrecere...

Negustoreasa de păpuși trecu pe lângă ei, prezentându-și pe taraba agățată de gât păpușeii și păpușelele din câlți, îmbrăcați în Pierrot, în travestiuri ale comediei italiene, în spanioloaice cu volane mari din mătase și catifea. Doamna Clarkes, doamna Franchevielle, Denise întinseră mâinile; jucăriile acelea de copii mari aveau un succes nebun. Jessaint cumpără trei.

Denise se întoarse spre Yves și strigă prostește:

— Oh, ia una pentru Francette!

Yves scoase portofelul fără să clipească. Atunci ea se răzgândi, roși, vru să-l împiedice să plătească, se bâlbâi, se tulbură, în timp ce el îi întindea femeii două bancnote de o sută de franci și refuza restul. Apoi zâmbi și îi oferi tinerei femei păpușa; dar Denise cunoștea foarte bine acel zâmbet rece, forțat pe care îl avea când era prost dispus, privirea dură și expresia încăpățânată, rea și tristă. Înțelese că îi ofensase mândria irascibilă, că îi reamintise cu stângăcie de sărăcia lui. (Ca și cum nu s-ar fi îngrijit viața de asta clipă de clipă!) Dar nu era vina ei: o făcuse fără să se gândească; nu se putea obișnui să considere că două amărâte de bancnote de o sută de franci însemnau o sumă importantă pentru cineva... Cu toate astea, îi venea să se bată... Se făcu mică de tot, umilă. Dar observă că umilința ei nu făcea decât să-l enerveze și mai mult; atunci, deveni cochetă, îi vorbi încetișor, îl privi pe sub genele lungi lăsate. El îi răspunse cu o politețe ceremonioasă.

Veselia și antrenul ei se topiră pe nesimțite. Așa se întâmpla mereu. Întâi, era fericită că era cu el... Femeile îi admirau în mod vădit eleganța, talia frumoasă... Era fericită să-și repete în

șoaptă, cu o mândrie intimă și înflăcărată: „Al meu... E al meu...“. Apoi, încet-încet, dintr-un motiv oarecare, inima i se îngreuna, apăsată de o supărare nedeslușită, zgomotul o deranja, dansul o obosea... Era nefericită, deseori până la câteva lacrimi dureroase, pe care și le reținea cu greu, simțind că se sufocă. Ar fi vrut să citească în ochii lui Yves tandrețea reținută, iar pe buze, dorința stăpânită... Alții se simt uniți, în pofida mulțimii... Ei erau atât de depărtați, atât de depărtați unul de altul! Lumea le distrugea întotdeauna acea iluzie de intimitate, atât de rară, de prețioasă, de fragilă, ca o dantelă veche, pe care eforturile ei răbdătoare reușeau uneori s-o țească...

Era vina ei sau a bărbatului? Nu știa. Lăsă capul în jos.

În jurul lor, muzica sălbatică și tristă a negrilor râdea în hohote și plângea în același timp... „Hohote de clovn“, își zise ea în treacăt. În unele momente de mâhnire, acel tam-tam înăbușit al tobei mari, lovită din toate puterile de negrul cu dinți lucioși, îi sfâșia inima mai abil și cu mai multă cruzime decât arcușul unui virtuoz... Spectacolul se schimba; femeile, cu părul desfăcut, uitau să-și pudreze nasul lucitor și obrajii asudați; în ochii mijiți ai bărbaților se aprindea o flăcăruie, iar cuplurile puțin grizate nu mai dansau, ci băteau pasul pe loc, frecându-și unul de altul corpurile apatice. O plictiseală nedeslușită și prostească se așternea peste toată lumea. Doamna Franchevielle fuma cu un cot sprijinit de masă, fără să dea atenție confettilor colorate pe care bărbații le aruncau spre ea în trecere. Doamna Clarkes și Jessaint vorbeau despre golf, hochei și polo. Yves tăcea și își amesteca gânditor șampania cu paleta de lemn. Numai Clarkes, destul de beat, se distra din toată inima; își pusese pe cap o bonetă de hârtie roz și, foarte

roșu la față, începuse s-o curteze pe Denise, în franceza lui stricată și hazlie, plină de cuvinte naive ce-i ascundeau prost dorința brutală. Ea îl lăsa să vorbească, abia dacă îl asculta; în sinea ei, îi dorea cu violență moartea. Muzica nu se mai oprea, dansatorii continuau să se legene pe loc, luminile făceau să strălucească bijuteriile femeilor.

— E drăguț tot luxul acesta, zise Jessaint, care nu era prea sigur pe gusturile lui.

Se întoarse spre Yves.

Acesta răspunse prompt:

— Nu, e vinovat și nebunesc.

Apoi își luă seama și se forță să zâmbească. Pe vremuri, toate astea i se păreau firești, plăcute, pe vremuri, când putea să ia și el parte la distracție. Acum făcea pe moralistul… „Și totuși, sunt sincer“, își zise el… Într-adevăr, un fel de dezgust, de lehamite amară îi stăruia în adâncul inimii de câțiva ani – de după război? – cu persistență, „ca o meschină boală a secolului, fără fraze romantice“, își mai zise el.

Acum, în jur toți discutau. Soții Clarkes voiau să-și încheie noaptea în Montmartre, apoi în Hale. Hotărâră să înceapă cu un cabaret rusesc.

— Vii? îi șopti Denise lui Yves.

Acesta își mușcă buzele, în timp ce vedea în minte sumele cu o claritate extraordinară.

Portofelul era complet gol.

— Denise, mă doare rău capul…

Ea începu prin a-l implora; să se despartă așa, bosumflați, să păstreze în minte până a doua zi amintirea privirilor reci, a răspunsurilor posace! Era peste puterile ei… Păli.

— Te implor, te implor…

El murmură înăbușit:

— Oh!

Era crispat, enervat. Ea își zise că Yves era poate gelos din cauza insistențelor lui Clarkes.

— Sper că nu ești supărat din cauza acelui idiot? îl întrebă ea.

El aproape izbucni în râs.

— Bineînțeles că nu…

Disprețul o lovi ca o palmă și se înroși puternic la față.

— Atunci, nu veni… În fond, e mai bine așa… Îmi strici întotdeauna toate bucuriile…

Vocea îi devenise răgușită, încărcată de lacrimi. El se înclină cu un gest rece, de scuză:

— Îmi dau seama, crede-mă… Regret mult.

Ieșiră. Afară cădea o ploaie deasă și măruntă, care mătura în aversă asfaltul; un vânt tăios agita flacăra becurilor cu gaz.

— Vă ducem acasă? propuse Jessaint, în timp ce mașina se apropia, neagră, lucioasă și fină, strălucind și mai tare în bătaia ploii.

Yves, care surprinsese în vocea lui Jessaint o inflexiune foarte asemănătoare cu mila, fu tentat să refuze; dar aruncă o privire spre pantofii lui de lac și se văzu, rebegit de frig, ud, ridicol, îmbrăcat cu macferlanul și pălăria de mătase, alergând prin ploaia torențială în căutarea nesigură a unui taxi și, în mod laș, acceptă.

După ce îl lăsară la ușă și mașina se îndepărtă în direcția Pieții Pigalle, Clarkes întrebă:

— De ce n-a venit și domnul Harteloup cu noi?

Jessaint ridică din umeri; el înțelegea foarte bine ceea ce soția lui, copil răsfățat, pricepea cu atâta greutate.

— N-are bani, bietul de el! răspunse Jessaint izbucnind într-un râs involuntar, îngâmfat, de om bogat, conștient și mulțumit de sine și de avuția lui. Păcat! Mai e și mândru ca un păun! Și nu e nici isteț! Ar fi trebuit totuși să înțeleagă că nu l-am fi lăsat să plătească...

Denise se plânse din senin că nu are aer, coborî geamul mașinii și se aplecă afară, fără să-i pese de ploaie, foarte roșie la față. Își ura soțul pentru mila pe care o simțea față de amantul ei. Mâinile i se agățau cu nervozitate, prin deschizătura hainei, de colierul cu diamante pe care îl purta la gât. Lumina unui glob electric aruncă deodată în interiorul mașinii un fulger roz; diamantele străluciră în întuneric. Denise strânse din dinți. Ar fi vrut să smulgă de pe ea toate pietrele acelea prețioase, să i le arunce lui Yves și să-i spună: „Ia-le și măcar zâmbește...“. Dar putem să ne cumpărăm fericirea?

Și, în același timp, îi purta pică; îi era rușine, dar îi purta pică. De ce nu era cel mai frumos, cel mai bun, cel mai bogat? Era un bărbat în toată puterea cuvântului, era bărbatul pe care îl iubea. Avea nevoie să-l admire, să-l respecte și ca și ceilalți să-l admire și să-l respecte... Iar el era de plâns! Își mușcă buzele cu violență.

Jessaint o întrebă cu o îngrijorare plină de tandrețe:

— Ce ai, Denise? Ești foarte palidă.

Apoi o prinse de mână.

— Ah, lasă-mă! izbucni ea, aproape cu ură.

El se trase înapoi, surprins și speriat. Dar ea își ridică gulerul hainei și își ascunse fața, pretextând că îi era frig. Simțea însă cu spaimă că lacrimile i se prelingeau din ochi, alunecau încet până în colțurile gurii, lăsându-i acolo un gust amar, și tremura la gândul că, peste câteva minute, va trebui să apară în lumină,

cu dâra sidefată a lacrimilor pe obrajii pudrați și cu ochii roșii. Dar nu le putea opri: curgeau, curgeau, se pierdeau în mătasea corsajului, printre diamantele colierului.

XVIII

Hotărât lucru, nu-i era deloc bine, constată Denise în dimineața aceea.

Era tot în pat: încă nu se făcuse ora nouă. Își luă oglinda de la căpătâiul patului și se privi îndelung, cu acea expresie de neliniște tipică femeilor care îmbătrânesc sau sunt nefericite. Într-adevăr, nu-i era bine deloc; șterse îngândurată o linie perfidă care îi apăruse în colțul stâng al gurii, încă nu un rid, dar nici o gropiță, din păcate, ci o urmă ambiguă, neliniștitoare, ca un avertisment discret…

Altă noapte proastă, cu acea impresie aproape fizică de apăsare acolo, în piept, și acele vise urâte, în care se făcea că iubitul ei era dus departe de ea, și care o făcea să se trezească plângând. Oftă. Ce departe erau acum diminețile radioase de la Hendaye, de la începutul iubirii lor! Își amintea chiar cu plăcere de zilele calme de altădată, de acea absență a durerii sufletești care putea să treacă drept fericire și care era ca un fel de prelungire a păcii din copilărie. Acum își îndepărtase – voit sau nu – soțul, fiica, prietenii… Își dădea seama cu spaimă că, în fond, nu-l mai avea pe lume – pe lume! – decât pe Yves. Poate că din cauza asta se agăța de el cu acea frenezie exasperată. Iubirea care se naște din teama de singurătate este tristă și puternică precum moartea. Dorința trezită de Yves, de prezența, de cuvintele lui devenea o nebunie mohorâtă. Când era departe de el, își chinuia mintea imaginându-și ce făcea,

unde era, cu cine… Când se odihnea în brațele lui, spaima de ce se va întâmpla a doua zi era atât de puternică, încât îi otrăvea încet-încet bucuria ca un venin lent. La pieptul lui, învăluită în căldura mângâierilor sale, avea mereu în minte timpul care se scurgea (poate atunci era ultima oară!) atât de repede, atât de repede… Când bătea de șapte, se întâmpla să se agațe de el ca și cum s-ar fi înecat, atât de palidă și de tremurătoare, încât Yves se speria. Iar când ea îi dădea, de bine, de rău, o explicație, el o mângâia pe frunte ca pe un copil bolnav și ofta: „Biată micuță…“. Dar Yves nu înțelegea această nevoie femeiască de siguranță, frenezia cu care își dorea prezența lui și acea spaimă de a nu-l pierde, ca și cum dacă n-ar fi fost el, nimic pe lume n-ar mai fi existat. Dar chiar și aceste minute de suferință violentă și răpitoare erau rare. De cele mai multe ori, legătura lor, ca și a celorlalte trei sferturi dintre cuplurile nelegitime din Paris, se limita la întâlniri scurte, între șase și șapte, după ieșirea de la birou a lui Yves, la cuvinte insignifiante, la câteva mângâieri neduse până la capăt… Sâmbăta, o după-amiază de gesturi amoroase și de tăceri. Masca preocupată, rea, a bărbatului care își posedă amanta așa cum ar bea vin… Foarte puține lucruri, foarte puține… Monotonie, plictiseală, îngrijorare, tristețe, întrerupte de dureri acute, apoi din nou de plictiseală, de îngrijorare… Foarte puțină, foarte puțină bucurie… Denise își lăsă capul în jos profund descurajată… Vara trecută, pe plajă, Francette se distra uneori cufundându-și mâinile în mare, încercând să prindă puțină spumă. Strângea palmele una de alta și striga fericită, apoi alerga la Denise cât o țineau piciorușele; dar când dezlipea degetele nu mai găsea decât puțină apă… Apoi o lua de la capăt… Totuși, asta e dragostea!

Era o dimineață foarte însorită de iunie. Ca să nu vadă cerul albastru, copacii cu frunze tinere, lumina acelei zile frumoase care îi rănea durerea sufletească, Denise își afundă capul în umbra și căldura pernei. Dar o bătaie ușoară în ușă o făcu să tresară.

— Cine e? întrebă ea.

Îi răspunse vocea calmă a mamei:

— Eu, fetițo.

Denise încercă să-și compună o expresie prezentabilă și, dându-se jos din pat, alergă să deschidă ușa. Doamna Franchevielle, splendid fardată, parfumată, proaspătă, aștepta în prag.

Zise zâmbind:

— Tot în pat, leneșo! Am venit să te iau la dejun…

Denise, căreia nu-i prea păsa să înfrunte privirea pătrunzătoare a mamei sale, bâigui:

— Sunt încântată… numai că… Tocmai voiam să ies… și… Scuză-mă, mamă…

Stătea în fața mamei sale în pijama, cu picioarele goale, dând mereu într-o parte, cu un gest mașinal, șuvițele negre care îi cădeau pe frunte. Era foarte palidă și tremura puțin.

Doamna de Franchevielle o privi mai atent și o întrebă imediat:

— Ești bolnavă, Denise?

— Nu… Nici vorbă…

Avea o voce îngrozitor de pierită.

— Denise, ce ai?

Denise scutură din cap, strângând din buze ca să nu plângă. Doamna de Franchevielle îi mângâie încetișor părul.

— Copila mea dragă, suferi?

Nici un răspuns. Atunci, cu o brutalitate calculată, zise, privindu-și fiica în ochi:

— Te înșală Yves?

Denise nici măcar nu protestă. Un zâmbet palid și trist făcu să-i tremure gura.

— Crezi că mă uimești, mamă? Te știu foarte – prea! – inteligentă… Și apoi, mi-e teamă că mă ascund prea puțin și prea stângaci…

— Te înșală? repetă cu încăpățânare mama.

— Nu.

— Te iubește?

— Ei, asta e…

Vocea răgușea. Făcu un gest implorator.

— Mamă, lasă-mă, lasă-mă, nu poți să mă ajuți…

Se apropiase de fereastră și, întorcându-i mamei spatele, își strivea gura caldă de geam. Dar se simți cuprinsă de două brațe mângâietoare.

— Denise, chiar nu mai ai încredere în mama ta?

Pe vremuri, cu acele cuvinte și cu acel gest blajin cu care îi mângâia fruntea, așa cum calmezi un animal tânăr și îndărătnic, doamna de Francheveille venea de hac tuturor capriciilor fiicei sale, în copilărie, dar și mai târziu, tuturor grijilor de femeie în toată firea. Învinsă încă o dată, Denise îi povesti totul… Îngrijorările, frământările vag definite și, mai ales, acele bosumflări permanente, acele umbre inexplicabile care înnegurau cerul iubirii lor, asemenea norilor care se întind de la un capăt la altul al orizontului, vara, la malul mării, până ajung să ascundă soarele.

— Crezi că nu te iubește? întrebă doamna de Franchevielle cu precauție, îndulcindu-și înadins vocea caustică.

— Nu știu… Mi-e teamă…

— Dar ești sigură tu însăți că-l iubești așa cum trebuie?

Indignată, Denise exclamă cu vehemență:

— Ce spui, mamă? Îi dăruiesc totul… viața mea… gândurile mele… Și mai mult… Uite, când mă trezesc, chiar înainte să devin conștientă de lucrurile din jur, simt un fel de șoc, înăuntrul meu, ca de la Francette, știi, când eram însărcinată cu ea… Și, ca atunci, e cumplit de dureros și cumplit de plăcut… S-ar zice că port iubirea în mine ca pe un copil… Tu n-ai de unde să știi, mamă…

— Știu, fetițo, știu….

— Când nu-l văd, nu trăiesc… Asta nu se poate numi a trăi… Trăiesc ore inutile… N-ai de unde să știi.

— Oh, ba da, știu foarte bine, fetițo!

Denise întrebă, aproape în șoaptă:

— Știi? Ai… iubit, mamă? Atunci explică-mi… De ce sunt nefericită? Am un amant frumos, tânăr, fidel, ideal… Și totuși sufăr… Privește-mă! Mă urâțesc, știu. De ce? Iubirea e o boală sau „inventez căpcăuni“, cum zice Francette, când își istorisește povești cu zâne rele, „ca să se sperie“?

Doamna Franchevielle dădu gânditoare din cap.

— Mi se pare că boala ta are un nume: egoismul.

— Al lui?

— Și al tău…

Denise făcu o mișcare bruscă.

— Stai, fetițo! Ascultă fără să protestezi și vei vedea că am dreptate. Închipuie-ți, de exemplu, cât de diferite sunt stările sufletești cu care sosiți la întâlniri. Tu, care n-ai avut alte griji de

când te-ai trezit decât să-ți alegi rochia care îi va plăcea lui cel mai mult, iar el, preocupat, obosit, plictisit, nervos, după ce a muncit din greu întreaga zi ca să-și câștige pâinea… Știi măcar ce înseamnă asta, copil răsfățat? Și te miri de o nepotrivire de vederi! Egoisto… Ah! Iubirea este un sentiment de lux, draga mea…

Denise se gândea, își frământa mâinile. În cele din urmă, zise:

— La ce-mi spui tu, mamă, să știi, m-am gândit și eu deseori. Totuși, ascultă… Camerista mea are un iubit, mecanic. Muncește toată ziua mai greu decât Yves; dar seara vine la ea, în camera de la etajul al șaselea, și sunt fericiți… Și ceilalți, atâția alții, toți oamenii! Soțul meu, prietenii noștri, toți! A trecut timpul eroilor lui Bourget, care colecționau femei și cravate și nu făceau nimic. Să nu faci nimic! Eroii lui Bourget ar muri de foame!

— Nu, ar munci și unii ar fi foarte nefericiți. Harteloup nu se va putea obișnui niciodată să se trezească în fiecare zi la șapte și jumătate, să aștepte autobuzul la colțul unei străzi, în ploaie, să calculeze, să economisească, să execute ordine… Nu e vina lui. Tu spui: „Ceilalți? Soțul meu?“. Totuși, îl înșeli pe soțul tău… Yves ți se pare laș… Poate că este. Dar îl iubești.

Denise nu mai asculta. Murmură dând încetișor din cap:

— Iubirea mea ar trebui să fie pentru el un fel de lux regăsit…

— Cine știe? Poate că tocmai de asta îl stânjenește! Ca un vizitator prea bine îmbrăcat într-o cameră sărăcăcioasă. Și, apoi, ceri de la iubire lucruri atât de diferite, Dumnezeule mare! Viața ta a fost întotdeauna calmă, plăcută, fără griji… Firește, ai nevoie de emoțiile dragostei, de plăceri extraordinare și de dureri noi, și de cuvinte, de cuvinte, de cuvinte…

— Și el de ce are nevoie?

— Pur și simplu de liniște…

— Mamă, ce să fac?

— Ce să faci? Poate să-l iubești mai puțin? Excesul de iubire este o mare stângăcie și, uneori, o mare nenorocire… Biata mea micuță! Ce apăsător pare, nu-i așa? Și cât de greu de înțeles! Asta e viața… Te va învăța, așa cum m-a învățat și pe mine…. Vezi, bărbatul nu vrea să fie iubit prea mult… Uite, să-ți spun cine m-a făcut să înțeleg asta prima dată… Bietul tău frățior care a murit… Ți-l mai amintești, Denise?

— Eram atât de mică! Îl iubeai mult.

— Îl adoram, Denise, așa cum poți adora numai un fiu… Ce fermecată eram de acel omuleț! Tu nu poți să înțelegi. Era primul meu născut, fiul meu… Era așa frumos… Eram nebună după el… Îmi petreceam timpul alintându-l, sărutându-l, copleșindu-l cu mângâieri… Într-o zi… Avea doi ani și jumătate, bietul îngeraș, și urma să moară trei luni mai târziu… Pe când îl îmbrățișam cu frenezie, mi-a îndepărtat brațele cu mânuțele lui. „Mamă, mă iubești prea tare, mă sufoci…“. Era deja bărbat, Denise.

Denise tăcea. Apoi zise cu dificultate, râzând scurt, dur, fără strop de veselie:

— Știi la ce mă duce cu gândul tot ce-mi spui, mamă? În fond, lucrul cel mai înțelept pe care l-aș putea face ar fi să-l înșel pe Yves, pentru că n-am forța să renunț la el, nici să-l iubesc mai puțin… Această iubire, care pe el îl sufocă, după cum spui, dacă aș împărți-o între două ființe ar fi exact potrivită pentru el… E ciudat, e monstruos, e așa…

Doamna Franchevielle dădu din cap.

— Am cunoscut o femeie care își iubea amantul cum îl iubești tu pe-al tău, ca o nefericită, ca o nebună..., murmură ea, privind în gol. Îl chinuia cu prea multe mângâieri, griji, cu o tandrețe geloasă... Și, tot dându-i cu adevărat totul, inima, viața, i se părea întotdeauna că nu primește nimic în schimb. Știi foarte bine că în iubire amândoi își închipuie că au încheiat o înțelegere prin care fiecare l-a tras pe celălalt pe sfoară, în urma căreia unul profită de celălalt... Dar uită de-al treilea pungaș, iubirea.... În sfârșit, amândoi sufereau... Într-o zi...

— Într-o zi?

— Ei bine, femeia și-a luat un prieten, ca o jucărie, ca să-și treacă timpul! Nu un amant. Gândul unei infidelități fizice îi era insuportabil. Un prieten. Și s-a jucat ca să-l facă să se îndrăgostească de ea. A început fără tragere de inimă, doar cât să-și poată calma nervii pe socoteala bietului nevinovat; și apoi, puțin câte puțin, a început să-i placă... A redevenit frumoasă. Iubirea fericită face femeile frumoase. Amantul a observat. Și i-a dat de înțeles. Fiind vinovată, a fost mai indulgentă, apoi, treptat, mai indiferentă și el mai fericit... Și gata... Asta e tot...

Denise ridicase capul.

— Unde se află acum această femeie, mamă?

— Oh, foarte departe, fetițo, foarte departe!

— Și... Și a fost întotdeauna fericită?

— Atât cât putem fi... Și-a însușit lecția vieții, care te învață să dăruiești foarte puțin și să ceri și mai puțin...

— Și n-a regretat niciodată vremea în care era numai o fetiță stângace și îndrăgostită? Nu și-a regretat niciodată suferința?

Doamna Franchevielle, cu ochii în gol, tăcea. Apoi oftă ușor, șovăi un moment, dar răspunse apoi cu fermitate:

— Nu, niciodată.

XIX

Pe la sfârșitul lunii iunie, Yves avu necazuri mari; se îndatoră și, ca să recupereze cât de cât, jucă la bursă, la sfaturile lui Mosès, colegul lui de birou. Nu a înțeles niciodată cum, în cincisprezece zile, aceleași operații care i-au adus tânărului israelit câteva mii de franci, pe el l-au costat cel puțin tot atât. A fost nevoit să apeleze la cămătari, s-a împotmolit și mai mult și, în cele din urmă, a sfârșit cu ceea ce ar fi trebuit să înceapă: i-a scris lui Vendômois, i-a povestit totul și l-a implorat să-i vină în ajutor.

Trăise zile negre. Îngrijorat, hărțuit, se găsea exact în starea acelor câini bolnavi care se așază într-un colț întunecos ca să sufere. Se întâmpla uneori să deteste până și prezența lui Denise; biata lui ființă surmenată nu dorea decât liniște. Prea orgolios ca să-i destăinuie necazurile lui, tăcea cu încăpățânare. Iar ea nu îndrăznea să-l întrebe, căci aflase deja, cu altă ocazie, că nici o forță din lume nu l-ar fi făcut să mărturisească ceea ce hotărâse să nu spună.

Odată, adormi în brațele ei.

Toată noaptea, se plimbase de colo-colo prin camera lui, calculând durata de timp probabilă până avea să primească unui răspuns din Finlanda. De altfel, gândul că Vendômois s-ar fi putut îndatora din cauza lui îl obseda ca o remușcare. Dar cel mai mult îl făcea să sufere mândria lui intimă de om care se vedea dezarmat în fața luptei zilnice; degeaba își zicea că e laș,

nu se putea împiedica să pălească și să îi clănțăne dinții numai gândindu-se la ce s-ar putea întâmpla dacă Vendômois nu-i venea în ajutor. Spre dimineață, se liniștise. Atunci, în lumina șovăielnică a zorilor care se contura în spatele geamurilor, fusese cuprins de o descurajare cumplită, un soi de abandon al întregii sale ființe. Fusese o impresie atroce, asemenea minutului de amețeală dinaintea leșinului…

Își apăsă cu amândouă mâinile inima, care îl durea cu bătăile ei dezordonate. Apoi se apropie de fereastră și o deschise; aerul dimineții îi făcu bine. Se sprijini cu coatele de pervaz și rămase așa mult timp, nemișcat, fără să gândească. Se lumina treptat de ziuă; cerul era trandafiriu; păsările ciripeau de-ți spărgeau timpanele în copacii dintr-o grădină învecinată. O mașină trecu pe strada goală și claxonul ei răsună mult timp în Parisul încă pustiu și adormit. Viața se trezea molatic.

Yves se aplecă și privi fix, cu un aer stupid, pavajul. Corpul lui mare tremura din toate încheieturile. Un efort… căderea… totul se sfârșea… era foarte simplu. Gândurile i se perindau prin minte apăsătoare și confuze, ca în vis. În minte îi apărură frânturi de amintiri, amintiri foarte, foarte vechi, dintre acelea de care ne îndoim că nu s-ar referi de fapt la vise… Dimineți frumoase din copilărie, dimineți răcoroase în orașe necunoscute, în călătorie, apoi dimineți de război. Abia ajuns aici se opri, își îndreptă spatele, își trecu peste frunte o mână care tremura. Fusese soldat. Un soldat nu moare în felul acesta. Închise ochii intenționat, ca să nu mai vadă strada, pavajul roz în lumina slabă a dimineții și, cu pleoapele strânse, închise brusc fereastra. Momentul acela de slăbiciune oribilă trecuse; revenea la viață sau, mai curând, obișnuința punea din nou stăpânire pe el. Execută ca un automat mișcările cu care era

deprins: se spălă, se bărbieri, se îmbrăcă și ieși. Era deja foarte cald, începutul unei zile frumoase de vară; chipuri de femei se aplecau de la balcoane; precupețele treceau cu cărucioare pline de flori strigând: „Trandafiri! Cine vrea trandafiri frumoși!“; jeturile firave de apă din țevile de stropit erau întinse de la un trotuar la altul și străluceau ca niște curcubeie lichide; trecură copii pe biciclete, luându-se la întrecere și cântând în gura mare; aveau coșuri de răchită în spate și șorțuri care fluturau în vânt. Yves începu să observe cele mai mici detalii ale străzii, ca un bolnav care își agață cu disperare mintea de puzderia de nimicuri care îi mobilează camera. Încet-încet, începea să se simtă reconfortat, Dumnezeu știe de ce! În inimă i se așternea din nou un fel de calm, pe măsură ce respira aerul răcoros, relativ curat încă, al dimineții pariziene. Criza oribilă de disperare din noaptea precedentă i se păru disproporționată față de problemele sale; i se făcu rușine. Trecea pe lângă o grădină publică, aproape pustie, care tocmai își deschisese porțile. Intră și se așeză un moment. Pe alee, un tânăr și o tânără, probabil vânzători de magazin, mergeau cu pași mici. Bărbatul povestea cu căldură ceva. Însoțitoarea îl asculta; avea o față ingrată, pe care emoția interioară îi imprima o îmbujorare năvalnică. Yves crezu că bărbatul se plângea de o nedreptate, că își explica supărările; ea nu-i zicea nimic, nu putea să-l ajute, dar suferea împreună cu el și durerea bărbatului devenea astfel mai ușoară. „Fericit bărbatul acesta, care poate să pună toată greutatea poverii lui pe umerii iubitei!“ își zise Yves. Revăzu privirea neliniștită a lui Denise; visă la o încredere posibilă. Dar nu. La ce bun? Preafericit umilul bărbat din popor care, cu simplitate, își asociază femeia la tristețile și la bucuriile lui! Se ridică, din nou întristat.

Grădina începea să se umple de bone și de copii. Văzu că va întârzia la birou. Atunci, se îndreptă aproape în fugă spre cea mai apropiată stație de metrou.

În seara aceea, pe la șapte, Denise veni la Yves. El îi deschise ușa ca de obicei. O frapă imediat felul cum arăta la față: părea slăbită, trasă, cu o nuanță de cenușiu în obraji; avea ochii roșii de nesomn și, sub pleoapele umflate, păreau febrili. Îl prinse imediat de mână.

— Dragule… Ce ai?

— Nimic, absolut nimic, răspunse el dând din cap și se forță să zâmbească.

Ea făcu un gest agasat, apoi se stăpâni. Cu câtă fermitate știa s-o dea la o parte din viața lui! Dar, la urma urmelor, poate se înșela. Chiar avea necazuri? Era pur si simplu prost dispus, așa cum i se întâmpla foarte des? Ce putea să spună ea? Îl cunoștea cu adevărat? „Oare poți cunoaște pe cineva?“ își zise ea abătută.

Intraseră în camera lui Yves. Denise se îndreptă instinctiv spre oglinda rotundă, agățată pe perete într-o ramă veche din lemn aurit, în fața căreia își scosese și își pusese pălăria de atâtea ori din toamna trecută. Se privi serioasă, apoi începu să-și netezească coafura de băiețel cu acel gest domol despre care Yves spusese cândva că e asemănător cu cel al unei pisici care se spală. Yves se așezase într-un fotoliu mare, cu fața la fereastră. Când Denise întoarse capul, îl văzu nemișcat, cu ochii închiși. Luă încetișor o pernă și se așeză la picioarele iubitului ei. Mâna lui Yves era întinsă pe genunchi. Denise își așeză capul pe ea, apoi buzele. Dar Yves nu zise nimic, nu făcu nici un gest; dormea.

Denise îl privi uimită, închipuindu-și că era un joc; apoi își sprijini fața de brațul fotoliului și fixă fereastra, așteptând

răbdătoare ca Yves să binevoiască să deschidă ochii. Afară se lăsa seara, o seară blândă de iunie. Denise ridică încet capul și căută cu privirea cornul verzui al lunii, care începea să se contureze ca un semn de argint pe cerul palid. Un fel de cenușă fină, trandafirie, împăienjenea puritatea aerului; se înnegura pe nesimțite, era noapte, transparentă ca un amurg.

— Yves! îl strigă ea în șoaptă.

În cameră se făcea întuneric; în lumina șovăitoare, chipul dat pe spate a lui Yves avea gravitatea calmă a morților. Fără să știe de ce, lui Denise i se făcu frică. Se ridică pe genunchi și se uită mai bine la el. Dormea de-a binelea. Se ridică să ajungă la nivelul lui și îl privi încă o dată cu asprime. Somnul bărbatului avea un fel de încordare, de teamă. De câte ori, după mângâieri, nu-l văzuse oare dormind și de fiecare dată avusese aceeași impresie enervantă, penibilă, de mister? Dar niciodată atât de puternică. Se aplecă până aproape să-l atingă; trebuia să reziste dorinței puerile, crude, de a ridica cu mâna pleoapele celui care dormea ca să încerce să surprindă o frântură de vis; dar ele rămâneau cu încăpățânare lăsate, erau înnegrite de nesomn. Apoi el începu să respire zgomotos, așa cum facem când avem coșmaruri.

Ea îl scutură ușor. Yves tresări violent și deschise ochii în care se citea o privire pierdută, înspăimântată; fereastra desena în umbră o pată largă, de un alb lăptos. Întrebă cu o voce pierdută:

— E târziu?

O zări pe Denise, care se încrunta în timp ce îl privea. El încercă să zâmbească și duse cu greu mâna la frunte. Cum se întâmplă frecvent când adormim astfel ziua, Yves se simțea

frânt de oboseală. Nu reușea să-și limpezească gândurile, ca și cum o parte din el ar fi moțăit încă…

Dar Denise, cu ochii în jos, vorbi foarte repede:

— Ascultă, ascultă-mă, Yves… Nu mai pot… Nu mai vreau… De ce-ai adormit? N-ai dormit azi-noapte? Unde-ai fost? Spune-mi! Prefer să știu… Mă înșeli? Nu, nu râde. Ce știu eu? Poate iubești o femeie care nu te vrea… Suferi, cine știe, din cauza alteia… Yves, fie-ți milă… Te implor, te implor… Fie-ți milă…

Yves ridică din umeri. Asta mai lipsea.

— Jur că nu e ce crezi, biata mea micuță, zise el cu vocea moderată, exagerat de calmă, cu care le vorbim copiilor bolnavi.

— Atunci, ai probleme cu banii? întrebă ea brusc.

Când să-i răspundă „da“, văzu la gâtul ei colierul de perle și se abținu. O cunoștea foarte bine; și-ar fi scos colierul și i-ar fi zis „ia-l“ sau ar fi făcut altă mică nebunie de felul ăsta. Și, într-adevăr, era prea simplu. Denise dispunea cu asupra de măsură de mijloacele de a-l salva… Dar nu scoase o vorbă despre datoriile lui; știa prea bine de ce tăcea. Ah, dacă ar fi fost și ea săracă, la fel ca el!… În adâncul inimii, stăruia vag teama de a nu avea forța să respingă mâna întinsă, colierul, banii, pomana…

Scutură iar din cap.

— Nu.

— Atunci, nu te pot ajuta? întrebă Denise cu un fel de disperare.

— Nu, repetă el din nou, cu voce aproape șoptită, fără timbru.

Apoi, dintr-odată, puse o mână ezitantă pe părul tinerei femei și îl mângâie încetișor, îndelung.

— Denise, vrei să mă ajuți? Ascultă. Trebuie să mă lași singur. Ce vrei? Nu e vina mea… Când mi-e rău, trebuie să sufăr singur, complet singur, ca un câine. Asta-mi face bine… Nu vreau să te văd că te frământi din cauza mea, din cauza necazurilor mele, care nu sunt nici mari, nici atât de cumplite cum crezi. Uite, îți cer câteva zile, numai câteva zile! Dar singur, Denise, absolut singur!… Fie-ți milă… Altfel, înnebunesc! Reproșurile, spaima ta… Nu mai pot, Denise, nici eu nu mai pot… Lasă-mă în voia mea să-mi rumeg singur grijile, să le pritocesc, ca vinul… Pe urmă, o să fie mai bine… Voi fi vindecat. Tratează-mă ca pe un bolnav, ca pe un nebun, dar lasă-mă singur!

Treptat, începuse să vorbească cu o nervozitate febrilă și, într-adevăr, în acel moment dorea singurătatea așa cum dorește un bolnav un pahar cu apă rece sau un fruct. Mâinile și gura îi tremurau.

Denise, ușor palidă, se ridicase. Se pudră, își puse pălăria. Nu zicea nimic; nu-l privea în ochi. El simți o oarecare remușcare, amestecată cu puțină teamă.

— Denise, murmură el cu voce mai blândă. Îți voi telefona, da?

— Cum vrei, răspunse ea.

Nu îndrăznea să ridice ochii spre el; îi era teamă să nu izbucnească în plâns. Îi făcuse mai mult rău decât dacă ar fi lovit-o. Dar înțelegea măcar? O respinsese, o alungase… Un fel de ranchiună sălbatică și înăbușită se amesteca în inima ei cu amorul rănit. El însă, văzând-o calmă, își zicea: „Înțelege“. Denise îi întinse mâna în tăcere.

El o sărută, apoi o trase la el și o îmbrățișă; ea se lăsă în voia lui, inertă. El vru s-o sărute pe gură. Ea îl respinse încet și se

îndreptă spre ușă.

Yves o întrebă:

— Ne-am înțeles, da? Câteva zile? Îți voi telefona…

— Da, da, fii liniștit, murmură ea.

Și plecă.

Rămas singur, avu preț de o clipă un sentiment de deznădejde infinită. Ba chiar făcu o mișcare spre ușă. Apoi se răzgândi, oftă: „La ce bun?“ și se întoarse încet la fereastră. O văzu plecând cu pași repezi. Bărbații întorceau capul s-o vadă trecând. Denise dădu colțul străzii și dispăru.

Atunci, Yves îl chemă pe Pierrot și se așeză cu el într-un fotoliu mare. Era întuneric și liniște… Se simțea cuprins de un fel de pace tristă…

XX

Trecură două zile fără ca Denise să-l fi revăzut pe Yves și fără să aibă vreo veste de la el.

Sâmbătă dimineață, Jessaint propuse familiei să ia mașina și să petreacă două zile la țară, așa cum făceau adesea: aveau o casă lângă Étampes, care fusese, cu vreo sută cincizeci de ani în urmă, casa de petreceri a unui înalt perceptor. Denise, căreia îi plăcea foarte mult la țară, accepta întotdeauna cu plăcere. Dar de data asta refuză, fără măcar să-și dea osteneala să invoce vreun pretext: era sigură că Yves îi va telefona în cursul zilei.

Jessaint nu insistă. De la o vreme, când vorbea despre soția sa, părea jenat, nefericit; ghicea că ascunde în viața ei un secret, își zicea Denise. Dar, oricare ar fi fost acest secret, probabil prefera să nu știe mai multe despre el. Resimțea tulburarea și rușinea pe care unele persoane absolut cinstite le au când îi văd pe alții cum mint și înșală. Așadar, plecă singur, după ce o sărută pe Denise pe frunte, oftând ușor. Iar oftatul resemnat al acestui bărbat puternic și bun, dar despre care știa că era uneori violent, produsese în inima tinerei femei una dintre acele mici răni perfide, care abia dacă dor la început, dar a căror durere crește încet și sigur odată cu trecerea timpului.

De altfel, nu făcuse nici cel mai mic gest să-l rețină. Legătura conjugală slăbea pe nesimțite, ca un nod făcut din două frânghii diferite și care s-au uzat încetul cu încetul. Denise își dădea foarte bine seama de asta. Descurajarea care punea stăpânire

pe ea semăna puțin cu acea slăbiciune din vise, când ne uităm, de exemplu, cu indiferență cum ne arde casa ca și cum n-ar fi a noastră.

După ce Jessaint plecă, Denise se duse la Francette. O sărută cu foc, întrebă dacă e sănătoasă; ba chiar i se păru slăbită și palidă, chiar dacă micuța era rotofeie ca o piersică. Îi sărută mânuțele și piciorușele sub rochița albă. Voia să știe cum căpătase toate vânătăile, toate zgârieturile pe care le putu descoperi pe genunchi sau în coatele rozalii. O clipă, îi veni să-i dea liber bonei și să aibă ea grijă de Francette până seara. Se spune că aceste mici ființe te vindecă de o mulțime de lucruri... Și apoi, camera era atât de luminoasă, de veselă! Pe masă, la soare, dormea motanul mare și negru al fetiței; văzând-o pe Denise, mâța catadicsi să se ridice, să-și arcuiască spatele și să-și întindă în gol, una după alta, două labe lungi, păroase și cu ghearele scoase...

Dar Francette primise în ajun o trotinetă nouă și sări foarte repede din brațele mamei ca să alerge la jucărie. Denise înțelese că se va distra cu ea tot restul zilei: Francette se avânta în toate jocurile cu nețărmurită pasiune. Denise vru s-o ia pe genunchi și să-i spună o poveste, ca să mai păstreze puțin lângă ea căldura plăcută a trupușorului fetiței. Nu reuși decât s-o facă să izbucnească într-un plâns furios; domnișoara Francette era o tânără persoană foarte voluntară! Denise se văzu obligată să plece.

Așteptă întreaga zi, dar Yves nu-și făcu apariția și nu dădu vreun semn de viață. Seara târziu, Denise stătea încă lângă telefon, cu capul în mâini. Spre miezul nopții, se aruncă în pat și se lăsă cuprinsă de un somn agitat. A doua zi, fiind foarte frumos, o trimise pe Francette împreună cu bona să dejuneze la

Pré Catelan și începu să-și caute cu disperare o ocupație pentru ziua aceea. Toți prietenii ei plecaseră: era anotimpul în care parizienii părăseau în masă orașul de sâmbătă până luni; doamna Franchevielle se afla deja la Vittel, ca în fiecare an. Gândindu-se la după-amiaza aceea solitară, Denise avu un sentiment vecin cu spaima. Cum se întâmpla deseori, speranța ei încăpățânată fusese izgonită de o deznădejde bruscă. Nu mai aștepta telefonul promis; cel puțin, voia să încerce să nu-l mai audă. De o mie de ori fusese tentată să scrie, să se ducă să-l vadă pe Yves, să-i vorbească. Dar era cuprinsă de un fel de frică irațională la gândul că nu i-ar fi dat ascultare. Îl cunoștea foarte bine. Dacă vedea că îl hărțuia în pofida rugăminții de a-l lăsa singur, era în stare, își zicea ea, să rupă brusc relația. Puteai să știi ce se va întâmpla, cu caracterul lui irascibil și ciudat? Își dădea bine seama că nu avea de făcut decât un singur lucru: să aștepte cu răbdare, cum îi spusese el, să-l lase să-și pritocească grijile, oricare ar fi fost ele, ca pe vin. Ce diferență între această durere de bărbat, calmată de singurătate, și propria-i inimă iubitoare! Dumnezeule mare, dacă ar fi fost să i se întâmple ei o nenorocire, cât de mult ar fi consolat-o și cum i-ar fi ușurat povara prezența lui Yves, un cuvânt, un gest de-al lui! Dar ce să facă? Așa era el! Ranchiuna pe care o simțise la început când el o rugase să plece se transformase într-un fel de resemnare amară. Asta era! Suferea cu bună știință de orbirea dragostei. Cu un fel de înfrigurare, începu să caute ceva de făcut în ziua aceea, pentru că era mai presus de puterile ei să rămână singură, în apartamentul pustiu. Le telefonă câtorva prieteni, dar nici unul nu era la Paris. Deodată, își aminti discuția avută cu mama ei cu ceva timp în urmă. Se auzi spunând: „Lucrul cel mai înțelept pe care l-aș putea face ar fi să-l înșel pe Yves…

Această iubire care îl sufocă, după cum spui, dacă aș împărți-o între două ființe, ar fi exact potrivită pentru el“.

Stătea în picioare în mijlocul salonului; prin obloanele închise, ca să țină departe căldura și praful, se strecura puțin soare, ca o pulbere de aur. Denise își scutură buclele cu înverșunare.

— Asta nu poate să dureze, nu, asta nu poate să dureze! repetă ea.

Își zări în oglindă chipul palid și aproape se sperie de propria-i privire. Și zise tare:

— Sunt nefericită.

Se simți scuturată de un suspin adânc. Se duse mașinal la fereastră, deschise obloanele și rămase acolo deznădăjduită, fixând cu un aer abătut pavajul care strălucea în soare. Chiar atunci, un mic automobil se opri în fața casei. Aplecându-se puțin, recunoscu mașina vărului ei, Jean-Paul Franchevielle. Prima intenție fu să sune servitorul și să-i spună să nu-l primească pe vizitator. Dar nu avu timp; soneria de la intrare răsună aproape în același timp cu a ei. Auzi vocea lui Jaja în hol și tânărul își făcu imediat apariția în ușă.

— Singură, Denise?

— După cum vezi.

Îi privea fără plăcere figura de paj, fină și puțin ascuțită. El o tachina întotdeauna, dar de data asta se abținu să-i remarce ochii încercănați și paloarea feței.

Îi spuse doar:

— Soțul tău, pe care l-am întâlnit ieri la porțile Parisului, mi-a spus că pleacă la Étampes fără tine.

— Adevărat. Și tu ce faci la Paris pe căldura asta?

Jaja ezită; apoi răspunse, cu acel zâmbet al lui, abia schițat în colțul gurii, care îi făcea pe oamenii nervoși să se abțină cu greu să nu-i tragă o palmă:

— Păi, dacă ți-aș spune că am rămas ca să te văd, m-ai crede?

— Probabil că nu, răspunse Denise, care, fără să vrea, când vorbea cu Jaja regăsea accentul și cuvintele de la cincisprezece ani, când îi plăcea să imite tonul și purtările tânărului ei văr, pe atunci elev la Janson-de-Sailly. Jaja rânji forțat.

— Vezi!?

Denise se așezase pe canapea.

— Vrei să bei ceva? îl întrebă ea.

— Bineînțeles. Cere să aducă lichioruri, coniac și multă gheață.

Se instalase deja în locul lui preferat, pe jos, pe perne.

Întrebă:

— Îți amintești, Denise, cum făceam cocktailuri în sala de studiu, ca să le ascundem în pupitre?

— Îmi amintesc… Sala noastră de studiu de la țară…

— Săream pe fereastră și fugeam în parc…

— Îți aduci aminte de bătrâna salcie scorburoasă în care ne ascundeam?

— Și de leagănul care scârțâia atât de tare?

— Și de pârâiașul pe care îl treceam de nu știu câte ori pe zi pentru plăcerea de a ne uda picioarele?

— Și moara? Îți amintești cum urcam pe scara dreaptă până în pod și cum ne ascundeam după sacii cu făină?

— Eram un băiețoi… Francette o să semene cu mine…

— Unde e fiica ta?

— La Pré Catelan.

Jaja știa foarte bine ce făcea evocând amintiri din copilărie. Denise simțea o tandrețe înflăcărată față de cele mai mărunte lucruri din trecut. Se îmbunase imediat și Jean-Paul văzuse cum îi apare pe buze acel zâmbet pe care îl cunoștea foarte bine, amuzat și înduioșat.

Atunci întrebă încet:

— Aștepți pe cineva?

Denise ezită puțin și răspunse că nu.

El îi propuse:

— Vrei să facem o plimbare cu mașina mea?

— Jaja, te-a părăsit prietena?

— Lasă asta... Vii?

— Unde?

— Unde vrei. În afara Parisului?

— Ei, nu! Dacă ne-am întâlni cu cineva?

— Ei, și?

— Jacques s-ar supăra. Înțelegi? Am refuzat să-l însoțesc ieri la țară.

— Ai dreptate. Atunci, la Paris? Uite, în Bois de Boulogne, să-ți îmbrățișezi fiica?

— Hai să mergem, consimți Denise.

— Pune-ți pălăria și haina.

Denise sună camerista. În timp ce aceasta o ajuta să se îmbrace, îi șopti:

— Dacă mă sună cineva, spune-i că voi fi înapoi la cină, să mă sune din nou.

— Doamna poate să fie liniștită.

Jean-Paul se prefăcea că miroase cu nesaț buchetul de flori de pe masă.

Se întoarse.

— Hai, fată, să ne grăbim!

Urcară în mașină. Jean-Paul, îndrăgostit de automobilul lui, îl tot lăuda.

— Să vezi cum suie coastele, dacă o ținem așa până la Saint-Cloud. Și apoi, merge așa ușor, o adevărată bijuterie, Denise…

Denise nu răspundea, lăsând vântul cald să-i biciuiască fața. Era una dintre acele duminici pariziene minunate, când cerul albastru se întinde deasupra acoperișurilor ca o bucată de mătase nouă, fără nici o cută de umbră; trotuarele erau pline de o mulțime formată din mic-burghezi care mergeau încet, cu o expresie de calm, de mulțumire tâmpă pe chip. Se vedea, după felul în care pășeau fără să se grăbească, că era zi de sărbătoare și cu toții aveau convingerea intimă că meritau, după o săptămână de muncă asiduă, ziua frumoasă, soarele strălucitor, parfumul trandafirilor tineri. Oamenii aceia nu erau frumoși, nici bine îmbrăcați, dar fericirea lor simplă și liniștea pe care o emanau păreau molipsitoare. Văzându-i, Denise începu să zâmbească și, fără motiv, se simți cuprinsă de un fel de liniște stranie, foarte dulce.

Jean-Paul băgă de seamă și întrebă.

— Te amuză mutrele ăstora?

— Da, mă amuză… Jean-Paul, condu mai încet! Îmi place să-i văd, nu știu de ce…

Jean-Paul reduse viteza. Se apropiau de Bois de Boulogne; oamenii deveneau din ce în ce mai numeroși. Puteai să vezi femei grase cu pălării negre ca smoala, bătrâne în rochii de mătase, figuri anemice de bărbați, uzate de o muncă ingrată, apoi copii rahitici, fetițe cu șorțulețe și băieți în costume de marinar… „Fericiți cei săraci cu duhul!“ își zise Denise. Și aceste cuvinte, pe care le știuse dintotdeauna, dobândiră deodată

pentru ea un sens subtil și profund, aplicat astfel tuturor acelor oameni umili care își îndeplineau cu mult curaj sarcinile zilnice.

Jean-Paul întrebă:

— Dacă tot te amuză, nu vrei să te duc pe Butte? Pun prinsoare că n-ai fost niciodată acolo! Numai străinii cunosc toate aceste locuri…

— Am fost într-o noapte, cu soții Clarkes, la Lapin Agile.

— Ziua trebuie să vezi totul.

— Serios?

— Dacă-ți spun! Vrei să mergi? La Pré Catelan o să vezi numai o grămadă de doamne frumoase în mașini Hispano Suiza, iar Francette n-are nevoie de tine… I se face deja curte… Mi-a spus chiar ea… Are un mic camarad care i-a oferit o acadea. A luat-o și s-a dus să i-o dea altuia. E deja femeie. O vom stânjeni…

— Încep și eu să cred asta, răspunse Denise oftând. Ce să-i faci? Asta e viața! Acum ține mai mult la trotineta ei decât la mine… Mai târziu – curând – un bărbat…

— S-ar zice, Denise, că ai căzut în butoiul cu melancolie!

— Nu, deloc…

Jean-Paul întorsese deja. Acum goneau în direcția Montmartre. Preț de câteva minute, Jaja s-a dedat plăcerii unei curse nebune prin oraș și au ajuns curând în apropierea stației de metrou Lamarck.

Jean-Paul opri în fața unei mici cafenele; la claxonările lui repetate, patronul ieși în cămașă.

— Ia uite! Bună ziua, domnule! Îmi lăsați mașina?

— Ca de obicei.

— Un păhărel, doamnă? propuse patronul zâmbind.

Denise acceptă amuzată. Patronul șopti, făcându-i cu ochiul lui Jean-Paul:

— Drăguțică!

— Nu te sperie toate treptele astea?

— Nu, deloc.

Urcară încet; mantoul mare și alb plutea în spatele ei, conturând cute grațioase de togă antică.

Când ajunseră sus, se opri să-și tragă sufletul.

— Jean-Paul, e răcoare…

Era adevărat. O adiere relativ răcoroasă bătea pe colina Montmartre. Denise se apropie de o palisadă ce înconjura mica platformă pe care se aflau. Se aplecă. O ceață subțire acoperea orașul care se întindea la picioarele ei, dar Domul Invalizilor strălucea prin aburul auriu, la fel ca structura turnului Eiffel. Un zumzet înăbușit și confuz urca până la ea.

Jaja ajunse lângă Denise și continuară să urce. Casele vechi, negre și străduțele înguste se încălzeau la soare; de fiecare parte a trotuarului în pantă și plin de pietre, apa din rigole curgea cu susur cristalin. Câini galbeni, plini de noroi, dormeau nepăsători în mijlocul drumului.

— Ai mai văzut undeva câini ca ăștia? întrebă Jean-Paul, arătând spre unul dintre ei, de o rasă greu de precizat, un amestec de baset, fox sârmos și dog.

— În desenele lui Poulbot.

— Așa e… La fel, copiii, zise Jean-Paul, arătând spre un grup de puști care alergau, cu șorțulețele în vânt și șepcile lipite de căpșoarele lor ascuțite.

În Piața Tertre, la mese de lemn, stăteau familii care beau sirop de rodie. Jean-Paul și Denise se așezară printre ei. Cerul pălea încetișor; un miros slab de liliac plutea în aer, ca la țară.

Trecu o mică comuniantă; în lumina soarelui care asfințea, voalurile ei albe reflectau razele aurii și trandafirii. În spatele ei mergeau două fetițe foarte grave, în rochii albastre, cu flori de hârtie pe cap și ținând fiecare în mână un trandafir mare, deschis, de un roz țipător și naiv. După ce trecură, începu să bată clopotul de la Sacré-Coeur.

Jean-Paul comandase vin spumos și acum tăcea și bea încet, ridicând paharul și privind îndelung, înainte de a-l duce la buze, perlele de aur pe care soarele le aprindea în băutură. Denise întrebă:

— S-ar zice că vii des aici?

— Uneori…

Văzând-o că zâmbea, el remarcă serios:

— Dar singur…

— Aș!

— Ba da, numai așa poți avea pace… Îmi iau mașina, urc, mă instalez aici… Nu mă gândesc la nimic, sunt fericit…

Denise îl privi puțin surprinsă.

El întrebă:

— Ce te miră?

— Tu. Te credem tot timpul agitat, în mișcare…

— Nu trebuie să judeci oamenii după aparențe, fato!

Își goli încet paharul, apoi aprinse o țigară și se lăsă pe speteaza scaunului. Denise se simțea aproape dezamăgită de această tăcere: se așteptase în mod nedeslușit la altceva; dar Jaja continua să fumeze, cu un aer detașat și puțin ironic. Își turnă și ea vin și-l bău pe nerăsuflate; era ușor și răcoros. În jurul lor, piața se golea. Îi învăluia pacea plăcută a serii.

— E bine aici, zise Denise cu voce tare, închizând pe jumătate ochii. Vântul potolit îi mângâia obrajii. Vinul băut îi

înțepenea puțin membrele și i se cam urcase la cap. Repetă, cu un zâmbet vag:

— E bine…

Apoi, deodată, își zise mirată:

„Ia te uită! S-ar zice că mi-e mai bine… Doar puțină neliniște cu totul involuntară, de care n-ai cum să scapi în momentul în care, de exemplu, o rană încetează brusc să te mai doară.

E ciudat, mi-e mai bine…“

Respiră cu precauție, ca și cum, într-adevăr, ar fi avut o rană la inimă; bila aceea tare care păruse să-i apese pieptul se topise parcă. Respiră încă o dată, mai adânc. Apoi murmură, trecându-și mâna peste frunte:

— Ce prostie! Cred că m-am amețit puțin…

— Vinișorul ăsta de Alsacia e dulce și te duce, cum se spune, remarcă Jean-Paul.

Totuși, Denise se ridicase cu oarecare efort.

— Hai să ne întoarcem, e târziu…

Tânărul, fără să protesteze, chemă chelnerița și plăti. Dar în vreme ce coborau, îi propuse verișoarei sale:

— Hai să-l salutăm pe Frédé…

Pe strada în pantă abruptă, vechea clădire a cabaretului Lapin Agile părea gârbovită și ramolită ca un cerșetor octogenar. Zidurile erau acoperite de un jeg venerabil.

În bucățica de grădină plantată cu copaci anemici, ca la o cârciumă de țară, pe o bancă, bătrânul Frédé dormea; o coțofană domesticită ciugulea cireșele uitate pe fundul unui pahar cu rachiu.

— Să-l lăsăm să doarmă pe prietenul tău, îl rugă Denise pe Jean-Paul. Pare atât de liniștit!

Totuși, se opriră. Amurgul se lăsa lent, parcă cu regret; un calm straniu plutea peste toate lucrurile.

— Este casa vrăjitorului bun din basmele germane, zise Denise.

Undeva, bătu un vechi orologiu, marcând grav și lent orele.

Plecară.

Își găsiră mașina în fața micii cafenele. Dar, după nici zece metri, automobilul se opri. Jaja băgă capul sub capotă și îl trase afară, înjurând de disperare.

— Ce s-a întâmplat?

El îi explică:

— Poate să dureze cel puțin trei sferturi de oră...

— E târziu, zise Denise, îngrijorată.

Jean-Paul se gândi și, în cele din urmă, decise:

— Asta e! Voi lăsa mașina la taica Chose, patronul cafenelei. Are un mic garaj. Vin mâine. Ne întoarcem cu taxiul.

Dar era mai ușor de zis decât de făcut. Pe strada pustie și calmă, ca o esplanadă de provincie, strigară degeaba din răsputeri, căci nu le răspunse nici un taxi. Abia după vreo zece minute trecu pe acolo o birjă, una străveche cu roți mari, birjar în mantie largă și un cal slab care mergea la pas, amândoi cu capul în jos. Printre casele adormite în umbra serii, trăsura veche părea o apariție fantomatică.

Jaja și Denise strigară în același timp:

— O luăm!

— Asta e de pe vremea lui Yvette Guilbert, din 1880, constată Jaja amuzat.

Vizitiul îi trase calului o lovitură de bici; acesta zvârli din copite, mișcare ce ar fi putut fi luată drept un efort de a porni în galop, dar își reluă imediat mersul domol, iar vizitiul păru și el

să adoarmă la loc. Denise și Jaja, ghemuiți unul într-altul în birja îngustă, nu scoteau o vorbă. Erau cuprinși de o toropeală plăcută; străzile și pieţele păreau să vină foarte încet în întâmpinarea lor, treceau pe lângă ei, dispăreau; felinarele străluceau, după care urmau mari fâșii de umbră; copitele calului loveau pavajul.

Jean-Paul o luă de mână pe Denise.

— Dormi?

— Nu.

Îi ținu mâna mică într-ale lui. Ea nu și-o trase. La ce bun? Puțin mai târziu, el zise:

— Sosim.

Și, aplecându-se, își lipi buzele de încheietura mâinii ei. Denise nu zise nimic. Îi sărutase de nenumărate ori mâna. Dar, de data asta, sărutarea se prelungea, insista. Ea se lăsă în voia lui, ca într-un fel de vis tulbure, nu fără plăcere…

Birja se opri. El o ajută să coboare, apoi își luă rămas-bun calm, ca de obicei.

— O seară bună, Denise, vise plăcute!

— Mulțumesc… Și ție, răspunse ea zâmbind cu puțin efort.

Îndată ce intră în apartament, o chemă pe cameristă.

— Marie, n-a telefonat nimeni?

— Nu, doamnă, dar a sosit o telegramă pentru doamna.

Denise o luă cu o zvâcnitură îngrozitoare și bruscă a inimii: recunoscuse scrisul lui Yves. Doar câteva cuvinte.

Îți cer iertare că nu ți-am telefonat așa cum am promis, dar eram într-o dispoziție atât de sumbră, încât mi-a fost imposibil.

Totuși, diseară, dacă ești liberă, vino.

Al tău, Y

Și post-scriptumul:

Nu fi supărată, micuță Denise.

„Cum să nu! Când catadicsește să facă un semn, trebuie să fiu acolo și să și zâmbesc“, își zise Denise.

Întrebă ce făcea Francette, cină în grabă și plecă din nou.

— Dacă domnul vine înaintea mea, îi spui că am plecat la cinematograf.

Yves o aștepta fumând. Nu făcea nimic altceva de o săptămână. Nu primise nici acum vești de la Vendômois. Dar, chiar din cauza tensiunii excesive, îngrijorarea sfârșise prin a se atenua. Yves avea din nou acel aer de nepăsare pe care se sprijinea caracterul său. Spera în mod nelămurit la un ajutor miraculos căzut din cer.

Se aștepta din partea ei la reproșuri, lacrimi, întrebări. O văzu însă cu mirare foarte calmă, indiferentă și blândă, cu o privire ciudată, pe care nu i-o cunoștea, în ochii temători care îl fixau. Se iubiră; el căuta în mod vizibil să uite cumva de toate în brațele ei; dar Denise rămânea rece, atentă, ca și cum ar fi pândit ceva în ea însăși sau în el. Când să plece, el o reținu și o sărută.

— Denise…

— Mă iubești în seara asta? întrebă ea, cu un zâmbet straniu, abia schițat.

— Da.

Ea întrebă din nou:

— Am fost… cuminte?
— Foarte cuminte, răspunse el cu dezinvoltură.
Apoi, cu o voce mai profundă, adăugă:
— Așa îmi placi, așa trebuie să fii…
— Ah! Atunci, ești fericit? Vei dormi liniștit?
El zâmbi.
— Cred că da… Dar tu?
— Oh, și eu!
— Cu atât mai bine. La revedere, draga mea…

XXI

A doua și a treia zi trecură ciudat de repede pentru Denise; Jessaint telefonase că rămânea o săptămână la Étampes. Imediat după dejun, Jaja venea s-o ia și plecau cu mașinuța lui ușoară spre Versailles sau spre Saint-Germain. Goneau ca nebunii pe drumurile năpădite de soare. O dată, se opriră pentru gustare la Ville d'Avray, pe malul iazului rotund, pe care amurgul îl împodobea cu reflexiile lui trandafirii; altă dată, pe terasele pline de verdeață de la Saint-Germain. Denise vedea ochii însoțitorului ei îmblânzindu-se, ghicea pe buzele fine și ironice cuvintele emoționante pe care el le țesea și asta era pentru ea mai mult decât un amuzament; era ceva care dădea acelor momente din viața ei un gust intens și pătrunzător de sare. Totuși, amintirea lui Yves n-o părăsea nici un minut; părea să moțăie în adâncul ei, cețoasă și ștearsă, ca o poză neclară, și se bucura de asta ca de un repaus după mari osteneli. Și apoi, sub cerul înnegurat, plecau alene, cu inima grea de acea fericire fără motiv a serilor frumoase de vară, care aduce uneori cu o suferință suavă. Se întorceau acasă. Și, după ce lua cina singură, alungând cu persistență amintirea soțului ei, Denise se grăbea să ajungă la Yves. Îșî spuneau puține cuvinte. Denise devenea cu adevărat femeia pe care el și-o dorise, docilă și tăcută; Yves își ascundea fruntea în scobitura călduță a umărului gol și se cufunda în noaptea aceea încântătoare; ea știa acum să-i mângâie părul fără să spună nimic.

În seara celei de-a treia zile, pentru că Yves nu telefonase la ora obișnuită, Denise ceru să fie chemat Jean-Paul. Acesta veni în fugă. Denise înțelese că așteptase probabil în fiecare zi un semn de la ea și inima i se umplu de o plăcere ciudată, puțin cam crudă, ca a unei răzbunări nelămurite. Era frumos și cald afară. Prin fereastra deschisă se auzeau vocile liniștite ale portarilor așezați în prag, care vorbeau peste stradă, ca în provincie. Palele de vânt aduceau parfumul dulceag al unui tufiș înflorit într-o grădina vecină.

— Ai vrea să mergem în Bois de Boulogne, să respirăm puțin aer curat? îl rugă ea.

Toată ziua fusese cumplit de cald. Denise renunțase la pijama doar la cină și moțăise aproape tot timpul în pat, în spatele obloanelor închise. Avea obrajii încă roșii și calzi, așa cum au copiii mici care abia s-au trezit și, apropiindu-se de ea, prin rochia subțire ușor întredeschisă, Jean-Paul îi inspiră parfumul încântător, care aducea cu mirosul proaspăt al plantelor tinere.

— Mergem, consimți el, cu vocea puțin răgușită.

După câteva minute, se așezau la coada unui șir de mașini care se îndreptau în aceeași direcție. Bulevardul era blocat de o masă compactă; totul mirosea a benzină, petrol și praf. Dar imediat ce trecură de zăbrelele de fier ale Porții Dauphine, simțiră în față un aer proaspăt, care prin contrast părea de o puritate delicioasă. Noaptea era întunecoasă și călduță. Din când în când, când treceau prin fața unuia dintre acele restaurante ascunse în mijlocul vegetației, se revărsau de acolo lumină, muzică, apoi urmau iar marile pete de întuneric ale

pâlcurilor de arbori care se profilau pe cerul mai luminos. Și totul mirosea puternic a iarbă udă, a copaci și un parfum dulce de flori venea de nu se știe unde. Dar, pe măsură ce noaptea înainta, un fel de ceață urca dinspre peluze și chiar din drum. Era opacă și albă ca laptele. Lângă câmpurile de curse, Denise și Jean-Paul se opriră fermecați. În jurul lor, peste tot, fulgi mari, care păreau de fum sau de zăpadă ușoară, se ridicau încetișor din pământ; vârfurile copacilor păreau să iasă dintr-o mare de lapte. Denise întinse mâinile ca o fetiță:

— Oh! Parcă ar fi o țesătură foarte subțire…

— Voaluri de zâne, nu-i așa? spunse Jaja.

Repetă, mai încet: „Nu-i așa?“ și se plecă spre ea. Denise îi văzu ochii și dinții lucind.

— Lasă, zise ea, fără vlagă.

Știa ce va urma. Dar nu voia să se apere… O sărutare, în noaptea aceea, însemna oare ceva mai mult decât o țigară, un fruct, o gură de apă rece care înșală setea fără s-o potolească? Și, ca un ecou, i se păru că auzea unele cuvinte ale mamei sale, care îi stăruiseră în amintire și-și făcuseră efectul periculos: „… și-a luat un prieten. Nu un amant. Treptat, a început să-i placă…“.

— Lasă, repetă ea, înainte ca el să fi încercat ceva.

Veni și sărutarea.

— Ah! exclamă ea.

Și întoarse de câteva ori capul de la el. Dar buzele tinere și avide o găsiră și vocea înăbușită a lui Jean-Paul murmură:

— Te iubesc, te iubesc atât de mult, dacă ai ști…

Apoi:

— Și tu?

— Nu, răspunse ea.

O scurtă tăcere. Apoi:

— Nu-i nimic.

Denise auzea fără să înțeleagă. El îi pusese stăpânire pe gură, îndelung, încetișor, înfruptându-se cu precauție, așa cum faci cu un fruct care are o savoare necunoscută.

Totuși, nu remarcaseră că în jur se opriseră câteva mașini și, probabil, multe cupluri asemenea lor, care sub pretextul de a contempla ceața se sărutau la adăpostul nopții. Dar cineva făcu o glumă proastă, îndreptând fasciculul farurilor spre toate acele mașini în care se ghiceau forme neclare, atât de apropiate încât se confundau. Străpungând ceața, lumina brutală căzu direct pe Denise și Jean-Paul; într-o fulgerare, fețele lor lipite apărură albe într-o lumină puternică de rampă. Surprinsă, Denise se trase brusc înapoi și pălăria îi căzu pe genunchi; în același timp, tresări violent: i se păru că aude o exclamație înăbușită foarte aproape de ea. Dar fasciculul luminos se îndepărtă, scotocind cu malițiozitate penumbra altor mașini, din care răsunau strigăte furioase de femei. Denise scrută degeaba întunericul din jur; nu văzu nimic. Un taxi demară brusc de lângă ea și dispăru; asta făcu să se pună în mișcare și alte automobile, care porniră în toate direcțiile.

„Am visat“, își zise Denise.

Totul se petrecuse atât de repede, încât impresia ei confuză se risipi aproape imediat. Făcură încă o dată turul pădurii și, pe o mică alee, Jaja o sărută din nou. Dar când, ridicând buzele, vru să sărute pe obrazul ei locul preferat al lui Yves, ea făcu un gest absurd, instinctiv.

— Nu, nu acolo!

El o privi surprins.

— Să ne întoarcem, zise Denise tăios.

El se supuse, înțelegând că momentul de abandon trecuse.

Imediat ce ajunse acasă, o chemă pe Marie.

— N-a telefonat nimeni?

— Ba da, doamnă, răspunse camerista. Domnul Harteloup.

— De mult?

— Oh, da! Imediat după ce a plecat doamna.

— N-a spus nimic?

— Nu. A spus că va telefona mâine.

— Bine. Mulțumesc, Marie.

Într-adevăr, în seara aceea, Yves telefonase imediat după cină. Răspunsul cameristei – „Doamna a plecat adineauri“ – îl mirase și aproape îl iritase. De mai bine de unsprezece luni, de când dura legătura lor, așa ceva nu se mai întâmplase. Denise era întotdeauna acolo, la îndemâna lui, așteptându-i bunul plac, la cheremul lui. I se făcu rușine de exasperarea pe care i-o provocase această dezamăgire, dar nu reuși să scape de ea. Începu să se plimbe prin apartament, sperând că era o confuzie, că avea să-l sune. Dar nu. Chiar era adevărat. Nu era acasă.

„Dar unde naiba poate să fie?“ se întreba el. „Soțul ei nu s-a întors, totuși… Unde e?“

Apoi, își luă seama și, cu puțin efort, zâmbi.

„Frumos, n-am ce zice! Biata Denise! Este, Dumnezeule, liberă ca pasărea cerului!… Dacă ea ar face o figură ca asta de fiecare dată când plec de acasă fără s-o anunț, aș fi tare agasat…“

Dar degeaba își vorbea astfel sau, mai curând, după cum îi era obiceiul, i se adresa lui Pierrot care, așezat în fund, urmărea mușchii din jurul lămpii, pentru că tot nu reușea să se calmeze.

Își amintea de ziua aceea de la Hendaye, în care ea plecase de dimineață și el rătăcise în căutarea ei de la cazinou la plajă. Și seara când îl găsise plângând lângă Bidassoa... Nu știa de ce, dar era o amintire neplăcută... Aruncă țigara departe, cu un gest furios, și aceasta scoase o ploaie de scântei când se lovi de marmura șemineului.

— Ies, Pierrot.

Pierrot dădu din coadă.

Yves îl trase ușor de urechi în semn de rămas-bun și plecă.

Merse o vreme pe stradă și, în cele din urmă, opri un taxi și ceru să-l ducă în Bois de Boulogne. Își zise că se va opri la Pavilionul Regal să bea ceva rece; dar noaptea, cu ceața aceea lăptoasă, era de o frumusețe atât de aparte, încât îi spuse șoferului să-l ducă până la Longchamp. Și, în timp ce se afla acolo, în umbră, câteva mașini se opriră lângă el; foarte aproape se afla un automobil mic, descoperit, în care zărea în chip nedeslușit un cuplu îmbrățișat. Îi privea de câteva minute când, brusc, țâșnise lumina puternică a farurilor. Figura tinerei Denise se ivi atunci la doi pași de el. Era puțin aplecată pe spate; un tânăr o săruta, iar ea se lăsa în voia lui, zâmbitoare.

Apoi, o văzu desprinzându-se brusc din îmbrățișare. Îi zări capul descoperit, buclele răvășite de vântul nopții și, în acea fantastică lumină albă, toată fața ei fină de statuetă, gura serioasă și frumoasă, privirea sinceră care îi plăcea și care îl fixa în întuneric fără să-l recunoască.

Apoi, ca o viziune, totul dispăru.

Taxiul îl ducea deja spre lac, iar el stătea încă în picioare, năucit, cu amândouă mâinile cramponate de portieră. Șocul mașinii care se hurducă la o cotitură îl făcu să redevină conștient de cele întâmplate. Strigă:

— Oprește!

Coborî, plăti și intră pe jos în pădure, în direcția Longchamp. Nu știa prea bine ce voia să facă; mergea pur și simplu spre locul unde o întrezărise pe Denise, ca și cum avea s-o găsească acolo. După câteva minute, se opri și zise cu glas tare:

— Îmi pierd mințile. A plecat de mult.

Dar continuă să meargă fără țintă, lovindu-se de copacii pe care nu-i vedea.

Nu avu nici un moment de îndoială. Nu voia să se îndoiască. Nu fugea niciodată din fața nenorocirii, ci se arunca în mijlocul ei, ca într-un hău care stârnește spaimă și atrage. Bărbatul? Nu-l văzuse. Numai un cap de tânăr, cu părul netezit și pieptănat pe spate. De altfel, asta avea prea puțină importanță. Așadar, îl înșela, mințea, ea, Denise? Se simțea strivit. Abia acum înțelegea cât de rară, de extraordinară, de prețioasă era încrederea oarbă pe care o avusese în ea. De ce? La urma urmelor, era femeie și, ca toate femeile, mincinoasă și slabă. Dar oare fusese Denise pentru el „toate femeile“? Fusese o relație trecătoare, amintirea unei frumoase zile de vară, ca atâtea altele? Oare nu se purtase întotdeauna cu ea ca și cum i-ar fi fost într-un fel soție? O respectase mult timp, la Hendaye, ca pe o tânără nevinovată. Și, de atunci, nu-i adusese niciodată cu bună știință ofensa de a pune la îndoială, nici măcar în adâncul sufletului său, nici cel mai mic cuvânt al ei, nici măcar o singură faptă. Privirea ei sinceră și frumoasă... Dar asta nu era încă nimic... Ar fi putut să se îndoiască poate de cinstea ei, dar de iubirea pentru el, niciodată! Însă nu se gândise niciodată la această iubire. Oare ne gândim la ceea ce avem, la ceea ce suntem siguri că posedăm pentru totdeauna? Aceasta fusese în inima lui o convingere bine înrădăcinată, un fel de adevăr

primordial pe care i se părea inutil să încerce să-l demonstreze. Știa că nu-i va lipsi niciodată tandrețea ei, așa cum știa că pământul e rotund, că soarele luminează și că, după noapte, se va face întotdeauna ziuă. Ca un copil bolnav care îi lovește pe cei care îl îngrijesc, putea să se răstească la ea, s-o alunge, era dreptul lui, îi aparținea. Dar știa foarte bine că, atâta timp cât va voi, ea va fi acolo. Iubirea aceea strălucise în viața lui ca o lampă, o lumină mângâietoare și blândă, puțin estompată… Acum se stinsese… Să ierte? Nu-i trecea prin minte. La ce bun? Ceea ce iubise la ea era liniștea pe care i-o dăruia. Ochii ei frumoși, buzele, corpul mic nu erau unice, și altele le aveau la fel de frumoase, dar niciodată, în nici o femeie, n-ar fi putut să aibă încrederea pe care o avea în ea. Așa că nu mai era cazul să încerce… Denise murise. Se opri. Plimbarea năucă îl dusese lângă lac. Se apropie și se uită la apă cu o privire fixă și înverșunată. Mișcarea apei îi provoca o oarecare amețeală, o ușoară senzație de greață; apa se ondula și lucea slab. Plecă. Se pomeni afară din pădure. Merse pe aleea pustie, apoi intră pe o străduță. Deodată, se simți obosit. Găsi prăvălia unui negustor de vin luminată încă. Intră. Se trânti pe o banchetă și ceru de băut. Îl serviră cu vin. Goli paharul pe nerăsuflate și îl umplu din nou. Cumva, ar fi dorit să se amețească. Dar vinul prost îl îngrețoșa. Puse paharul jos, așeză coatele pe masă și-și sprijini capul în mâini. La tejghea, câțiva muncitori beau și stăteau de vorbă. Ascultă fără să înțeleagă ce spuneau. Vocile oamenilor îi făceau bine. Un cuvânt îl frapă: „Mâine“.

— Ah, da, mâine, murmură el.

Toate grijile se prăvăliră din nou peste el, ca un zid care se prăbușește. Mâine. Nici o veste de la Vendômois. Nici un ban. Peste trei zile, scadența. Biroul detestat. Mâine. Căldura

cumplită. Și apoi, nimic... Nici o luminiță. Noaptea, vidul... Îndepărtă, cu un fel de încăpățânare dușmănoasă, toate posibilitățile pe care și le imaginase în cazul în care Vendômois nu i-ar veni în ajutor.

— Domnule, închidem, zise cârciumarul.

Se sculă ca un automat, plăti și ieși. Apoi porni din nou la pas, merse mult timp, pe ici, pe colo, fără țintă. Noaptea trecea. Deodată, ridică încet capul și recunoscu casa. Mai târziu, n-a știut niciodată cum ajunsese acolo. Urcă. În vestibul se lovi de un obiect așezat pe jos. Se aplecă. Era o valiză. Jeanne sosi din oficiu gâfâind.

— Domnule, vă așteaptă un domn.

Deschise ușa. Vendômois.

Auzi ca prin vis:

— Bătrâne... Iartă-mă că am întârziat... Dar trebuia să las acolo treburile mai mult sau mai puțin în ordine... Înțelegi? Apoi am sărit imediat în tren... Ne înțelegem mai bine decât prin scrisori, nu-i așa? Și apoi, aveam și treabă la Paris luna asta... De ce n-am trimis o telegramă? Pentru că nu există telegraf în sătucul meu pierdut printre nămeți. O scrisoare ar fi sosit odată cu mine... Dar ce s-a întâmplat? Ai o față ca de pe lumea ailaltă... Hai, nu te îngrijora! O să aranjăm totul...

Yves își trecu peste frunte o mână tremurătoare.

— Mulțumesc, mulțumesc, răspunse el, cu o voce albă, de care se miră până și el.

Vendômois întrebă imediat:

— Bătrâne... nu ești bine?

— Nu, scuză-mă, bătrâne.

— Numai banii?

— Nu numai.

Vendômois făcu un gest.

— Ah! exclamă el.

Yves zâmbi cu recunoștință. O pudoare masculină care trecea sub tăcere chiar și mila: exact de asta avea nevoie. Își privi prietenul.

— Jean, zise el brusc.

— Da.

— Când pleci?

— Poimâine, la ora două.

— Poți să aștepți patruzeci și opt de ore?

— Pot.

Ridicase fruntea și se uita cu atenție la Yves. Acesta făcu o grimasă jalnică de copil gata să izbucnească în plâns.

— Jean, ia-mă cu tine.

Vendômois ridică din umeri.

— Bine, răspunse el.

XXII

În acea dimineață de iulie, Denise aștepta cu febrilitate să se trezească toți cei din casă, ca să poată, fără să pară ceva foarte neobișnuit, să se îmbrace și să iasă. Nu dormise toată noaptea: o îngrijorare oribilă pusese stăpânire pe inima ei și teama era, de data asta, din păcate foarte precisă. De o săptămână, Yves dispăruse din nou. Întâi, i se păruse oarecum normal. Totuși, după un timp, această absență prelungită începuse să-i pară ciudată. După două zile de așteptare, se hotărâse în sfârșit să-i telefoneze. Timp de douăzeci de minute ascultase soneria telefonului în apartament. Nici un răspuns. Sunase iar, de două-trei ori. Nimic; era inexplicabil. Când să iasă să se informeze, se întorsese soțul ei. Nu se putuse mișca toată seara. Noaptea fusese îngrozitoare. „Cu siguranță e bolnav“, își zise ea. Își amintea că, în ultimul timp, nu arăta deloc bine la față. Poate era internat într-o clinică! Dumnezeule, Dumnezeule mare, dacă era adevărat că era undeva, suferind, ascuns în Parisul acela mare, singur, avea să părăsească tot ce avea pe lume, soțul, copilul, ca să alerge la el. Suferea, prăbușită pe pat, o tortură minuțioasă, subtilă, lentă… Și noaptea care nu se mai sfârșea! În sfârșit, venise dimineața. Îndată ce-și auzi soțul trezindu-se în camera vecină – glasul și tusea de fumător –, sună camerista. Într-un sfert de oră făcu baie, se îmbrăcă și ajunse în stradă.

Era o zi de iulie înăbușitoare, care anunța furtuna. În pofida orei matinale, asfaltul deja supraîncălzit emana un abur nesănătos; copacii își pierdeau frunzulițe galbene, răsucite, foșnitoare, arse de căldură. În taxi, Denise, cu dinții strânși, își apăsa una de alta mâinile febrile. Taxiul se opri. Ajunsese la casa lui Yves. Denise, trecând din obișnuință, cu capul în jos, prin fața lojii portăresei, urcă cu repeziciune scara. Sună. Sunetul vibră clar și scurt. Nu-i deschise nimeni. Sună din nou, mai apăsat. Auzea foarte bine sunetele stridente, parcă înspăimântate, care străbăteau încăperile. Dar nici un pas, nici o răsuflare în spatele ușii. Atunci începu să bată cu pumnii. Auzind zgomotul, portăreasa veni în grabă.

— Pe cine căutați, doamnă?

— Pe domnul Harteloup, murmură Denise.

— A plecat, doamnă.

Văzând că Denise o privea cu ochi uimiți, femeia crezu de cuviință să-i explice:

— Nu mai e la Paris.

— Lipsește mult?

— Oh, da! Așa cred... A renunțat la apartament. Mâine dimineață trebuie să se mute altcineva.

— Unde a plecat?

Ori portăreasa nu voia să spună ca să nu aibă necazuri, ori chiar nu știa, cert e că se mulțumi să scuture din cap.

— Nu știți?

— Nu.

— Bine, murmură Denise.

Era ametită, ca după o lovitură de măciucă. Nu se gândi nici măcar să insiste, să obțină informația dorită în schimbul unui bacșiș gras. Prin minte îi trecu, ca un fulger, o amintire

îndepărtată. Când era mică, i se întâmpla des să viseze că tatăl ei murea și acele coșmaruri orbile o trezeau brusc din somn, lac de nădușeală. Să fi fost ele un presentiment? Poate vorbise în fața ei despre boala de inimă de care suferea. Fapt e că murise subit, așa cum îl văzuse de mai bine de douăzeci de ori în visele ei; își amintea cum catastrofa o găsise buimacă și resemnată. „Asta“ trebuia să se întâmple. Știa de mult, instinctiv. Tot așa, acolo, în fața ușii închise, se simți strivită de același sentiment al fatalității. Spaimele, îngrijorările, nevoia exasperată de a-și avea amantul alături, mereu, disperarea care o cuprindea după două zile de absență, toate astea nu erau oare o presimțire a ceea ce avea să fie? Ușa aceea mută, soneria care răsuna în apartamentul pustiu, slăbiciunea oribilă a întregii sale ființe, acolo, pe palierul scăldat în soare, în fața acelei femei indiferente… Începu să coboare scara fără o vorbă, cu umerii lăsați, ca și cum ar fi primit o lovitură puternică în ceafă. În capătul de jos al treptelor, se opri. O lăsa inima. De câte ori își pusese mănușile, își aranjase pălăria, își pudrase nasul în pragul acelei porți mari de la intrare, înainte să iasă în stradă? Iar acum, niciodată, niciodată… Se surprinse gemând. Totuși, un gând lucid veghea încă în mintea ei. Voia să afle unde era. Opri un taxi și ceru să fie condusă la biroul lui. Directorul o primi imediat, căci îi trimisese cartea de vizită; văzu bine că o privea cu mirare, dar gândul enormității pe care o comisese dând numele soțului nici măcar n-o tulbura. Harteloup plecase în Finlanda, chemat brusc, credea el, de treburi de familie; avea adresa. Denise întrebă cu glas pierit:

— Credeți, domnule, că a plecat pentru multă vreme?

— Mi-a spus că pentru totdeauna, răspunse directorul, ezitând.

— Ah! făcu ea, încremenind.

Obrajii i se făcuseră albi ca varul și colțurile gurii i se lăsaseră, de parcă ar fi îmbătrânit instantaneu.

Directorul o întrebă jenat:

— Doriți să vă dau adresa lui?

— Oh, da! Vă rog, domnule, răspunse ea, ca o copilă care își închipuie că va obține ce-și dorește cu răbdare și rugăminți.

Într-adevăr, primi un plic pe care scria:

Savitaipole
Comuna Koirami
Prin Haparanda
(Finlanda)

Și numai după ce citi acele silabe străine și bizare înțelese cât era de departe.

Directorul o privea cu un amestec de milă și curiozitate, aproape așteptându-se s-o vadă leșinând. Totuși, Denise își îndreptă brusc spatele, ca lovită de bici.

— Vă mulțumesc.

Directorul încercă să bâiguie câteva cuvinte de simpatie. Dar ea îl privi cu un aer atât de straniu, încât amuți.

— Mulțumesc, domnule.

Și, îndepărtându-l cu un gest, plecă.

Denise se pomeni în stradă, având în mână o bucată de hârtie pe care era scrisă adresa lui Yves. O aruncă departe de ea. La ce bun? Îndrăznise vreodată să-i înfrunte voința? Iar voința lui nu-i fusese oare clar transmisă când a plecat fără să-și ia rămas-bun? Își zise din nou: „Am știut-o dintotdeauna…

Am știut dintotdeauna că va pleca într-o zi, fără să spună nimic...“.

Se îndrepta instinctiv spre casă când, în colțul bulevardului, se opri: în fața ușii, recunoscu mașina soțului ei. Se uită mirată la ceas; mai era puțin până la amiază. Curând, urma să se așeze la masă împreună cu Jacques și avea fața brăzdată de dârele lacrimilor... Dar n-ar fi avut niciodată forța! La prima întrebare a soțului, ar fi izbucnit în lacrimi și ar fi mărturisit totul.

Merse până la oficiul poștal din apropiere, telefonă acasă și o ceru pe Marie.

— Marie, nu vin la masă. Am fost reținută... la o prietenă bolnavă...

O lăsă pe Marie să se descurce și ieși. Arșița îi făcea bine: o împiedica să gândească, să-și amintească... Aproape că nu mai suferea; asfaltul îi frigea picioarele prin sandalele subțiri și altceva nu mai simțea. Mergea, mergea, fără vreo bănuială că repeta, poate, plimbarea tragică a amantului ei, într-o noapte...

Denise se pomeni, fără să știe bine cum, pe cheiul Senei. Trecu un pod. Dinspre apă urca un aer puțin mai răcoros. Brusc, resemnarea, care fusese doar un fel de toropeală fizică, se evaporă sub asaltul unei deznădejdi atât de mari, încât se opri și-și duse mâna la gât, ca o femeie care se sufocă.

— Yves, Yves...

Nu-l judeca. Avusese întotdeauna față de el un sentiment în care lipsa de înțelegere se amesteca cu un respect superstițios, din care este formată întreaga iubire a femeii pentru bărbat. Nu simțea nici ură, nici ranchiună, nici dispreț. Numai o mare stupoare. Nici măcar nu întrezărea pentru fuga lui un alt motiv decât acela al voinței unui bărbat căreia i te supui, ca voinței lui Dumnezeu. Nu percepea nici o luminiță de adevăr. De altfel,

chiar dacă ar fi știut, dacă ar fi bănuit că în noaptea aceea, în Bois de Boulogne, Yves se afla lângă ea în umbră, probabil că tot n-ar fi înțeles mai mult... Oare asta se putea numi „a înșela“, jocul acela lipsit de veselie, acea distracție care o amuzase preț de câteva ceasuri? Oare, în fond, n-o făcuse pentru el, ca să încerce să domolească puțin tandrețea exagerată care o obseda, o sufoca? Desigur, nu se simțea vinovată față de Yves. De altfel, nu încerca să înțeleagă. Când murim, nu întrebăm „de ce“! Asta e legea firii.

Mergea, mergea întruna, fără să simtă oboseala, cumva ușurată pentru că era singură, fără nimeni față de care să fie nevoită să se ascundă, să mintă, să zâmbească.

Rătăcea pe cheiuri. Din când în când, ochii obosiți i se închideau din cauza reverberației imense a Senei în bătaia soarelui, apoi inspira cu greu mirosul de cărbune care urca dinspre malurile fluviului. Într-o prăvălie țipau doi papagali; prin ușile deschise ale bistrourilor, ieșeau din când în când pale de răcoare și de umbră, însoțite de un iz de vin înăcrit.

Frapată de o amintire bruscă și imprecisă, ca de un parfum, Denise se opri. Se uită cu atenție în jur. Își amintea. Venise acolo, o dată, cu Yves. Dar era într-o seară de iarnă, pe ploaie... Niște muncitori la terasamente, care se încălzeau sub impermeabilele ude de pânză cauciucată, întinzând mâinile către flăcările roșii ale unui brasero, râseseră când îi văzuseră trecând; mergeau atât de liniștiți, lipiți unul de altul, în bătaia ploii... Și luminile orașului pâlpâiau de parcă ar fi fost gata să se stingă.... Oh! Își amintea, își amintea foarte bine... Și, așa cum se întâmplă adesea, această amintire o duse spre altele, ca niște copii care se țin de mână... Revăzu chipul lui Yves cu o precizie de halucinată. Ba chiar zări mai departe și mai profund decât

trăsăturile lui – privirea, zâmbetul, nuanțele fugare ale dispoziției și paloarea dorinței lui, mâniile, oboselile și rarele elanuri de tandrețe, capriciile și tăcerile.

Atunci, își aminti cu uimire și că fusese nefericită. Nu mai înțelegea. Își trecu în revistă, cu sârguință, întreaga relație cu Yves. Monotonie, plictiseală, îngrijorare, tristețe... Biată iubire cenușie și tristă ca o zi de toamnă! De ce se nuanța acum, în amintirea ei, cu un fel de duioșie amară? Din nou, ca un bolnav care știe că va muri și caută să se consoleze evocând infirmitățile, suferințele, mizeria vieții, încercă, dând dovadă de o voință disperată, să-și înfățișeze orele rele, teama, îndoiala... Erau gânduri anemice și palide ca niște cadavre. Însă deodată se ivi o amintire, cea pe care n-o chemase, clară și cumplit de vie. Zâmbetul lui Yves, dulce și neașteptat, inocent și serios, ca al unui copil, care îi lumina deodată fața și dispărea lent, lăsând în colțul buzelor un fel de vibrație de lumină. Îl văzu atât de aproape, încât întinse instinctiv brațele, ca și cum l-ar fi putut atinge.

— Dar asta era fericirea!

Strigase. Câțiva trecători o priviră cu mirare. I se făcu rușine. Mâinile ridicate se lăsară până la gură, înăbușindu-i suspinul. Stătea acolo, dezmeticită brusc, zdrobită și ostenită de moarte, privind cu un aer stupid Sena strălucitoare. Șoferul unui taxi o văzu și reduse viteza. Ea urcă mașinal și-și spuse adresa.

Mașina aluneca cu zdruncinături pe pavajul colțuros al străzilor vechi. Nu plângea. Nici măcar nu suferea. Doar repeta întruna, așa cum face o fetiță cu o problemă pe care n-o înțelege:

„Gata, gata, s-a sfârșit... Și n-am știut că asta era fericirea... Și acum s-a sfârșit...“